

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇEŞİTLİ TÜR LİSELERDE ÖĞRENİM GÖREN
ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Canan BAŞARAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Eğitimde Psikolojik Hizmetler**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mustafa KOÇ

MAYIS - 2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÇEŞİTLİ TÜR LİSELERDE ÖĞRENİM GÖREN
ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Canan BAŞARAN

Enstitü Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Eğitimde Psikolojik Hizmetler

Bu tez/..../2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Canan BAŞARAN

ÖNSÖZ

Çeşitli tür okullarda öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeyi nasıldır konusu, son yıllarda üzerinde durulması gereken bir konu olmuştur. Çünkü yapılan bilimsel araştırmalar ve medyada çıkan haberlere bakıldığında alınan tüm önlemlere rağmen ergenlik dönemindeki gençler arasında suç ve şiddet olaylarının arttığı görülmektedir. Gençlerin karıştığı bu suçların büyük bir bölümü okullarda meydana gelmektedir. Oysa okulların temel işlevlerinden biri, öğrencilere istenmeyen davranışlardan ve modellerden arındırılmış bir çevre sunmaktır. Üstelik okulda asayişin sağlanması ve öğrencilerin kendilerini güvende hissetmeleri, okullarda eğitim etkinliklerinin sürdürebilmesinin de ön koşullarındandır.

Bu araştırmada saldırganlığı etkileyen faktörler üzerinde durulmuş, elde edilen bulgular doğrultusunda tartışma yapılmış ve öğrencilerin saldırganlık düzeyini en aza indirmeye yönelik bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın tüm aşamasında çok değerli desteklerini esirgemeyen danışmanlığımı yapan Yrd. Doç. Dr. Murat İSKENDER'e kendilerinin yurt dışına gitmeleri nedeniyle danışmanlığımı üstlenen ve araştırmamı tamamlamamda çok değerli desteklerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Mustafa KOÇ'a ve bana güç veren eşim Fehmi BAŞARAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Canan BAŞARAN

Mayıs 2008

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
TABLO LİSTESİ	vii
ÖZET	x
SUMMARY	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
1.1Kavramsal Çerçeve	7
1.1.1.Ergenlik	7
1.1.2.Ergenlik Döneminde Genel Gelişim	8
1.1.2.1.Geç ya da Erken Olgunlaşma.....	9
1.1.2.2.Duygusal Gelişim.....	10
1.1.2.3.Sosyal Gelişim	13
1.1.2.4.Cinsel Gelişim.....	17
1.1.3. Gençlerin Sorunları	18
1.1.4.Suçta Yönelen Gençler.....	20
1.1.5.Kuşaklar Arası Çatışma.....	22
1.1.6.Ailelerin Şikâyetleri	23
1.1.7.Çocukların Şikâyetleri.....	24
1.1.8. Gençlerin Eğitim Sorunları	25
1.1.9.Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Açıklamalar	35
1.1.9.1.Psikoanalitik Yaklaşım ve Saldırganlık	35
1.1.9.2.Bilişsel-Davranışsal Yaklaşım ve Saldırganlık.....	37
1.1.9.3.Akılcı-Duygusal Yaklaşım ve Saldırganlık	39
1.1.9.4. Bütüncül Yaklaşım ve Saldırganlık	40
1.2. İlgili Araştırmalar	41
BÖLÜM II: YÖNTEM	49
2.1.Evren ve Örneklem.....	49

2.2.Verilerin Toplanması.....	50
2.2.1.Kişisel Bilgi Formu	50
2.2.2.Saldırganlık Envanteri	51
2.2.2.1.Saldırganlık Envanterinin Güvenirlik Çalışması	51
2.2.2.2.Saldırganlık Envanterinin Geçerlik Çalışması	52
2.2.3.S-C-L-90-R Ölçeği	52
2.3.Verilerin Analizi.....	55

BÖLÜM III: BULGULAR..... 56

3.1.Problem Durumuna İlişkin Bulgular.....	56
3.1.1.Saldırganlık Düzeyine İlişkin Bulgular	56
3.1.1.Kişilerarası Duyarlık Düzeyine İlişkin Bulgular	57
3.1.2.Öfke ve Düşmanlık Düzeyine İlişkin Bulgular	57
3.2.Alt Problemlere İlişkin Bulgular	58
3.2.1.Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	58
3.2.2.Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	59
3.2.3.Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	60
3.2.4. Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	61
3.2.5.Kardeş Sayılarına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	62
3.2.6. Dünyaya Geliş Sırasına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	63
3.2.7.Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış ve Anne-Babadan Birinin Ölme Durumuna Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	64
3.2.8.Anne-Babanın Sağ ve Ölmüş Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	65
3.2.9. Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Göre Öğrencilerin Saldırganlık	

Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	66
3.2.10. Anne-Babaların Ceza Verme Sıklığına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	68
3.2.11. Anne-Babaların Cezalandırma Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	69
3.2.12. Öğrencilerin “Kişilerarası Duyarlık” Düzeyleri İle “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	70
3.2.13. Öğrencilerin “Öfke ve Düşmanlık” düzeyleri ile “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	71
3.2.14. Öfke Ve Düşmanlık İle Kişilerarası Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	72
3.2.15. Kız ve Erkek Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	73
3.2.16. Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.	74
3.2.17. Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	75
3.2.18. Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	77
3.2.19. Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	78
3.2.20. Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış veya Birinin Ölmüş Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	80
3.2.21. Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	81
3.2.22. Anne-Babanın Ceza Verme Sıklığına Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	83
3.2.23. Cezalandırılma Türüne Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	84

3.2.24.Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	85
--	----

SONUÇ VE TARTIŞMA.....	87
ÖNERİLER	96
KAYNAKÇA	98
EKLER.....	104
ÖZGEÇMİŞ.....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

GO	: Geç Olgunlaşanlar
EO	: Erken Olgunlaşanlar
ÖSS	: Öğrenci Seçme Sınavı
YDS	: Yabancı Dil Sınavı
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Saldırganlık Düzeyleri.....	54
Şekil 2: Kişilerarası Duyarlık Düzeyleri	57
Şekil 3: Öfke ve Düşmanlık Düzeyleri	58
Şekil 4: Öğrencilerin ‘Kişilerarası Duyarlık’ Düzeyleri ile ‘Saldırganlık’ Düzeyleri Arasındaki İlişki	70
Şekil 5: Öğrencilerin ‘Öfke ve Düşmanlık’ Düzeyleri ile ‘Saldırganlık’ Düzeyleri Arasındaki İlişki	71
Şekil 6: Öfke ve Düşmanlık ile Kişilerarası Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkileri	72

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Okulların Fiziki Şartları	49
Tablo 2: Araştırmaya Katılan Okulların Sınıf Düzeylerine Göre Sınıf Mevcutları ile Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları.....	50
Tablo 3: SCL 90 ölçeği tablosu	54
Tablo 4: Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	56
Tablo 5: Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	57
Tablo 6: Öfke ve Düşmanlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	57
Tablo 7: Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları t Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	58
Tablo 8: Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	59
Tablo 9: Anne Eğitim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	60
Tablo 10: Baba Eğitim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	61
Tablo 11: Kardeş Sayılarına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	62
Tablo 12: Dünyaya Geliş Sırasına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	63
Tablo 13: Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış-Anne-Babadan Birinin Ölmüş Olma Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	64
Tablo 14: Anne-Babanın Sağ veya Ölmüş Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları t- Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	65
Tablo 15: Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	66
Tablo 16: Anne-Babaların Ceza verme Sıklığına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	68

Tablo 17: Anne-Babaların Cezalandırma Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyler	69
Tablo 18: Öğrencilerin “Kişilerarası Duyarlık” Düzeyleri İle “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Katsayıları	70
Tablo 19: Öğrencilerin “Öfke ve Düşmanlık” Düzeyleri İle “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Katsayıları	71
Tablo 20: Öfke Ve Düşmanlık İle Kişilerarası Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Katsayısı	72
Tablo 21: Kız Ve Erkek Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları t- Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	73
Tablo 22: Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	74
Tablo 23: Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	75
Tablo 24: Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	77
Tablo 25: Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	78
Tablo 26: Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış veya Birinin Ölmüş Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	80
Tablo 27: Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri.....	81
Tablo 28: Anne-Babanın Ceza Verme Sıklığına Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	83

Tablo 29: Cezalandırılma Türüne Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri	84
Tablo 30: Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyler.....	85

Tezin Başlığı: Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Canan BAŞARAN	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa KOÇ
Kabul Tarihi: Mayıs 2008	Sayfa Sayısı: 11(ön kısım) 103(tez) 4(ekler)
Anabilimdalı: Eğitim Bilimleri	Bilimdalı: Eğitimde Psikolojik Hizmetler
<p>Araştırmanın temel amacı, Ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini ortaya koymak ve saldırganlık düzeylerinin lise türlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Araştırmanın diğer bir amacı da, çeşitli değişkenler açısından öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin değişip değişmediğini ortaya koymaktır.</p> <p>Araştırma betimsel yöntemlerden okul survey yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 264 kız ve 460 erkek olmak üzere toplam 704 öğrenci dâhil edilmiştir. Bu öğrencilerin seçimi örnekleme yöntemi ile yapılmıştır. Okullar oranlı örnekleme yöntemi ile öğrenci sayıları ise tesadüfi öğrenci örnekleme yöntemi ile yapılmıştır. Veriler kişisel bilgi formu, saldırganlık ölçeği ve SCL-90 ölçekleri ile toplanmıştır. Veriler SPSS for Windows istatistik paket programı yoluyla elde edilmiştir.</p> <p>Genel olarak tüm öğrencilerin saldırganlık düzeyi, kişiler arası duyarlık düzeyi ve öfke düşmanlık düzeyleri orta derecede bulunmuştur. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran daha az saldırgan olduğu görülmüş olup, sınıf düzeyi yükseldikçe saldırganlık düzeyinin de yükseldiği belirlenmiştir. Anne eğitim düzeyi çocukların saldırganlık düzeyini etkilerken, baba eğitim düzeyinin, kardeş sayısının ve dünyaya geliş sırasının herhangi bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Araştırma sonucunda anne ve baba eğitim düzeylerinin öfke - düşmanlık ve kişiler arası duyarlık için faktör olmadığı tespit edilmiştir. Kardeş sayısına göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişiler arası duyarlık düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Üçkardeş ve dört kardeş olanların kişiler arası duyarlık düzeyleri iki kardeş olanlardan daha yüksek bulunmuştur. Yine anne babanın birlikte ya da ayrı yaşaması, ölü ya da sağ olması gibi faktörler saldırganlık düzeyini etkilerken, öfke ve düşmanlık ile kişiler arası duyarlık seviyesini etkilemediği görülmüştür. Öğrencilerin anne-baba tutumlarını algılayış şekli ve ceza türleri ile ceza verme sıklığı öfke ve düşmanlık düzeyi ile kişiler arası duyarlık düzeyini etkileyen faktörler arasında yer almıştır. Araştırma sonucunda kişiler arası duyarlık ile öfke ve düşmanlığın saldırganlık için birer faktör olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre öğrencilerin kişiler arası duyarlık düzeyleri ile öfke ve düşmanlık düzeyleri arttıkça saldırganlaştıkları söylenebilir. Okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre saldırganlık seviyesi yüksekten aşağıya doğru okullar şöyle sıralanmıştır: Meslek lisesi öğrencileri birinci sırada, Anadolu Liseleri ikinci ve genel liseler üçüncü sırada yer almıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre tartışma yapılmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Şiddet, Ergenlik, Orta öğretim.	

Thesis Title: The research of the aggressiveness of the students studying at different kinds of high schools.	
Author: Canan BAŞARAN	Supervisor: Assistant Professor Dr.Mustafa KOÇ
Date: May 2008	Number of pages: 11(Preface) 103(thesis) 4(appendix)
Faculty department: Education Sciences	Subfield: psychological services in education
<p>The basic aim of this research is to present the aggressiveness level of the secondary (middle)education students and specify whether their aggressiveness level differentiate according to their types of schools or not. Another concern of the research is to determine if the aggressiveness of the students change or not in terms of various variants.</p> <p>The research has been carried out using survey method in descriptive methods. Totally 704 students ;264 of whom girls and 460 of whom male; have been included in this research. In order to select these students , exemplification method has been used. Schools have been chosen applying proportional exemplification method ,and the number of the students ;however, have been determined using concurrent student exemplification method. Data have been collected by personal information form, aggressiveness scale and SCL-90 scales. Data have been assessed with SPSS for Windows statistical package programme.</p> <p>Genarally,all of the students' aggressiveness level, interpersonal sensitivity level and anger hostility levels were found to be moderate. Female students have been seen to be less aggressive when compared to male students;and it has also been determined that as the level of the class increases the aggression level is higher. While education level of a mother affect children's aggressiveness level, father's education level, the number of siblings and the sequence of birth have no effect at all. As a result of the study, it has been found out that the level of education of the mother and father is not the factor for the anger-hostility and interpersonal sensitivity. What has been found meaningful is the difference between the anger-hostility and interpersonal sensitivity levels according to the number of siblings. The interpersonal sensitivity level of students who are three or four siblings have been found to be higher than those who are two siblings. All the same,while the factors such as mother and father are living together or not and they are alive or dead,affect the level of aggressiveness, it has been seen that these factors do not affect the level of anger-hostility and interpersonal sensitivity level.The way students perceive their parents' attitude towards them and kinds of punishment and the frequency of punishment are the factors that affect the level of anger-hostility and interpersonal sensitivity. At the end of the study it has been determined that interpersonal sensitivity and anger and hostility are factors of the aggressiveness. According to this result,it has been found out that as students' interpersonal sensitivity and anger and hostility level increases, students' aggressiveness level differentiates. According to this, the aggressiveness level of the schools,from higher to lower has been listed as the following: The students of Vocational High Schools are the first, Anatolian High schools are the second and High schools are the third on the list. In the study, the data acquired have been discussed and some proposals have been made.</p>	
Key words: Aggressiveness, Severity,Adolescence, Secondary Education	

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ortalarında, geleneksel kültürden demokratik kültüre geçerken, eğitim kurumları da bu geçişin etkisi altında kalmış ve çağdaş, bireyi diğerlerinden farklı kılan ve ona özgü olan duyguları, algıları, inançları ve amaçları ile ilgilenen insancıl yaklaşımı benimsemeye başlamıştır. Hümanizm incelendiğinde, insanın temelde özgür bir varlık olması gerektiği anlayışı karşımıza çıkmaktadır (Rogers, 1961). Hümanizmin temelinde öğrenci vardır. Bireyin kendi kendine bilinçlenmesi, bireysel hareket edebilmesi, kişisel sorumluluklarını alması, yeteneklerini geliştirmesi, yaratıcı olma ve olaylar karşısında esnek olabilmesi hümanist eğitimin temelini oluşturmaktadır (Şahin ve Özbay, 1997:3). Öğrencinin bu özelliklerini geliştirebilmesi için okul ikliminin uygun olması gerekmektedir. Demokratik, insancıl bir okul iklimi ile öğrenciler daha verimli ders çalışabilirler, kendilerini güvende hissedebilirler ve olumlu bir başarı kimliği geliştirebilirler.

Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalar ve medyada çıkan haberlere bakıldığında alınan tüm önlemlere rağmen ergenlik dönemindeki gençler arasında suç ve şiddet olaylarının arttığı görülmektedir. Bu suçların büyük bir bölümü okullarda meydana gelmektedir (Buluç,2006:1). Buna örnek olarak Ankara’ da hukuk fakültesi ikinci sınıf ta okuyan bir kız öğrencinin profesör olan annesinin boğazını keserek öldürmesi ve bu haberin hemen ardından ise Konya’ da bir kızın yine annesini bıçakla öldürerek kollarını ve başını gövdesinden ayırmak suretiyle cesediyle bir gece geçirmesi haberi verilebilir. Gün geçmiyor ki içinde lise öğrencilerinin de karıştığı bir bıçaklama ya da şiddet olayları meydana gelmiş olmasın.

Saldırganlık ve şiddet ortaöğretim öğrencilerinde eskiden beri var olan bir olgudur. Okullarda özellikle de liselerde meydana gelen şiddet ve saldırganlık olayları da diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de son yıllarda artış vardır. Yabancı yayınlarda söz konusu ülkelerdeki olaylarla ilgili ayrıntılı bir biçimde istatistiksel bilgiler sunulmakta ve bu istatistiklere göre okullardaki şiddet ve saldırı olaylarının arttığı vurgulanmaktadır. Türkiye ‘de ise bu konuyla ilgili olarak kapsamlı ve güvenilir bir istatistik yayımlanmamıştır. Oysa okulların temel işlevlerinden biri, öğrencilere istenmeyen davranışlardan ve modellerden arındırılmış bir çevre sunmaktır. Üstelik

okulda asayişin sağlanması ve öğrencilerin kendilerini güvende hissetmeleri, okullarda eğitim etkinliklerinin sürdürülebilmesinin de ön koşullarındandır.

Saldırganlık ve devamsızlık yapma, kopya çekme gibi istenmeyen davranışların okullarda gözlenmesinin sebeplerinden birisi de öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında, okulun ve okul personelinin (idareci, öğretmen vs.) ve özellikle öğretmenlerin üzerine düşen görevleri tam olarak yapmamalarından kaynaklanabilmektedir. Temel ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamayan öğrenciler, dersleri ve öğretmenleri kalite dünyalarının dışına atarak güç ve direnç göstermeye başlar. Bu amaçla kendi gibi arkadaşlarının eğitim sürecini çeşitli yollarla engellemeye çalışır. Bu nedenle bu araştırma eğitim politikalarını hazırlayan uzmanlara, okul idarecilerine, öğretmenlere, velilere ve alanda çalışanlara yol gösterici bilgiler sağlayacağı düşünülen temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi ile saldırganlık arasındaki ilişkinin ortaya konulmasını amaçlamıştır.

Problem Cümlesi

Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeyleri nasıldır?

Alt Problemler

1. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin öfke ve düşmanlık düzeyleri arasında fark var mıdır?
2. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin kişiler arası duyarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde cinsiyet bir faktör müdür?
4. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında bir farklılaşma var mıdır?
5. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılaşma var mıdır?
6. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde kardeş sayıları bir faktör müdür?

7. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde dünyaya geliş sırası bir faktör müdür?
8. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde anne babaların birlikte ya da boşanmış olması bir farklılık yaratmakta mıdır?
9. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde anne veya babanın ölmüş olması bir etken midir?
10. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde anne veya baba tutumlarını algılama tarzları bir faktör müdür?
11. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde anne ve babaların ceza verme sıklığı bir etken midir?
12. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde anne babaların cezalandırma türleri bir etken midir?
13. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin kişiler arası duyarlık ile saldırganlık düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?
14. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin öfke ve düşmanlık düzeyleri saldırganlık için bir faktör müdür?
15. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin öfke ve düşmanlık düzeyleri ile kişiler arası duyarlık düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
16. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin öfke düşmanlık ve kişiler arası duyarlık düzeylerinde cinsiyet bir faktör müdür?
17. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin öfke düşmanlık ve kişiler arası duyarlık düzeylerinde sınıf düzeylerine göre farklılaşma var mıdır?
18. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin anne eğitim düzeyleri öfke ve düşmanlık ile kişiler arası duyarlık düzeylerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
19. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin baba eğitim düzeyleri öfke ve düşmanlık ile kişiler arası duyarlık düzeylerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
20. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin kardeş sayısı öfke ve düşmanlık ile

kişiler arası duyarlık düzeylerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

21. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin anne babalarının birlikte ya da ayrı yaşamaları öfke ve düşmanlık ile kişiler arası duyarlık düzeylerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

22. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin anne ve baba tutumları öfke ve düşmanlık ile kişiler arası duyarlık düzeylerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

23. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin anne ve babalarının ceza verme sıklıkları öfke ve düşmanlık ile kişiler arası duyarlık düzeylerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

24. Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin cezalandırılma şekilleri öfke ve düşmanlık ile kişiler arası duyarlık düzeylerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

25. Öğrencilerin öğrenim görmekte oldukları lise türleri saldırganlık düzeylerinde bir faktör müdür?

Sınırlılıklar

1.Araştırma saldırganlık düzeyi, öfke ve düşmanlık ve kişiler arası duyarlık ile sınırlı tutulmuştur.

2.Araştırma Meslek Lisesi, Genel Lise ve Anadolu Lisesi türleri ile sınırlı tutulmuştur.

3. Araştırma öğrencilerin sınıf düzeyi, cinsiyetleri, anne ve babalarının eğitim durumları, kardeşlerinin sayıları, kaçınıcı çocuk oldukları, anne ve babalarının birlikte yaşayıp yaşamadıkları, sağ ya da ölü oldukları, anne ve babalarının tutumları, anne ve babalarının kendilerini cezalandırma sıklığı, ve cezalandırma türü ile sınırlı tutulmuştur.

Varsayımlar

1.Araştırmaya katılan öğrenciler anketlere samimi ve içten cevap vermişlerdir.

2. Örneklem evreni temsil etme yeterliliğine sahiptir.

Araştırmanın Önemi

Son yıllarda saldırganlık toplumsal bir baş etme haline gelmiştir. Saldırganlık aile

içinde sokakta okulda kısacası toplumda insanların başvurduğu bir baş etme metodu olmuştur ki bu kişiler arası iletişimi koparmaktadır. Zaten saldırganlık sözel iletişimin bittiği yerde başlamaktadır.

Saldırganlık duygusunun yoğunluğu ve bu duygunun davranışa dönüşme sıklığı kişiye göre değişir. Bunu bireyin içinde yaşadığı koşullar belirler. Bir bakıma saldırganlık, engelleme ile doğru orantılı olarak dışa vurulur.

Saldırganlığın nereye yöneleceğini ise toplumdaki güncel sorunlar belirler. Bunun sonucu olarak genç, dinî, siyasî ya da başka türden akımlara katılır. Kişisel öfkesini belli bir akımın buyruğuna sokar. Gençlerdeki saldırganlık hoş görülmesine de onlardaki öfkenin nedenini anlamak zor değildir. Çevresinde tanık olduğu düzensizlikler, eşitsizlikler onun coşkulu benliğinde tepki uyandırmadan edemez. Buna ek olarak, önündeki yolların tıkalı oluşu onu umutsuzluğa sürükler; kendi kişisel yazgısı ile toplumun yazgısını özdeşleştirir ve kendi kişisel özgürlüğünün arayışına gider (Yörükoğlu, 1990).

Ülkemizdeki okullarda meydana gelen şiddet olaylarıyla ilgili düzenli bir istatistik bulunmamasına rağmen, son yıllarda basına yansıyan haberlerde artma olduğu bilinmektedir. Şiddet olaylarının ergenlik döneminde artmasının sebepleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Balcıoğlu 2000):

- 1.Son yıllarda toplumdaki gelir adaletsizliğinin ve yoksullaşma oranının artması
- 2.Göç sebebiyle başta büyük kentler olmak üzere çeşitli yerleşim birimlerinde oluşan çarpık yapılaşma ve nüfus artışı
- 3.İşsizlik olgusunun verdiği güvensizlik
- 4.Kültürel yozlaşma ve yabancılaşma
- 5.Sosyal problemlerin çözümünde şiddete başvurma. Aile içi şiddetle okulda şiddet olgusunun olumsuzluğu
- 6.Eğitim-öğretim alanında yaratılan eşitsizliklerin ve haksız uygulamaların artması
- 7.Kalabalık sınıflar, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yetersizliği
- 8.Silâhlanma dürtüsünün kışkırtılması

- 9.Yazılı basınla, görsel medyanın şiddet öğeleri içeren program ve haberleri
- 10.Geleceğe dair umutlu olamama. Mutsuzluk ve kendine güven duygusunun azalması
- 11.Siyasî yönetimlere duyulan güvensizlik
- 12.Sürekli değişen eğitim politikaları, programlar; kalitesiz, ezberci eğitime duyulan tepki
- 13.Orta öğretim disiplin yönetmeliğinin katı, yasağcı kuralları ve tek tip öğrenci beklentisi.

Okullarda özellikle de liselerde meydana gelen şiddet ve saldırganlık olaylarının diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda arttığı belirtilmektedir. Yabancı yayınlarda söz konusu ülkelerdeki olaylarla ilgili ayrıntılı bir biçimde istatistiksel bilgiler sunulmakta ve bu istatistiklere göre okullardaki şiddet ve saldırı olaylarının arttığı vurgulanmaktadır. Ülkemizde bu konuyla ilgili olarak kapsamlı ve güvenilir bir istatistik yayımlanmamıştır. Oysa okulların temel işlevlerinden biri, öğrencilere istenmeyen davranışlardan ve modellerden arındırılmış bir çevre sunmaktır. Üstelik okulda asayişin sağlanması ve öğrencilerin kendilerini güvende hissetmeleri, okullarda eğitim etkinliklerinin sürdürebilmesinin de ön koşullarından biridir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar Türkiye’de oldukça sınırlıdır. Bu yüzden araştırmanın sonuçları konuyla ilgili olarak yapılacak bu tür çalışmalara kaynak oluşturması bakımından önemlidir

BÖLÜM I:KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1.Ergenlik

Ergenlik çocuksu tutum ve davranışların yerini yetişkin tutum ve davranışlarının aldığı dönemdir. Cinsel organların fizyolojik olgunluğa erişmesi ile başlayan erinlikle yetişkinlik arasındaki çağ (erkekler için, 13–22 yaş kızlar için 12–21 yaş arası) kabul edilir (Enç,1980: 73).

Ergenlik cinsel olgunluğun başlangıç yaşı olan 13- 14 yaşlarında başlamakta ve 17 yaşında yani lise son sınıf döneminde bitmektedir (Hurlok, 1987: 127).

Ergenlik çağı; çocukluktan yetişkinliğe geçiş hazırlıklarını içine alan bir gelişme dönemidir. Ergenlik öncesi dönem, ani bir boy artması özelliklerinin belirmesiyle başlar. Ayrıca zihinsel ve toplumsal değişme ve olgunlaşma dönemidir. Bu yaşlarda çocuk yetişkin beğenisinden çok, yaşlılarının beğenisini kazanma yolundadır. Erkek çocuklar daha çok dışarıya bağımlı, kızlar olgun evcil bir görünüme bürünmüştür. Her iki cinste kendi cinsel kimliğinin niteliklerini kazanma yolundadır.

Ergenlik çağında kişinin yetişkin olma yolunda kimlik kazanması beklenir ki; bu ergeni zaman zaman bir kimlik karmaşasına sürükler. Ergenliğin başlangıcında görülen cinsel uyanış ve kişide gittikçe artan bir bağımsızlık gereksinimi toplumun engellemesiyle bir çeşit bunalıma sebep olur. Toplumun bireyden beklentileri de ayrı bir kaygı kaynağıdır.

Ergenlik çağında başarılması beklenen gelişim görevleri şöyle sıralanabilir;

1-Çocuk büyüme sırasında uygun bir bağımlılık-bağımsızlık tarzı geliştirmek zorundadır. Hem ailesine ve otoriteye itaat ederken hem de büyümüş bir kimse olarak hareket etmesini öğrenecektir.

2-Sevmesini, sevilmesini ve sevilen kişinin başkaları ile paylaşılmasını öğrenecektir.

3-Çeşitli sosyal gruplara dâhil olmasını, bu ayrı gruplardaki farklı rolleri ve kendi rolünü öğrenecektir.

4-Başkalarına ve topluma karşı olan ödevlerini kavrayacak şekilde bir vicdan ve ahlak

anlayışı, değerler sistemi geliştirecektir.

5-Kendi cinsinin psiko-sosyal ve fizyolojik özelliklerini ve rolünü öğrenerek bu role göre davranışlar geliştirecektir.

6-Bedenindeki değişiklikleri bilmesi, bu değişikliklere uyum sağlamaya yarayacak özellikleri öğrenmesini sağlayacaktır (Hurlok, 1987: 129).

1.1.2.Ergenlik Döneminde Genel Gelişim

Ergenlik hızlı büyüme ve gelişmenin olduğu kız-erkek cinsel özelliklerinin belirlediği iki-üç yıllık ilk gençlik dönemini kapsar. Kızlar erkeklerden 1-2 yıl önce ergenliğe girer, büyüme ve cinsel olgunluklarını 1-2 yıl erken tamamlar. Ergenlik her çocukta ayrı yaşlarda başlar. Ergenliğin fizyolojik değişiklikleri kızlarda ilk aybaşı kanamasıyla, erkeklerde ise erlik gözelerinin (sperm) yapımıyla doruğa ulaşır (Kılıççı, 1989: 19).

Genellikle ergenlik ve gençlik çağı en sağlıklı yaşam dönemidir. Çocukluk hastalıkları geride kalmıştır. Yetişkinlik çağına özgü hastalıklar ise çok uzaktır. Hastalıklardan ileri gelen ölüm oranı 10 yaşından sonra birden düşmektedir. Ergenlik döneminde görülen ölümlerin başlıca iki nedeni: Trafik kazaları ve intihar.

Ergenliğe özgü denebilecek tek hastalık belki de ergenlik sivilceleridir. Ter ve yağ bezlerinin salgıları artmakta ve birikim olmaktadır. Ergenlik gelişim özellikleri açısından bedensel ve cinsel gelişmenin hızlı olduğu, çocukların cinsel yönden olgunlaştığı ve üreme yeteneği kazandıkları bir dönemdir (Dönmezer, 1999: 12). Bu dönemde sağlıklı bir cinsel kimlik kazanılabilmesi için çocukluğun ilk yıllarından itibaren kendi cinselliği ile özdeşimi; model olan ebeveynle iletişimi; ailede kadın-erkek rollerinin belirlenip belirlenmemesi; ebeveynlerden birinin ya da ikisinin yokluğu önemli etken olmaktadır (Kılıççı, 1989: 19).

Ergenlerin bedensel görüntüleri kendileri hakkında başkalarının aile, arkadaş, öğretmen v.s) yargıları, oluşturduğu güzellik-çirkinlik kavramları uyumunu etkilemektedir (Köknel, 1992: 35).

Ergen bedensel yönden yaklaşık olarak yetişkin ölçülerine ulaşmasına rağmen duygusal yönden olgunlaşmamıştır. Anne- baba ona bazen yetişkin bazen de küçük bir çocuk gibi davranmaktadır. Bu da ergeni şaşırtmakta bocalamalar yaşamasına sebebiyet vermekte,

öfkelenmekte ve sıkıntıya sokmaktadır (Yörükoğlu, 1988: 48).

Gelişim hızları, vücutları ve yaşlarına göre durumları, normal olup olmamaları ergenlerin kaygıya düşmesinde etken olmaktadır (Swets, 1998).

1.1.2.1.Geç ya da Erken Olgunlaşma

Ergenlik çağında oldukça hızlı olan bedensel gelişim hızı bazı bireysel farklılıklar gösterir ve aynı yaşlardaki gençlerin fiziksel görünüşlerinden büyük farklılıklara yol açabilir. Bu dönemde gençlerin dış görünüşleri, benlik algılarını büyük ölçüde etkiler. Özellikle orta son, lise birinci sınıflardaki öğrencilerin fiziksel yapıları arasında büyük farklılıklar göze çarpar. Aynı yaşlardaki öğrencilerin bazıları uzun boyları, gelişmiş yapılarıyla bir yetişkin görünümün delerken; bazıları çelimsiz yapıları, kısa boyları ile bir ilkokul öğrencisi görünüşündedirler. Gerçekten de ortaöğretim kurumlarının dışında hiçbir okulda, aynı yaşlardaki öğrenciler arasında, böylesine çarpıcı farklılıklar dikkati çekmez. Aynı yaşlardaki gençlerin, fiziksel gelişme açısından birbirinden büyük farklılıklar göstermeleri, “beden imgesi”nin yani bireyin kendi bedenini algılama biçiminin, geç ya da erken olgunlaşmaya bağlı olarak, kızları ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir. Bu konuyla ilgili araştırmalar yapılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır (Biehler ve Snowman 1983; Sprinthall ve Sprinthall, 1977, www.tkntr.net/kisisel-gelisim/34891-ergenlik.html).

- Erken olgunlaşanlar (EO) ile geç olgunlaşanlar (GO) arasında zekâ bölümü ve sosyal ekonomik düzey açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bununla birlikte üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve yüksek zekâ bölümüne sahip çocukların daha erken olgunlaştıklarını gösteren bazı araştırma bulguları da bulunmaktadır.
- EO erkek çocuklar, akranları tarafından daha çok ilgi görmekte ve lider olarak kabul edilmektedirler. Daha dışa dönüktürler, karşı cinsle daha fazla ilgilidirler ve kültürel normlara daha kolay uyum sağlarlar.

(Ancak bu özellikler alt sosyal ekonomik düzeyde, orta ve üst sosyo ekonomik düzeye oranla daha yaygındır.)

- GO erkek çocukları yaşlıları arasından pek popüler değillerdir. Ancak daha enerjik ve hareketlidirler. Dikkatleri üzerine toplayacak türden davranışları da daha sık

gösterirler.

- EO kız çocuklarını, yetişkinlik dönemlerinde yaşlıları ile karşılaştırdıklarında daha çekingen oldukları gözlenmiştir. Sosyal ve kişisel özellikleri açısından da ortalama düzeyin altında bir görünüm sergilemektedirler. Ancak orta ve üst sosyo ekonomik düzeyden gelenlerin, alt sosyo ekonomik düzeydekilere oranla kendilerine olan güvenleri daha fazladır.
- GO kız çocukları kendilerine daha güvenli, daha dışa dönük ve yaşlıları arasında daha fazla benzerlik göstermektedirler.

Yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlara göre ergenlerin problemleri şu konular üzerinde toplanmıştır.

1-Karşı cinsle olan ilişkilerdeki problemler

2-Fiziksel görünüş ve sağlıkla ilgili problemler

3-Okul ödevleri, gelecek ile ilgili planlar üzerindeki (eş seçimi, meslek seçimi, eğitim) problemler

4- Evde ve dışarıda toplumsal ilişkilerle ilgili problemler

5-Mali durumla ilgili problemler

6-Cinsiyet ve töresel davranışlarla, dinle ilgili problemler (Hurlock, 1987).

1.1.2.2.Duygusal Gelişim

Ergen duygusal yönden bazı çelişkiler zıt kutuplu duygular yaşamaktadır. Bir gruba katılma özleminin yanı sıra yalnızlıktan hoşlanma, ebeveynin hoşlanmadığı şeyleri sevme, yetişkini hor görme, arkadaşlarının kendisini engellediği hissederse duyduğu öfke ve nefrete karşı ait olmayı isteme, geleceğe karşı coşkuyla yönelişe karşın endişe ve umutsuzluk taşıma bu evrenin çelişkili duyguları arasında sayılmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 1990:25).

Duyguları hızlı bir iniş çıkış gösterir. Çabuk sevinir çabuk üzülür. Çabuk sinirlenir, olur olmaz şeyi sorun yapar. Tepkileri önceden kestirilemez olur. Derslere ilgisi azalmış, çalışma düzeni bozulmuştur. İstekleri artmıştır. Kendisine tanınan hakları yetersiz bulur.

Evdeki kuralların çokluğundan ve sıklığından yakındır. Ana-babanın uyarılarına birden tepki gösterir, ters yanıtlar verir. Sürekli bir gidiş geliş içindedir. Evde pek durmak istemez. Dönüş saatine aldırılmaz, yemeğe geç kalır. Dağınık ve savruk olur. Sık sık bir şey devirip kırar. Oburlaşır, girip çıkıp bir şeyler atıştırır.

İlgileri artmış, gelgeç hevesleri çoğalmıştır. Gürültülü müziğe bayılır. Süse ve giyime düşkünlük gösterir. Genç kız ayna karşısında saatler geçirir. Bir sivilceyle gün boyu uğraşır, kaygılanır. Genç erkek boyasız ayakkabısına bakmaz ama saçını günün modasına göre kestirmekte direnir. Zayıflık-şişmanlık, uzun boy-kısa boy, yüz çizgilerinin düzgün olup olmadığı sorun olmaya başlar. Gizliliğe önem verir. Odası varsa saatlerce odasına kapanır hatta kapısını kilitli tutmaya özen gösterir. Duvarlara renkli resimler ve sanatçıların posterlerini asar.

Arkadaşlarıyla gizli konuşmaları ve fısıldamaları olur. Kardeşlerini yanına sokmaz, tersleyip uzaklaştırır. Uzun uzun düşler kurar. Günlük tutmaya başlar. Şiir ve öykü yazmaya özenir. Kendinden habersiz mektuplarının ve yazdıklarının okunmasına büyük tepkiler gösterir (Baltaş ve Baltaş, 1990).

Ergenlik çağındaki gençlerin yaşadıkları evlerin çoğunda dikkati çeken tartışma konularından biri, gençlerin ayna önünde geçirdikleri zamandır. Sürekli dış görünüşü inceleyerek saatlerce saçına şekil vermeye çalışan, yüzündeki sivilceyi örtmek için uğraşan gençlerin benzer davranışları, ailenin diğer üyelerinin zaman zaman sabırlarını taşıyarak öfkelenmelerine neden olur.

Ergenlik döneminde ortaya çıkan düşünce sisteminde ve duygusal yapıdaki değişikliklere bağlı olarak gençler dikkatlerini kendi üstlerine, öteki dönemlere oranla çok daha fazla yoğunlaştırırlar. Çevrelerindeki hemen herkesin de kendileriyle ilgilendiklerine inanırlar. Onlara göre giysilerindeki bir uygunsuzluk, görünüşlerindeki bir değişiklik çevrelerin hemen dikkatini çekecektir. Ergenlik çağına has bu “benmerkezci” düşünce yapısı beraberinde, ergenlik çağındaki gençlerin az ya da çok hemen hepsinde gözlenen, dış görünüşlerinin yeterince iyi olmadığına ilişkin kaygıları da getirir. Önceki gelişim dönemlerinde pek şikâyetçi olmadıkları boyları, kiloları ciltlerindeki bozukluklar gibi birçok şeyden yakınmaya başlarlar. Ergenlik döneminde, çocukluk dönemlerinde rastlanmayan bir hızla beden yapısındaki oranlarda, dış görünümünde değişiklikler ortaya çıkar. Ana-babaları, öğretmenleri kendilerine karşı

uygun tutumlar gösteren ergenlik çağındaki gençler, kendilerinde olan değişimleri kolayca kabullenebilirler. Ancak gençlerin hepsi çevrelerindeki yetişkinlerden destek almaya aynı şansa sahip değildir ve bedenlerindeki hızlı değişime ayak uydurmakta güçlük çekerler. Bazıları “ çevre tarafından kabul edilebilmek için, en önemli şey dış görünüştür” gibi hatalı düşüncelere kapılırlar. Kabul görmek için, dış görünüşlerini, reklâmlarda, filmlerde, gençlik dergilerinde gördükleri ya da akranları arasında popüler olduklarını düşündüklerini modellere benzetmeye çalışırlar. Bununla birlikte bu çaba genellikle geçicidir; gençlerin çoğu ergenlik dönemlerinin sonlarına doğru benmerkezci düşünceden de sıyrılmalarına bağlı olarak ve göreceli olarak daha bağımsız ve daha tutarlı bir dış görünüşü benimsemeye başlarlar (Kılıçcı, 1989:35)

Olumlu bir beden imgesi geliştirmek oldukça uzun bir zaman ve deneyim gerektirmektedir. Ergen, değişik kalıp ve tutumları deneye deneye, çocuklardaki kimliğinden daha farklı bir benlik kavramı geliştirmeye başlar.“Bireyin kendisi, fiziksel ve sosyal çevresiyle olan etkileşimleri sonucu sahip olduğu kendine ait birtakım duygu, değer ve kavramlar sistemi” olarak tanımlanabilecek benlik kavramının, birey tarafından olumlu olarak algılanmasının ve algılanan benliğin kabul edilmesinin ruh sağlığı üzerindeki önemli büyüktür(Kılıçcı, 1989:38). Olumlu bir benlik kavramına sahip olmada beden imgesinin olumlu olmasının da önemi büyüktür.

Yapılan araştırmalar kızlarda fiziksel olarak çekici olma; erkeklerde atletik bir vücut yapısı ile olumlu benlik algısına sahip olma arasında paralel ilişki olduğunu göstermektedir (Lerner ve Karabenick, 1974). Olumsuz bir beden imgesine sahip olan, örneğin çok kilolu ergenler, olumlu bir benlik geliştirmede sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Olumsuz bir beden imgesi, yani gencin kendini güzel / yakışıklı olarak algılamaması, benlik kavramının da olumsuzluğuna yol açmaktadır.

Bu soruya verilebilecek bir yanıt “ bu durumun nedeni gençlerin dış görünüşünden değil, davranışlarının niteliğinden kaynaklanmaktadır.” Biçiminde başlayabilir. Gençlerin dış görünüşlerinden değil, davranışlarının niteliğinden kaynaklanmaktadır” biçiminde başlayabilir. Gençlerin dış görünüşlerini beğenmemeleri dış görünüşleri yüzünden “alay edilecekleri” korkusuyla arkadaş gruplarına katılmaktan kaçınmaları, bir süre sonra onların arkadaş grupları tarafından da unutulmaya başlamalarına yol

açabilir.

Ancak genç artık aranmamaya başlanmasını, davranışlarına değil de dış görünüşüne bağlayabilir. “Dış görünüşüm nedeniyle hiç kimse benden hoşlanmıyor, bu yüzden beni aramıyorlar” biçimindeki mantıkdışı / irrasyonel bir düşünce biçimi, beraberinde başka bir mantık dışı düşünceyi getirebilir. Genç “hiç kimse benden hoşlanmıyor, beni sevmiyor , o halde ben sevmeye değer bir insan değilim..” biçimindeki yanlış sonuçlara varabilir. Böyle hatalı bir mantık işleyişi, bireyin kendini değersiz olarak görmesi sonucuna yol açabilir. Böylece de benlik kavramının olumlu olması güçleşir. Aslında temelde olumsuz beden algısından kaynaklanan “reddedilme korkusu” bazen çok ciddi boyutlara ulaşarak, gencin tamamıyla içine kapanıp, bütün sosyal etkinliklerden kaçınmasına kadar uzanabilir. (Yücedağ, 1994)

Ergenin duygusal tepkilerini etkileyen faktörler arasında sağlık durumu, cinsiyet, okul başarısı, zekâ düzeyi, sosyal kabul düzeyi ile ilgi ve zevkleri sayılabilmektedir (Yavuzer, 1993:39).

Ergenin bu dönemde duygusal problemlerinin bir kısmı kendi özel hayatıyla ilgili olup; bunlar suçluluk duygusu, eksiklik duygusu, ümit. Bedeni ve sosyal olgunlaşma sonucu oluşan duyguları içermektedir. Bir kısmı ise diğer insanlarla ilişkileri sonucu oluşan duygulardır. Bunlar, gerginlik neşe, heyecandır. (Yücedağ, 1994).

Çevresel ve toplumsal faktörler ergende güvensizlik yaratmakta, özellikle anne ve babasına bağlı olan ve onların denetiminde bulunan ergenlerin bağımsızlık girişimleri aile içinde buldukları güvenli durumu kaybetme korkusuna neden olmaktadır. Güvensizlik ergenin atılgan, gösterişçi ya da çekingen birey olmasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1997:26).

Çevrenin istediği biçimde davranmak ve duygularını gizlemek için ergen içine kapanmaktadır. Kabul edilme ve sevilme istek ve gereksinimlerini olumlu yönlerden karşılayamazsa öfkelenmekte endişelenmekte ve kıskanmaktadır (Yavuzer, 1993.29). Bu dönemde en sık rastlanan heyecan biçimleri; korku, endişe, öfke, ve sevgidir.

1.1.2.3.Sosyal Gelişim

Sosyalleşme gencin içinde bulunduğu toplumun alışkanlık, değer, tutum ve inanışlarını

öğrenme ve uygulama süreci olarak tanımlanabilir (Baltaş ve Baltaş, 1990; Köknel, 1997).

Sosyal gelişme ile yaş, zekâ, cinsiyet, aile ilişkileri ve sosyal çevre arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Toplumsal özelliği ağır basan gelişimsel stresler arasında ahlak değerleri ile ilgili arayışlar, bir guruba ait olma çabaları ilk akla gelenler olmaktadır. Genç toplum içinde kendini aramakta, kişilik sınırlarını belirlemektedir (Köknel, 1997; Baltaş ve Baltaş,1990).

Ergenlik döneminde ergen değişimlerden geçmekte, yeni tutum ve değerler geliştirmektedir. Bu dönemde arkadaş grubu ve aile değerleri benzer olan gençler bir çatışma yaşamazken, her iki gurubun değer yargılarının ve düşüncelerinin farklı olduğu durumlarda genç, ailesi ve arkadaş grubu arasında güçlü bir çatışma yaşamaktadır (Karakuşçu, 1988).

Ergen, bu dönemde aileden bağımsızlaşmakta topluma karışmaktadır. Çünkü bu dönemde ergen kendisini anne babadan farklı hissetmekte bu duygunun etkisiyle de boşluk yaşamaktadır. Bu boşluğu arkadaş gruplarıyla doldurmaya çalışmaktadır. Arkadaş gurubu ona güven sağlamak ve destek olmaktadır. Çünkü arkadaşlarının da durumu kendisiyle benzerlik göstermektedir (Yörükoğlu, 1989:69).

Evde ana-babasıyla çatışması olan bir gencin arkadaşlarına kendini tümünden kaptırması olasılığı daha yüksektir. Kendini bulma çabasında olan güvensiz ve yetersiz bir genç, daha atılgan ve becerikli yaşlılarının egemenliği altına girer. Ana-babasından yeter destek bulamayan genç, olumsuz arkadaşlıklara yönelir. Ayrıca arkadaş grupları ergenin kendisini ifade edebilmesini sağlamakta bu da ona mutluluk vermektedir. Kuşkusuz, gençlik çağında ortaya çıkan değişikliklerin tümü olumsuz değildir. Ruhsal alanda yaşanan çalkantı yanında, gençte pek çok olumlu gelişme gözlenir. Gencin düşünme yeteneğinde önemli sıçramalar olur. Soyut kavramları daha iyi anlar ve kullanır. İlgi alanı genişler ve çeşitlilik kazanır. İleride seçeceği meslekle ilgili konulara eğilir. Bir şeyler yapmak, başarılı olmak eğilimi çok güçlenmiştir. Toplumsal olaylara ilgi duyar. Hiçbir şeyi beğenmez tutumu, giderek yerinde eleştirilere ve yorumlara dönüşür. Coşkuludur. Duygu ve düşüncelerini inançla savunur. Yaşanan gerçeklere pek aldırmandan, toplum düzeninin birden değişmesini ister. Bu amaçla bazı ideolojik görüşlere girer. Problemleri çözmek için yalancı önderlerin peşinden sürüklenir.

Amaçları uğruna kendilerine ve başkalarına zararı dokunacak eylemlere araç olabilir. Ergen sosyal çevre içinde en çok herhangi bir toplulukta bulunma, topluluk önünde konuşma, yalnız kalma, karşı cinsten olanlarla karşılaşma, alay edilme, sevilme, azarlanma, toplum ve arkadaş çevresinin onayını alma, umursanmama, yanlış anlaşılma gibi problemlerle karşılaşır (Yücedağ, 1994). Türkan(1990) ise ergenin belli başlı sosyal gelişim ile ilgili sorunlarını şu şekilde belirtmektedir.

1-Otorite ve uyum sorunu vardır. Otoriteyi temsil eden kişileri haksız ve zalim bulur. Egoist olduklarını düşünür.

2-Kendisinde meydana gelen fizyolojik değişikliklerin şaşkınlığı içindedir.

3-Kendisine telkin edilmeye çalışılan toplumsal normların dışına çıkmak eğilimindedir.

4-Bu yaşta ergen alıngan ve aşırı derecede onuruna düşkündür.

5-Cinsel arzular ve içgüdülerle toplum kurallarının arasına sıkışmış olmanın bunalımı içindedir.

6-Ekonomik bağımsızlığına kavuşmak ister.

7-Başarının kestirme yollarını arar.

Ergenlik döneminde bir grubun üyesi olmak büyük önem taşımaktadır. Ergen ait olduğu gruba önem vermekte, grup normlarına uymak için büyük çaba harcamaktadır. Grup tarafından kabul edilmeme ve ya grup içinde iyi bir statüye sahip olmama onun için çok üzücüdür (Bostan, 1993).

Ergenin yaşlıları tarafından reddini ve kabulünü pek çok etmen etkilemektedir. Bunlardan en önemlileri, zekâ, yetenek, özel beceriler, sosyo- ekonomik düzey ve etnik grup etkinliğidir (Onur, 1995).

Ergen gruplarının ergene güvenlik ve statü sağlama, iletişim becerileri kazandırma, yetişkin yaşama hazırlama ve öğrenme ortamı oluşturma gibi olumlu yönleri vardır. Bunun yanı sıra ergenin, gruba kabul edilmek ve onaylanmak için kişiliğini kaybetme pahasına, gruba uyması, grubun olumsuz etkisini ortaya çıkartmaktadır. Özellikle ailesiyle sorunlar yaşayan ergenler arkadaş gruplarının daha fazla etkisine girmektedir (Kurç, 1990).

Bazı ergenler sorunların çözümünden ziyade onlara yabancılaşmayı seçerler.. Toplumda yaşayan, ama psikolojik açıdan toplumdan kopmuş bireyler kimlik sahibi olmak istemez ve bunalımına ya da kimlik dağılmasına uğrarlar. Mesleki seçim yapmazlar belli bir cinsel rolü üstlenemezler. Kendilerini grup dışına iten davranışlarda bulunurlar (gösterişçilik, kabadayılık, kabalık, diğerlerine zıt gitmek, kin gütmek, diğerleri üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmak, inatçı ve asık suratlı olmak sürekli bahane bulmak v.s) (Gülay, 2007).

Bu dönemde ruhsal sorunlar ve dış çevreden kaynaklanan olumsuzluklar ergende istenmeyen alışkanlıkların kazanılmasına zemin hazırlamaktadır. Bilgin(1989), lise öğrencilerinin kaygı ve uyum düzeyleri ile bazı değişkenlerin sigara içme alışkanlıklarına etkisini aradığı araştırmasında, durumluk ve sürekli kaygı düzeyinin sigara içme alışkanlığı ile arasında etkili bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır. Uyum düzeyinin sigara içme alışkanlığına etkisi araştırıldığında ise sadece 9.sınıf öğrencilerinin sosyal ve genel uyum düzeylerinin sigara içmelerinde etkili olduğu saptanılmıştır.

Ergenlik dönemindeki duygusal gerginlik ve ilgilerin farklılaşması ergeni okulda başarısız kılabilmektedir. Okuldaki eğitim programı, ergenin özelliklerini dikkate alarak, her öğrencinin katılabileceği, grup içinde ergeni yapıcı ve kalıcı kılan etkinliklere kadar kimlik kazanmasını destekleyecek şekilde olmalıdır. Öğretmenin olumlu ve empatik tutumu öğrencinin ruh sağlığını yukarı çekmektedir. Bunların aksi olursa ergen sorun çıkarmakta hatta intihar etmeye kadar varabilecek olumsuz davranış sergilemektedir (Akboy,1990 ; Serdaroğlu, 1998).

Kurç, Lise öğrencilerinin uyum alanları ve uyum yöntemlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yeri ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumu ve diğer etmenlerden değişik derecelerde etkilendiğini bildirmektedir. Araştırma da sınıf düzeyi yükseldikçe uyma davranışı dalında diğer özelliklerde olumlu yönde değişim görülmüştür. Uyma davranışlarına ise kız öğrenciler erkeklere oranla daha fazla sahiptir.

Yine lise öğrencilerinin bazı niteliklerinin sosyal ve kişisel uyum düzeylerine etkisini araştıran Akay (1990), akademik başarı düzeyinin sosyal ve kişisel uyum üzerinde etkili olduğunu bulgulamıştır. Cinsiyetin, sosyal ve kişisel uyum düzeyinde erkekler lehine olduğunu ayrıca ailelerin aylık gelir düzeylerinin de öğrencilerin kişisel uyum düzeylerinde etkili olmasına karşın sosyal uyum düzeyinde önemli bir etkisi olmadığını

göstermiştir. Lise öğrencileri için karşı cins ile arkadaşlığın olması kişisel uyum düzeyinde anlamlı bir etki yapmazken sosyal uyum düzeyinde etkili olduğunu bulgulamıştır.

1.1.2.4.Cinsel Gelişim

Ergenin cinsel bakımdan kimliğini bulması; erkek ve kadınlığı cinsel anlamda kabul ederek çevre ve kendi ile çatışmaya düşmeden, karşıt cinsle fiziksel ve duygusal beraberliği paylaşabilmesi olmaktadır. Cinsel kimliğin oluşumunda hormonların faaliyeti kadar, toplum tarafından çocuğa uygulanan eğitim tarzı, davranış modelleri, çocuk yetiştirme tarzlarının da önemi büyüktür (Ünlüoğlu,1987:47).

Biyolojik, psikolojik ve toplumsal olgunluğa yönelme, gencin özdeşleşme objesinin yeterli olabilme derecesine bağlıdır. Kendi cinsini benimseme konusunda tatmin bulamamış ebeveyn iyi bir model olamaz. Bu da genci çatışmaya sürükler. Ebeveyni tarafından cinsiyet özellikleri beğenilen ve takdir edilen ergenin kendine duyduğu güven artmakta ve özdeşimi kolaylaşmaktadır (Yelkenci, 1999; Durmazkul, 1996:2).

Çocukluk ve gençlik çağında erkek ve kızların cinsel yapılarından ve bunun altındaki cinsel dürtülerden gelen davranışların çevre etkisiyle uzun süre baskı altında tutması, devamlı bir engellenmeye neden olmaktadır. Bunun sonucunda da cinsel dürtü, istek ve davranışlar ya hiç ortaya çıkmamakta ya da sağlıklı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Ergenler cinsel gelişim alanındaki sorunları çözmek ve akılcı kararlar vermek zorundadırlar (Gökçe, 1984:116).

Cinsel açıdan erkekler kızlardan daha aktiftir. 14- 15 yaşlarındaki erkekler cinsel uyarılma sıklığı açısından hayatlarının en aktif noktasındadır. Kızlarda cinsel dürtü daha az şiddetli, daha belirsiz ve diğer duygulardan daha az ayrılmış bulunmaktadır. Bu yüzden eşcinsel yaşantılar erkeklerde kızlardan daha yaygın olarak görülmektedir. Genç erkeklerde bu tür davranışlar genellikle bir grubu içerirken, kızlarda genellikle iki kişiyle sınırlı kalmaktadır. Ergenlik döneminin başında ve ortasında eşcinsellik korkusu ve eşcinsellere duyulan düşmanlık duygusu ciddi bir boyutta olmaktadır. Ancak bu konudaki deneyimler çoğu kez, cinsellik denemelerini temsil etmekte, kalıcılığı olmamaktadır (Buhler ve Ark, 1987).

Ergenlik döneminde yaşanan sorunlar, mastürbasyon, eşcinsellik ile ilgili korkular ve

karşı cinsle ilişki kurma olmaktadır. Birçok yazara göre mastürbasyon, normal ve sağlıklı gencin ayrılmaz bir parçasıdır (Erdoğan, 1990).

Ergenlik döneminde, karşı cinsle iletişim başlı başına bir problem kaynağı olabilmektedir. Ergenin karşı cinsle ilgili problemleri arasında karşı cinsten arkadaşı olmamak, bir kız ya da erkek arkadaşı ile çıkınca ne yapacağını bilememek, karşı cinsin çıkma önerisini nasıl geri çevireceğine karar verememek, hemen evlenmeyi istemek, daha güzel ve yakışıklı olmak, cinsel konularda daha çok bilgi sahibi olmak sayılabilmektedir (Durmazkul, 1996:109).

1.1.3. Gençlerin Sorunları

Ergenlik, insan yaşamında çok değişik ve derin biyolojik ve toplumsal değişmeleri içeren bir değişmeler dönemidir. Ergenlik en kritik değişmelerin, duygu, yargı ve tutumlarda en keskin gelişmelerin davranışlarda en çarpıcı bocalamaların yer aldığı yaş dönemidir (Ünlüoğlu, 1987:209).

Bu dönemin en önemli sorunları kimlik ve benlik oluşturma sorunları sayılabilir. Kimlik bir takım yaşantılar sonunda elde edilen bir yapı, bir oluşumdur. Kişinin kendisini ayrı bir birey olarak tanımlama deneyiminden oluşur. Kimlik kazanma süreci, peş peşe sıralanma ve birbirini etkileyen özdeşleşmelerin bütünleşme sürecidir. Gerçek durumun gerektirdiği kimlik ancak gerçek şartlar içinde, gerçek rollerin benimsenmesi ile kazanılabilir (Onur,1998:212).

Kimlik yaşamın ilk yıllarında oluşmaya başlar, ergenlikte biçim alır. Kimlik oluşumuna toplumsal bir anlam kazandıran bu kavramın yanı sıra, onun insan kişiliği ile ve bireysel yaşantılarla ilişkisini açıklığa kavuşturan bir başka kavram da benliktir. Kişinin kendisinde mevcut bulunan yeteneklerinin hem yararlı hem de bunların sınırlı oluşlarını bilmesi onun benlik kavramını belirler (Onur,1987:220).

Baymur (1987), Benliği, kendi kişiliğimize ilişkin kanılarımızı ve kendi kendimize ilişkin kanılarımızı ve kendi kendimize görüş tarzımız olarak tanımlamıştır. Bu bakımdan benlik, kişiliğin öznel yanı olarak tanımlanabilir. Kişilik kavramının psikolojik bir kapsamı olmasına karşın rol daha çok bireyin toplumsal işlevini ilgilendiren bir terimdir. Roller bir sosyal sistemin birimleri olarak düşünölmelidir. Kişilik ise insan organizmasına bağlı psikolojik bir terimdir.

Sosyal birimlerde rol kavramı, toplumsal durum içinde bireyin etkileşimlerini belirleyen, kültürün yarattığı amaçlara yönelmiş, davranış kalıpları bütünü olarak tanımlanır (Ünlüoğlu,1987:214).

Toplum için roller birbiri ile ilişkilidir, toplumsal yapı içinde sürüp giden toplumsal işleyiş rolleri yaratır ve ya yok edebilir. Çocuk benimseyeceği rolü çevresinden alırken belli bir model seçer ve bu modele ait toplumsal nitelikleri kendine mal etmiş olur. Roller kişisel etkileşimleri de kapsayan davranış kalıplarıdır. Bu yüzden rol gerçekleşmesinde rol arkadaşının ve bu arkadaşına ait rolün algılanışının önemli bir yeri vardır. Yeterli bir kimlik gelişimi, insanın kendine sorduğu üç temel soruyu yanıtlayabilmesine bağlıdır.

- Ben kimim? (ben neyim?)
- Nereye yönelmeliyim? (ben ne yapabilirim)
- Neden?

Ben kimim sorunu bazen genci bunaltan ve depresyona sokan bir sorudur. Ergenlerin bir kısmı bu soruyu olumlu cevaplarırken, bir kısmı da olumsuz cevaplamaktadır.

Gençlik döneminin en büyük tehlikesi kimlik bunalımıdır. Kimlik karışıklığı gençte psikomatik belirtiler ortaya çıkarmaktadır. Kimlik karışıklığı yaşayan genç ise kapanık olabilir. Kimlik sorununun bir başka yanı da ideal benlik yani erişilmek istenen moral düzeyi, gerçekleştirilmek istenen arzu ve emelleri gösterir (Baymur,1978 :168-267).

Ergenlik döneminde ruhsal sorunların olması bir dereceye kadar normaldir. Yapılan araştırmalar bu çağ gençlerinin %15'inin uyum problemleri olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu uyumsuzluklar bu dönem davranışlarının aşırıya götürülmesi ile ortaya çıkar. Örnek olarak bağımsızlık isteği gencin ailesinden kopması ile sonuçlanabilir.

Evinde uyumsuz olan genç bu uyumsuzluğunu okula da yansıtır. Derslere ilgisi azalır, başarısı düşer. Hep bağırır çağırır, kırar döker. Bu davranışları art niyetli önderler vasıtası ile saptırılıp hırsızlığa, zararlı eyleme, toplum suçlarına yöneltilebilir. Gençler toplum kurallarını hiçe sayıp kural dışı yaşamak isterler. Kız erkek ilişkilerinde aşırı serbestliğe yönelirler. Bazıları için dönemin bir çeşnişi olabilecek davranışlar bazıları için devamlı bir tutku halini alır.

Ailesi ve çevresi ile çatışmaya düşen genç aşırı baskılar altında bunalır. Sonuçta kendisine yönelen kötü bir söz veya davranış intihar girişimine neden olabilir. İntihar girişimi gencin mutlaka depresyon içinde olduğunu göstermez. Ancak girişim tekrarlanırsa yoğun bir ruhsal çöküntü olasılığını arttırabilir.

Bazı gençler topluma karışıp bağımsızlıklarını elde etmek yerine, çeşitli nedenlerden dolayı, içe kapanırlar. Yetenekli olanlar yeteneklerini geliştirip yaratıcı olabilirler.

Bazı gençler de cinsel kimlik kazanmakta zorluk çekerler. Bu zorluk geçici olabileceği gibi kalıcı cinsel problemlere neden olabilir. Örneğin kendi cinsine yönelip karşı cinse ilgi duymayabilirler.

Gençlerin psikolojik sorunlarının belli başlıları, özdeşim kurma özerkliği isteği, değerler çatışması, gerçek benliğe ulaşma isteği, çeşitli seçeneklerden kendine uygun olanı seçmede güçlük, alkol, uyuşturucu bağımlılığı, otoriteye ve baskıya karşı çıkmadır denilebilir.

1.1.4.Suçça Yönelen Gençler

Bütün dünyada yapılan araştırmalarda 18 yaşından önce işlenen suçların artıp yaygınlaştığı gözlenmiştir. Öyle ki işlenen suç sayısı, nüfusu artan genç sayısını geçmektedir. Ayrıca suçça yönelme yaşı gittikçe düştüğü gibi bireysel suçların yerini toplu suçlar almaktadır. Suç çeşitleri ülkeden ülkeye değişmektedir. Toplumdaki ve değer yargılarındaki hızlı değişme ve gelişmeler, siyasal çalkantılar, toplumdaki eşitsizlikler gençlerin suçça yönelmelerine neden olmaktadır.

Son yıllarda ülkemizde suçlu çocuk sayısının arttığını söylemek yanıltıcı olmaz. Neticede geleceği konusunda kuşkuya düşen genç suçça yönelmektedir. Gençlerin suçça yönelmelerinde aile içi sorunlar da bu konuda önemli bir neden olarak karşımıza çıkar. Aile baskısı ile bunalan gençler daha çok adi suçlara yönelmeleri kolay olmaktadır. İçlerindeki saldırganlık dürtülerini bir amaca yöneltmiş olmak bir bakıma suçluluk duygusunun azalmasına neden olmaktadır. Suçlu çocukların çıktığı aileler incelendiğinde bu aileler genellikle ekonomik bakımdan yetersiz ve çok çocukludur. Çocuklar üzerinde ya çok baskılı, dayağa bağlı bir denetim vardır ya da tamamen çocuğa karşı ilgisizdirler. Ailenin durumu ne olursa olsun temel yıkıcılık anne sevgisinin olmayışından kaynaklanmaktadır. Her şeye rağmen anne sevgisi ile yetişen

gençler bir bocalama devresinden sonra olumlu davranışlara yönelmektedirler.

Ekonomik durumu yerinde olan ailelerden de suçlu çocuk çıkar. Ancak bunlar çok az sayıdadır. Problemlı çocuğun bir suçtan ceza görmesi suçluluğun artmasına zemin hazırlar. Ailede sevgi bağı bu konuda oldukça isabetli fikir verir. Öyle ki uyumlu ve dengeli gibi görünen ailelerde sürekli kavgalar, ana babanın aksayan yönleri çocuğu suça iterse de sevecen bir annenin çocuğu uyumsuz gibi görünüp okulda başarısız olsa da suça yönelmez.

Birçok batılı ülkelerde çocuk mahkemelerinde çocuğun yargılanmasına değil, gencin haklarına, durumun gözden geçirilmesine öncelik verilir. Gence suçunu ödetmek yerine, toplumun gence olan borcunu ödetmek düşüncesi ön plana geçmiştir.

Gençlerin diğeri bir psikolojik sorunu da içinde bulunduğu dönemin kendi kendine karar verme dönemi oluşundan kaynaklanmaktadır. Genç eş seçimi, meslek seçimi ve yaşam biçimini seçmekle karşı karşıyadır. Seçimlerin sağlıklı olması her şeyden önce kimlik sorunu ile ilgilidir. Stolekua ' ya göre genç yaşamın her alanında seçimle yüz yüzedir. Kendisine en uygun düşen mesleği seçmelidir. Daha sonra ahlaka ilişkin görüşleri belirlemeli ve özel yaşamında karar kılmalıdır. Farkında olmadan yaptığı seçimi büyük ölçüde eğitim, yetiştirme, biçim, çevredeki insanların etkisi belirler.

Gençliğin diğeri bir sorunu otorite ile ilgilidir. Otorite toplum normlarını ve kontrol mekanizmalarını temsil eden bireyin gerçek ve soyut figürleridir. Grup ve ya toplum düzeyi, bireyin bu figürlerin beklentilerine uyması gerekir. Gençlerin otoriteye başkaldırmasının birçok nedeni vardır. Bunların başında gencin kendini tanıma ve kendini bulma çabası gelir. Gençlik otoriteyle birlikte topluma ve aileye de başkaldırmaktadır. Ergenlik dönemindeki genç, bir yandan ailesine olan içsel bağımlılığında kurtulmaya çalışır. Dolayısıyla ailesiyle çatışmaya girer. Ailesiyle bağımlılık sorunlarını önemli ölçüde çözümlenmiş olan gençliğin çatışması ile kendi benliğiyle toplum arasındadır (Gençtaş, 1984:185).

Ergenlik döneminde genç, toplumun kendini isyancı ya da üstün başarılı gibi niteliklerle tanımasını genellikle kabul eder. Buna karşılık toplumun kendine yapıştırdığı etiketle gerçek benlik arasındaki uyumsuzluk genç için önemli bir sorun durumuna gelir. Bu çelişkiyi yaşamak zorunda kalan genç, bu çelişkinin yarattığı bunalım sonunda toplum

düzenini reddeder, politik etkinliklere katılır. Bazen de kendi benliğini reddederek uyuşturucu madde ya da hippilik gibi zor akımlar içinde kendisinden kurtulmaya çalışır. Gençliğin diğer bir özelliği de toplumsallaşmayı ve süregelen kültürü benimsemeyi reddetmesidir. Genç insan bir şeyi kabul etmeden önce iyice anlamaya çalışma çabasında olduğundan, giderek toplum ve kültürün kendi benliği üzerindeki yoğun etkisini fark etmeye başlar ve bundan tedirgin olur (Gençtan,1985:86).

Gençlik, değişme ve devrim hareketlerine büyük değer vermiştir. Değişmezliğe ve durgunluğa nefret derecesinde bir tepki gösterir. Değişme ihtiyacı gençliğin en yoğun psikolojik sorunları bu değişmenin kilitlendiği durumlarda ortaya çıkar, hiçbir şeye ulaşamayacağı düşüncesiyle genç paniğe kapılır. Değişme isteği bazen kişinin kendisiyle ilgilidir ve genç insan bu amaçla türlü felsefi ve kültürel akımları ya da kimyasal maddelere başvurur. Bu istek bazen dış dünyayı harekete geçirme çabaları biçiminde ortaya çıkar ve türlü toplumsal ve politik etkinliklere katılır.

Gençlikte değişik gereksinimi doğrudan kişilik olgusuyla ilişkilidir. Kimi genç bu değişikliğe verdiği önemi bilinçli olarak yaşar, çeşitli değişme felsefeleri ya da teknikleri geliştirmeye çalışır. Kimi ise bu eğilimin bilincinde değildir, değişmediğini ya da ileriye doğru hareket edemediğini hissettiğinde panik ve çöküntü yaşar (Gençtan,1984: 86).

Sürekli bir ilerleme ve değişme isteğinde olan hareketsizliği ölümle eş anlamda görmektedir. Gençlik döneminin çeşitli psikolojik güçleri sonucu ortaya çıkan normal dışı davranış biçimlerinden birisi olan depresyon da bu duygularla ilişkilidir. Genç kendisini yolu kapatılmış, durdurulmuş ve ya tutuklanmış hissettiğinden depresyona girer. Depresyona giren genç, bundan kurtulmak için aktivitesini artırır. Çoğu zaman hızlı araç kullanarak ve ya algılama boyutlarını derinleştiren ilaçlara başvurarak bundan kurtulmanın yollarını arar. Gençlik döneminde ortaya çıkan normal dışı davranışlardan depresyon bazen gençleri intihar girişimine sevk etmektedir.

1.1.5.Kuşaklar Arası Çatışma

Ülkemizde toplumsal değişmeler kuşak çatışmasına yol açmaktadır. Gençlerle yaşlılar çeşitli konularda anlaşmazlık içine düşmekte birbirini suçlamaktadır. Bu durum ise gençlerde hırçınlık, karamsarlık yaratmakta ve onların gelişimini olumsuz olarak

etkilemektedir. Hızlı değişen toplumumuzun her kesimindeki gençlerin kendileriyle, çevreleriyle ve anne-babalarıyla ilgili çeşitli anlaşmazlıkları vardır.

Yetişkinlerin gençlerden şikâyet etmeleri yeni bir olay değildir. Her devirde yetişkinler, gençleri saygısız, aceleci, güvenilmez, tembel olarak nitelemişler, gelecekte kendi görevlerini onlara nasıl devredecekleri konusundaki tereddütlerini belirtmişlerdir. Buna karşılık gençler, yetişkinleri geri kafalı, girişimsiz, çağa uymayan kişiler olarak görmüşlerdir. Gençler, yetişkinliği bilmemekle birlikte yetişkinler dünkü çatışmalarını çabuk unutmuş görünürler.

Bilim ve teknolojinin çağımızda hızlı gelişmesi sonucu her iki kuşak arasında aslında var olan ayrılık, gittikçe büyüdü, yeni boyutlar kazandı. Çocuklar çağları gereği bağımsızlık isteklerini yerine getirmeye aile büyüklerinin değer yargılarını hiçe saymaktan başlarlar. Kendilerine söz hakkı veren hakçasına bir düzen belirgin ideolojilerdir. Aile düzenini düzeltmeyen genç, toplumsal düzeni değiştirmeye yönelir.

Gençteki yenilik isteği her zaman kötü davranışlarla sonuçlanmaz. Yeni bir kimlik arayışı içinde olan genç yeni ve değişik isteği ile orijinalliklere yönelir. Bazen garip duruma düşebilir ama bazen de yeni akımların, ekollerin yaratıcısı olur. Çünkü yeniyi deneme istek ve cesareti onun en önemli özelliğidir.

1.1.6. Ailelerin Şikâyetleri

◆ Hırçınlaştı. Ders çalışmıyor. Sorumluluk duygusu yok. Canım sıkılıyor diyor. En küçük isteklerini sert bir dille bildiriyor. Kardeşlerini kızdırmaktan zevk alıyor.

◆ Okuduğunu anlamıyor gibi. Durgunlaştı, dalgınlaştı. Çabuk karamsarlığa düşüyor. Ara sıra hiç yoktan huysuzlaşıyor. Sert karşılıklar veriyor.

◆ İleri derecede alıngan. Derslerinde gene başarılı ama oyuna, eğlenceye çok düştü. Olur olmaz her şeye ağlıyor. Evde huzursuz dışarıda sıkılğan.

◆ Her istediğini yaptırmak istiyor. Aşırı süsleniyor. Siz bana karışmazsınız diyor. Babasından çekindiği için dolambaçlı yollara sapıyor.

◆ Derslerinde başarılı. Hiç sorun çıkartmayan bir çocuk. İki kez okula gitmemiş. Arkadaşlarıyla gezmiş. Sorunca yalan söyledi. Bu davranışı bizi çok şaşırttı.

◆ Çok harçlık istiyor. Çok geziyor, eve girmek istemiyor. Spora çok düştü. Derslerine boş veriyor. Banyoya sokamıyoruz. Ellerini bile yıkatamıyoruz. Saçını kestiremiyoruz

◆ Son derece asi ve hırçın olmaya başladı. Başına buyruk olmak istiyor. Dayak, kötü söz, tatlı söz hiçbirini sonuç vermiyor. Bir psikologla mı görüşmeliyim? (www.tkntr.net.2008 , 1998–2005 yılları arasında yapılan aile görüşmelerinden edinilen izlenimler).

1.1.7.Çocukların Şikâyetleri

◆ Büyüklerin anlayışsızlığı ve baskısı, onur kırıcı davranışlar

◆ Arkadaş edinmede güçlük

◆ Kız-erkek arkadaşlığının olmaması,

◆ Kız erkek arkadaşlığının aile ve çevre tarafından anlaşılması ve karşı çıkılması

◆ Boş zamanlarını etkin bir biçimde değerlendirecekleri yerlerin, olanakların olmaması

◆ Evde ve okulda dayanın bir eğitim aracı olarak kullanılması

◆ Cinsel sorunlarını aile üyeleriyle konuşamamak

◆ Çocuk yerine konmak, ana-babaya karşılık verememek

◆ Ana-babanın arkadaş seçimlerine karışmaları

◆ Yeni tanıştıkları insanlarla rahat konuşamamak

◆ İzinsiz dışarı çıkamamak

◆ Kendine güven duymamak, sık sık yaptığı hatalardan dolayı utanmak

◆ Ölüm korkusu, dini konulara aşırı eğilim, neyin doğru neyin yanlış olduğunun araştırılması

◆ Dikkati toplayamamak, Ders çalışırken zamanını iyi değerlendirememek

◆ Ders çalışmasını engelleyecek birçok yan uğraşların olması (www.tkntr.net.2008)

1.1.8. Gençlerin Eğitim Sorunları

Eğitim, bir gelişim süreci olarak herkese yönelik olmakla birlikte en etkin işlevini çocuk ve genç üzerinde gösterir, bu işlevin akış alanı ise siyasal ve toplumsal çevredir.

Gençlerimiz genellikle lise gibi klasik ya da akademik diyebileceğimiz okullarda öğrenim yapmayı tercih etmektedirler. Mesleki ve teknik okullara fazla ilgi göstermemektedirler. Ortaöğretim Gençlerinin eğitim sorunları arasında Sınav Sistemi sınıfta kalma ve okulu terk etme başta gelmektedir. Öğrencilerin başarılı ve üst sınıfa geçmeleri sınavla saptanmaktadır. Mevcut sınav sistemi, sınıf çalışmalarını son derece kuramsal hale getirmekte ve öğrenciyi ezberciliğe zorlamakta, yaratıcılığı köruklemektedir. Ortaöğretimde, programların ağırlığı ve katıldığı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin ilkelliği eğitim felsefesinin yetersizliği nedeniyle çok öğrencinin sınıf tekrarlaması her yıl milyonlarca liranın israf edilmesine yol açmaktadır. Böylece gençlerimize sürekli olarak başarısız damgası vurulmaktadır (Kaya, 1984:225).

Devamsızlık ve okulu terk etmeler daha önceki programlarda vurgulanan yüklü öğretim programlarının, bireysel farkı ve yetenekleri dikkate almayan eğitim anlayışının, sınav systemsizliğinin doğal sonucudur. Devam etmekte oldukları okulu bırakan gençlerin çoğu pratik bir beceriye sahip değildir. Bu yüzden bir iş yaparak hayatını kazanma olanağından mahrumdurlar. Bir diplomaya sahip olmaktan başka okula da giremezler. El ve beden işlerinden hoşlanmayan bu gençler, aşağılık duygusuna kapılıp bazı olumsuzluklara itilerek ülkemizin sosyal sorunlarının daha da ağırlaşmasına neden olmaktadır. Ortaöğretim gençliğinin eğitim sorunları arasında öğretmen yetersizliği ve eğitim araçlarını yetersizliği de dikkati çekmektedir. Ülkemizde her türlü ortaöğretim okullarında hem nicelik hem de nitelik bakımından öğretmen yetersizliği vardır. Bu yetersizlik özellikle fen, teknik ve yabancı dil gibi alanlarda çok yoğun hissedilmektedir. Bu nedenle eğitimin niteliği düşmektedir. Mevcut öğretmenlerin dengeli dağılmamış olması bu sorunu artırmaktadır.

Bir eğitim faaliyetinin etkili ve verimli olabilmesinde öğretmen önemli bir yer tutar. Eğitim sürecinde böylesine önemli yeri olan öğretmenin mesleğindeki başarısı, onu yetiştirip istihdam etme ve program geliştirme faaliyetlerin etkililik ve yerindeliğini de bağlı olduğu akademik gücüne de bağlıdır (Tekin,1978:4).

Ortaöğretim okullarımızda, laboratuvar ve eğitim araçları yetersizliği, eğitim öğretimi olumsuz yönde etkilemekte ve öğrencileri ezberciliğe sürüklemektedir. Havuz olmayan yerde yüzme öğretilmeyeceği gibi, araçsız fizik, kimya, dil ve biyoloji de öğretilemez, ezberletilir. Bu da eğitimin kalitesizleşmesine yol açmaktadır. Nitekim ülkemizde son yıllarda yapılan üniversiteye seçme ve yerleştirme sınavında sıfır çeken öğrencilerin sayısının giderek arttığı gözlenmektedir.

Ülkemizde geçen yıl yapılan Öğrenci Seçme Sınavı(ÖSS) ve Yabancı Dil Sınavı (YDS) sonucunda 47 bin öğrenci sıfır almıştır. Sıfır alan aday sayısı, bir önceki yıla oranla 20 bin artmıştır. Bu da ülkemizde eğitim sorununu gözler önüne sermektedir. Bu konu gazetelerde şöyle yer almıştır: “ÖSYM Başkanı Yarımağan(2007), Öğrenci Seçme Sınavı ‘nda 47 bin kişinin hiç puan alamadığını belirtirken, bu rakamın geçen yıla oranla arttığını bildirdi. Yarımağan, 1 milyon 615 bin 360 adayın sınavının geçerli sayıldığına işaret ederek, bunlardan 47 bininin "sıfır" çektiğini açıkladı. Yarımağan, "Bu adaylar değişik nedenlerle sınavda başarı olamayacaklarını anlayıp sınavda boş kağıt veren adaylar" dedi. Bunların sayısının geçen yıl 25 bin dolayında olduğuna değinen Yarımağan, "Yani 47 bin adayın puanı hesaplanmadı, çünkü hesaplama yapacak herhangi bir bilgi yok" dedi. Yarımağan, puanı hesaplanan aday sayısının 1 milyon 650 bin olduğunu belirterek, bilgisayarla tespit edilen kopya sayısının ise 357 olduğunu, bu sayının geçen yıl ise 500 olduğunu aktardı”(www.8sutun.com).

Ortaöğretim gençliği içinde bulunduğu çağ itibariyle yoğun sorunlarla iç içedir. Bu çeşitli sorunlar, sebep sonuç ilişkisi içerisinde birbirini etkilemektedir. Bedensel, ruhsal ve sosyal içerikli olan sorunların çözümünü genç yalnız başına başaramamaktadır.

Liselerde okuyan gençler yaş dilimi bakımından ergenlik çağının en bunalımlı dönemini yaşamaktadırlar. Bedensel, ruhsal değişme ve gelişmenin yanında toplumsal olma çabasını sürdürürler. Bu değişme ve gelişmelere okul başarısını arkadaş ilişkilerine, çevreye uymak olumsuz yansımalar yapar.

Son yıllarda gençlerimizde görülen önemli bir sorun da madde kullanımudur. Son yıllarda yapılan araştırmalar, madde kullanım yaygınlığının bölgelere ve maddenin türüne göre değişmekle birlikte genel olarak artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Madde kullanımına yol açan çevresel risk faktörleri üzerine yapılan çalışmalarda arkadaş etkisi ön plana çıkmaktadır. Okul, hem kendini oluşturan eğitim iş görenlerinden hem de

davranışları üzerinde çalıştıkları öğrencileri yüzünden karmaşık bir yapıdadır (Başaran, 1996:40).

Okulun basitleştirme, temizleme ve denge kurma olmak üzere üç temel işlevi vardır (Akt:Tezcan,1985). Okulun basitleştirme işlevi, günlük hayatta birbiriyle iç içe olan çeşitli alanlardaki karmaşık bilgilerin sadeleştirilerek bireylere sunulacağı bir çevre yaratmayı içerir.

Temizleme işlevi; mevcut çevrenin işe yaramayan, değersiz ve zararlı özelliklerini ortadan kaldırmayı içerir. Denge kurma işlevi ise, toplumsal çevredeki çeşitli öğeleri dengelemeyi ve bireyi yakın çevresinin sınırlamalarından kurtarmayı içerir. Okul bu işlevleri yerine getirerek;

- Öğrencileri dış çevrenin güçlüklerinden korur ve onların yaşamlarını kolaylaştırır;
- Dış çevrede sık sık rastlanabilen ama istenmeyen davranışları okuldan içeri sokmayarak öğrenci davranışlarını temizler;
- Okul dışındaki çevrede insanların kişisel özellikleriyle açıklanamayacak ölçülerdeki yaşama farklılıklarını dengeler (Başar, 1994).

Öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında okulun çok önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. Zorbalık ve devamsızlık yapma, kopya çekme gibi istenmeyen davranışların okullarda gözlenmesinin sebeplerinden birisi de öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında, okulun ve okul personelinin (idareci, öğretmen vs.) ve özellikle öğretmenlerin üzerine düşenleri tam olarak yapamadıkları belirtilebilir. Temel ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamayan öğrenciler, dersleri ve öğretmenleri kalite dünyalarının dışına atarak güç ve direnç göstermeye başlar. Bu amaçla kendi gibi arkadaşlarının eğitim sürecini çeşitli yollarla engellemeye çalışır.

Öğrencilere işe yaramayan ve zararlı davranışlardan ya da modellerden arındırılmış bir çevre sunmak okulun temel işlevlerinden biridir (Başaran, 1996:18). Bu işlevini yerine getirebilmek amacıyla okul, çevrede var olan ama istenmeyen davranışları dışarıda tutarak, öğrencilere örnek alabilecekleri modellerden ve kazandırılmak istenen davranış kalıplarından oluşan temiz bir çevre hazırlamalıdır. Ancak buna rağmen okullarda zaman zaman hırsızlık, dayak, saldırganlık vb. şiddet olayları meydana gelmektedir

(Öğülmüş, 1995).

Son zamanlarda bu olayların sayısının gittikçe arttığı batılı ülkeler, çeşitli tedbirler olarak okulun içindeki bireyleri korumaya çalışmaktadır. Ancak ülkemizde gerekli tedbirlerin alınmaması okul içi şiddet ve saldırganlık olaylarının artmasına neden olmaktadır.

Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalar ve medyada çıkan haberlere bakıldığında, alınan tüm önlemlere rağmen çocuk ve özellikle ergenlik dönemindeki gençler arasında suç ve şiddet olaylarının arttığı görülmektedir. Çocuk suçlarının kapsam ve şiddeti günümüzün önemli ve ciddi sosyal problemlerinden biri haline gelmektedir. Çocuklara özgü suçların önemli bir bölümü ise okullarda meydana gelmektedir (Buluç, 2006:1).

Bu konuyla ilgili olarak medyada çokça haber çıkmaktadır. Konuyla ilgili olarak Altun, Güneri ve Baker 2006 yılında bir araştırma yapmışlardır. Araştırmalarının konusu basında yansımaları ile okulda şiddettir. Bu amaçla 2002-2004 yılları arasında Cumhuriyet, Zaman ve Milliyet Gazetelerinde çıkan okullardaki şiddetle ilgili tüm haberleri incelemiş ve içerik analizi yapmışlardır. Araştırma sonuçlarında ise bulgu olarak şiddete ilişkin haberlerin veriliş biçiminde, gazetelere göre değişmek üzere “yorumsuz, ya da iddia” şeklinde iki temel yaklaşım olduğunu göstermiştir. Ayrıca, okulda yer alan tüm tarafların değişen oranlarla, şiddetin hem uygulayıcısı hem de mağduru olduğu ve öğrencilerin şiddetin uygulayıcısı olduğu bazı olayların ölümle sonuçlandığı bulunmuştur. Araştırmada elde edilen ilk bulgu okulda şiddete yönelik haberlerin gazetelerde verilme sıklığının ve biçiminin farklılık göstermesidir. Yine gazetelerde okullarda meydana gelen taciz ve tecavüz gibi şiddet olaylarının kınayıcı, suçlayıcı bir dille yansıtıldığı diğer şiddet olaylarının ise yorumsuz veya iddia şeklinde verildiği bulunmuştur. Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu, okulda bulunan herkesin şiddete maruz kalabileceği gibi, şiddete de başvurabileceğidir. Okullardaki şiddete maruz kalanlar arasında öğrencilerin ilk sırada yer aldığı ve bu olaylarda şiddeti uygulayanların okuldaki yetişkinler (öğretmen, müdür vb.) olduğu dikkati çekmektedir. Bu yetişkinler arasında ise öğretmenler ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin öğrencilere uyguladıkları şiddet konulu haberlerin başında dayak ile ilgili haberler gelirken, bu haberleri cinsel taciz, tecavüz, dayak ve taciz ve rüşvet alma ile ilgili haberler takip etmektedir. Bu bulgular, Fransa’da yapılan ve basında okulda şiddete ilişkin yer alan haberlerin %72’sinde şiddeti

uygulayanın öğrenci veya veli, şiddete maruz kalanın ise öğretmen veya okul personeli olduğunu gösteren benzer bir çalışmanın sonuçları ile (Mallet, & Paty, 1999) farklılık göstermektedir. Ancak, Cumhuriyet gazetesinin 13.12.2004 tarihinde yer verdiği “Eğitimde Dayak Gerçeği” başlıklı yazısı, Türkiye’de dayanın yaygın olarak kullanıldığını göstermesi ve bu çalışmanın bulgularını desteklemesi açısından önemlidir. Adana’da 12 ilköğretim okulunda 868 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada, dayakla hiç karşılaşmayan öğrenci oranı % 46.7 olarak tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, öğrencilerin % 50’den fazlası fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Yurt dışındaki literatürde de sınıf disiplini bozan öğrencilere karşı dayak ya da can yakıcı fiziksel ceza kullanmasının öğretmenler ve diğer okul personeli arasında yaygın olduğu ve bu durumun göz ardı edildiği ifade edilmektedir (Sadegül Altun, Oya Güneri ve Özgür Baker, 2006).

Öğrencilere yönelik fiziksel ceza kullanılmasının birçok nedeni vardır. Bu nedenlerinden birisi öğrencilerde artan uygunsuz davranışların medyada abartılması sonucu halkın bu tür sert disiplin metotlarını desteklemesidir (Hyman, & Perone, 1998).

Bir diğeri ise, tokat atma gibi bir takım fiziksel cezaların şiddet olarak algılanmamasıdır (Hyman, 1990). Bu çalışmada taranan haberlerde ise, öğretmenlerin, öğrencilere eğitsel ve yönetsel faaliyetlere uymama veya karşı koyma gibi davranışları sonucunda şiddet uygulamaları dikkati çekmektedir.

Bu araştırma kapsamında taranan haberlerden elde edilen bulgular, okulda şiddete maruz kalan öğrencilerin daha çok şiddete başvurduğuna işaret etmektedir. Bu bulgu tüm suçlu ergen ve çocukların geçmişlerinde bir biçimde evde veya okulda fiziksel cezaya maruz kaldıklarını (McCord, 1990; Akt.: Hyman, & Perone, 1998) gösteren çalışmalar ile tutarlıdır. Şiddete maruz kalan öğrencilerin şiddete başvurmalarını sosyal öğrenme kuramını temel alarak (Hyman, & Perone, 1998) açıklamak mümkün gözükmektedir. Şöyle ki; okuldaki yönetici ve öğretmenlerin anlaşmazlıkların ve sorunların çözümünde şiddet kullandıklarını gören öğrenciler bu davranışları model olarak sergilemektedirler. Başka bir deyişle, okulda şiddet uygulayan okul personeli hem öğrenciler için olumsuz model olmakta hem de şiddet uygulayarak öğrencilerde öfke, kin gibi duygulara neden olabilmektedir.

Bu çalışmada taranan haberlerde, yöneticilerin okulda şiddet uygulayan yetişkinler arasında ikinci sırayı aldığı ve yöneticilerin okulda hem iletişiminde buldukları yetişkinlere hem de

öğrencilere şiddet uyguladıkları bulunmuştur. Okul yöneticilerinin yetişkinlere ve öğrencilere genellikle fiziksel ve psikolojik şiddet (zorla veliden bağış alma, meslektaşını, öğretmeni veya öğrenciyi dayak atmak gibi) uyguladıkları dikkati çekmektedir. Yurt dışındaki yazında da diğer yetişkinlerin öğrencilere uyguladığı şiddet türüne ilişkin bulgular bulunmaktadır. Örneğin, öğrencilerin % 18'i öğretmenler, otobüs şoförleri, koçları, müdürleri ve okul psikolojik danışmanları tarafından taciz edildiklerini ifade etmişlerdir (Day, 1996). Benzer biçimde, Akbaba-Altun ve Kirkit (2005) okul müdürleriyle ilgili haberleri taradıkları çalışmada, araştırma konusu haberlerin % 26'lık dilimini yöneticilerin uyguladığı şiddet (ayrıcalık ve taciz) haberlerinin oluşturduğu görülmüştür. Öğretmenler arasında fiziksel cezanın yaygın olarak kullanıldığı ve okul yöneticilerinin öğretmen kökenli oldukları dikkate alındığında, şiddet uygulayan okul yöneticilerinin anlaşmazlıkların çözümünde ve öğrencilerin disiplininde fiziksel ve sözel şiddet içeren davranışlar göstermelerinin beklendik bir bulgu olduğunu söylemek mümkündür (Sadegül Altun, Oya Güneri ve Özgür Baker, 2006).

Bu çalışmada, okullarda birden fazla yetişkinin uyguladığı şiddet haberlerinde, taciz ve tecavüz haberlerinde yine öğretmenler, yöneticiler ve diğer okul çalışanlarının yer aldığı görülmüştür. Cinsel taciz ve tecavüzlerde bir erkek öğrenci ile ilgili haber dışında mağdurların tamamı literatürle tutarlı bir biçimde (Nhundu & Shumba, 2001) kız öğrencilerdir ve cinsel tacizi ve tecavüzü gerçekleştirenlerin tamamı erkek öğretmenlerdir. Nitekim Türkiye'de 2003 yılı müfettiş raporları sonucunda disiplin cezası alan toplam 1434 öğretmenin 274'ünün personel yargı düzeyinde soruşturmalara tabi tutuldukları, soruşturmaların ağırlıklı olarak "cinsel taciz" eyleminden kaynaklandığı (29.10.2004, Cumhuriyet) bilgisi dikkate alındığında, tecavüz ve cinsel taciz olaylarının üzerinde durulması gereken bir konu olduğu söylenebilir.

Okulda veliler ve okulla doğrudan ilgisi olmayan diğer yetişkinlerin az da olsa şiddet uygulaması bu çalışmanın diğer bulgularındandır. Velilerin okulda uyguladığı şiddet, çoğunlukla öğretmenlere yöneliktir. Her ne kadar velilerin okulda şiddet uygulamasına ilişkin haberlerin sıklığı düşük ise de, velilerin öğretmenlere şiddet uygulayarak öğrencilere olumsuz örnek olabilecekleri söylenebilir.

Elde edilen bulgular, okulda şiddet uygulayan ikinci grubun öğrenciler olduğunu ve öğrencilerin, diğer öğrencilere, okuldaki personele ve okuldaki araç gereci kullanarak şiddet

uyguladığını göstermiştir. Öğrencinin öğrenciye uyguladığı şiddet haberlerine bakıldığında, başkalarına zarar verme (taciz, gaspla para toplama, bıçaklama, psikolojik baskı, maddi zarar) ilk sırada yer almaktadır. Öğrencilerin öğrencilere uyguladığı şiddet, ölüme kadar varan ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bulgu, okullarda ölümlerle sonuçlanan şiddet olaylarının mağdurlarının çoğunlukla öğrenciler (% 65) ve öğretmenler (% 11) olduğunu gösteren (Kann ve arkadaşları'nın (1998, Akt: Shafii, & Shafii, 2001) çalışmalarıyla tutarlıdır.

Öğrencilerin, öğretmenlere genellikle bir alet (zincir, bıçak, keser vb.) kullanılarak fiziksel şiddet uygulamaları haberlerde dikkati çeken diğer bir bulgudur. Şiddet uygulayan öğrencilerin ise, daha önce öğretmen veya yönetici tarafından fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kalan öğrenciler olduğu dikkati çekmektedir. Yazındaki araştırma bulguları da öğretmenlerin tecavüz, cinsel taciz, gasp gibi öğrenci şiddetine maruz kaldıklarını göstermektedir (Shafii & Shafii, 2001). Başka bir deyişle okulda öğretmen ve yönetici şiddetine maruz kalan öğrencilerin, bu duruma şiddet uygulayarak karşılık verdiklerini söylemek mümkün gözükmemektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, çok sık olmasa da, öğrencilerin gerçekleştirdiği 'tahripçilik' olarak adlandırılan (okulun cam ve kapısını kırma, okulda var olan bilgisayarlara ve malzemelere zarar verme gibi) şiddet davranışlarına yönelik haberlerin de basına yansıdığını göstermektedir. Araştırmalar, tahripçiliğin olumsuz okul ikliminin var olduğu, etkili öğrenme ortamının bir biçimde sağlanamadığı (Zeisel, 1977; Akt: Horowitz & Tobaly, 2003), öğrencinin kendisini okula ait hissetmediği, öğretmenin sınıf disiplinde ceza yöntemini kullandığı, şiddet kullanarak öğrencilere olumsuz model olduğu, disiplin kurallarının istismar edildiği, şiddet içeren davranışların pekiştirildiği veya göz ardı edildiği (Mayer & Butterworth, 1979) durumlarda arttığını göstermektedir. Bu nedenle gelecekte yürütülecek araştırmalarda okullarda tahripçiliğin yaygınlığının ve nedenlerinin çalışılması önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın bulguları, yazılı basında aktarıldığı kadarı ile, ülkemizdeki okullarda şiddet olaylarının yaşandığını, bu olaylarda okulda yer alan tüm tarafların (öğretmen, öğrenci, yönetici, çalışanlar ve velilerin) değişen oranlarda hem şiddetin uygulayıcısı hem de mağduru olduğunu ve şiddet olaylarının zaman zaman ölüm ile sonuçlanabilecek kadar ciddi boyutlara ulaştığını göstermesi açısından önemlidir. Şiddete uğrayanın şiddete

başvurması ile oluşan kısır döngüyü kırmak yine yetişkinlere düşmektedir. Bu nedenle, okullardaki şiddetin önlenmesine öncelikle okul ve okul çevresindeki yetişkinlerin şiddet içermeyen örnek davranışlar sergilemeleri büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırma sonucunda; öğretmen, okul yöneticileri ve aileler başta olmak üzere yetişkinlerin, çocuk ve gençlere yönelik şiddet uygulanmasını önleyici tedbirlerin neler olabileceği konusunda MEB, sivil toplum örgütleri, medya ve eğitim ile ilgili diğer kurumların katılımını içeren ortak çalışmaların yürütülmesinin önemli olduğu dikkati çekmektedir sonucuna ulaşılmıştır(www.mobbingturkiye.net).

Saldırganlığın ne olduğu herkes tarafından bilindiği kabul edilse de hangi davranışların saldırganlık olarak kabul edileceği net değildir (Öğülmüş, 1995). Freedman, Sears ve Carlsmith (1993) saldırganlığın en yalın tanımının “başkaların inciten veya incitebilecek her türlü davranış” olduğunu, ancak eylemde bulunan kişinin niyeti de dikkate alındığında bu kavramın “başkaların incitmeyi amaçlayan her türlü davranış” olarak tanımlanabileceğini belirtmektedirler. Saldırganlık duygusunun yoğunluğu ve bu duygunun davranışa dönüşme sıklığı kişiye göre değişir. Bunu bireyin içinde yaşadığı koşullar belirler. Bir bakıma saldırganlık, engelleme ile doğru orantılı olarak dışa vurulur. Saldırganlık, başka sebeplerle öfkeye tepki olarak ortaya çıkan tipik bir eylemdir (Yaman,2007).

Saldırganlığın nereye yöneleceğini ise toplumdaki güncel sorunlar belirler. Bunun sonucu olarak genç, dinî, siyasî ya da başka türden akımlara katılır. Kişisel öfkesini belli bir akımın buyruğuna sokar. Gençlerdeki saldırganlık hoş görülme de onlardaki öfkenin nedenini anlamak zor değildir. Çevresinde tanık olduğu düzensizlikler, eşitsizlikler onun coşkulu benliğinde tepki uyandırmadan edemez. Buna ek olarak, önündeki yolların tıkalı oluşu onu umutsuzluğa sürükler; kendi kişisel yazgısı ile toplumun yazgısını özdeşleştirir ve kendi kişisel özgürlüğünün arayışına gider (Yörükoğlu, 1990).

Şiddet ise, çoğu zaman saldırganlık kavramıyla eş anlamda kullanılan bir kavramdır. Şiddeti, Morrison ve Morrison (1994) “yaralamak ya da zarar vermek amacıyla kullanılan fiziksel güç” ya da “güç ve kuvveti, başkaların birtakım haklardan mahrum edebilecek şekilde adaletsiz bir biçimde kullanmak” olarak tanımlamışlardır (Akt. Öğülmüş, 1995).

Şiddet; insanın var oluşundan günümüze uzanan süreçte çeşitli sorunların, çatışmaların sebebi ya da sonucu olarak gelişen bir sosyal durum, acı bir gerçektir. Günümüzde artan etkisi ile birçok sosyal bilimcinin araştırma konusunu oluşturmaktadır. Dünyada şiddet hakkında çok çeşitli araştırmalar yapılmasına karşın, şiddet somut çözüm bulunamayacak kadar karmaşık bir problemdir (Kocabaşoğlu ve Yavuz, 2000).

Gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda insanların yaşama biçimlerini değiştirmede en etkili teknolojik gelişimin televizyon olduğu saptanmıştır. Eğlence, bilgi, değerlerin farklılaşması, yemek yeme saati ve biçimi, düşünce biçimi, giyim tarzı, alışveriş, boş zamanları değerlendirme gibi. Bu değişim sırasında saptanan olumsuz etkiler ise;

- Saldırganlık ve şiddete neden olmak
- Bireyi, aile ve arkadaşlık ilişkilerinden uzaklaştırmak
- Tüketim davranışlarını değiştirmek
- Fantezi dünyanın çok canlı sunarak gerçeklerden uzaklaştırmak
- Hareketsizliğin, fiziksel gelişimi olumsuz etkilemesi
- Okuma zevkini azaltmak ve okuma süresini kısaltmak şeklinde ifade edilmektedir (Kocabaşoğlu ve Yavuz, 2000).

Olweus (1999) şiddeti, “bir kimsenin fiziksel ya da bir nesne kullanarak diğer bireyi göreceli olarak ciddi sayılabilecek biçimde yaralaması ya da zarar vermesi” olarak tanımlamıştır. Görüldüğü gibi şiddet bir saldırganlık biçimidir. Saldırganlık, içine hem şiddeti hem de zorbaca eylemleri alan bir şemsiye kavram niteliğindedir (Akt. Pişkin, 2002).

Genellikle gençler saldırgan davranışları aileden ya da başkalarından model alarak denerler. Saldırganlıklarını eşyaları fırlatma, tekme atma ve ağlama davranışları ile gösterebilirler. Öfkeyi boşaltma ifadeleri olarak da iğneleyici sözler, lakap takma, yemin etme, alay etme ve hakaret etmeyi kullanırlar (Wenar, 1971). Çocuklar, ebeveynlerinin davranışlarını taklit ettikleri gibi, kardeşler, oyun arkadaşları, eğitimci ve öğretmenler de yeni davranış şekilleri için birer teşviktir. Bandura (1977)'nin deneylerinde, yeni bir davranış modeli şekillendirmek için, bu davranışın bir yabancı

tarafından birkaç dakika gösterilmesi yeterli olmaktadır.

Şiddete maruz kalan öğrencilerin, kaygı, kızgınlık ve çaresizlik duyguları yaşadıkları, zorbalığın, intihara kalkışma, okuldan kaçma ve birtakım kronik hastalıklara yol açabileceği belirtilmektedir (Borg, 1998). Bu tür duygular yaşamak zorunda kalan öğrencilerin bireysel olarak bu sorunlarıyla baş etmesinin oldukça zor olduğu açıkça görülmektedir.

Şiddet içeren davranışlar gösterenlerin sosyal zeka düzeyi düşük olmakla birlikte başkalarının zihinsel ve duygusal durumlarını anlamakta zorlanan bu kişilerde empati ve sempati duyma eksikliği söz konusu olmaktadır. Zorbalık gösteren çocuklar ve kurbanları okulda mutsuz olan, okuldaki performansı kötü olan, kederli öğrencilerdir. Akademik başarıları düşüktür. Akran ilişkileri zayıftır, çok az sayıda arkadaşları vardır ve okuldaki popülerlikleri düşük durumdadır (Ahmed ve Braithwaite, 2004:37).

Ülkemizdeki okullarda meydana gelen şiddet olaylarıyla ilgili düzenli bir istatistik bulunmamasına rağmen, son yıllarda basına yansıyan haberlerde artma olduğu bilinmektedir. Okullarda özellikle de liselerde meydana gelen şiddet ve saldırganlık olaylarının diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda artış vardır. Yabancı yayınlarda söz konusu ülkelerdeki olaylarla ilgili ayrıntılı bir biçimde istatistiksel bilgiler sunulmakta ve bu istatistiklere göre okullardaki şiddet ve saldırı olaylarının arttığı vurgulanmaktadır. Ülkemizde bu konuyla ilgili olarak kapsamlı ve güvenilir bir istatistik yayımlanmamıştır. Oysa okulların temel işlevlerinden biri, öğrencilere istenmeyen davranışlardan ve modellerden arındırılmış bir çevre sunmaktır. Üstelik okulda asayişin sağlanması ve öğrencilerin kendilerini güvende hissetmeleri, okullarda eğitim etkinliklerinin sürdürebilmesinin de ön koşullarından biridir.

İşte okullar, gencin bedensel ve toplumsal tüm sorunlarına yaklaşmak, çözüm yollarını araştırmak, yeteneklerini ortaya çıkarmak v değerlendirmek amacıyla okul rehberine gereksinim duyulmuştur (Köknel, 1981: 85-86).

Köknel'in sözünü ettiği rehberlik servisleri istenilen ölçüde okullarımızda oluşturulamadığından, gencin psiko-sosyal özellikleri üzerinde yeteri kadar durulamamaktadır. Sorunların çözümünde kendisine profesyonel olarak yardımcı olacak birini bulamayan genç yalnız kalmaktadır, bu da onun eğitimini olumsuz olarak

etkilemektedir.

1.1.9.Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Açıklamalar

Saldırgan davranışların nedenleriyle ilgili tartışmaların temel ayrım noktası, saldırganlığın içgüdüsel mi yoksa sonradan kazanılan bir davranış mı olduğudur. Bazı bilim adamları saldırganlığın insanın doğasının bir parçası olduğunu vurgularken bazıları da öğrenme ve çevresel etkiler sonucunda ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

1.1.9.1.Psikoanalitik Yaklaşım ve Saldırganlık

Freud içgüdüleri cinsel içgüdüler ve kendini koruma içgüdüleri olarak iki sınıfta birleştirmiştir. Ölüm içgüdüleri organizmanın kendisine yönelmiş ise kendini yıkıcı bir dürtüdür; dışa yönelmiş ise kendinden çok başkalarını yıkıma uğratma eğilimindedir. Kuramında saldırganlığı önce bütün canlı organizmalarda var olan biyolojik güç olarak düşünmüş ve cinsel içgüdüye bağlı olduğunu kabul etmiştir. Böylece, cinsel dürtünün bir parçası olarak saldırganlık ve cinsel içgüdüden bağımsız, benliğe karışan dış uyaranlara ve cinsel gereksinimler ile öz korunma gereksinimlerinin doyurulmasını engelleyen durumlara karşı çıkıp bunlardan nefret eden benlik içgüdülerinin bir niteliği olarak saldırganlık anlayışlarını aynı anda benimsemiştir (Fromm, 1993:150).

Ölüm içgüdülerinin önemli bir türevidir saldırganlık dürtüsüdür. Freud'a göre saldırganlık, aslında insanın kendine yönelik olan yıkıcı eğilimlerinin, dış dünyadaki nesnelere çevrilmesidir. İnsan diğer insanlarla savaşır ve onlara karşı yıkıcı davranır, çünkü; kendini yok etme isteği yaşam içgüdülerinin gücü tarafından engellenmiştir (Geçtan, 1993:181).

Freud kuramında temel aldığı ölüm içgüdülerinin saldırganlık olarak dışa yöneldiğini ve erosun amacına hizmet ettiğini, insanın yaşamını zorlaştırdığını ve varlığını tehdit ettiğini vurgulamıştır. Süper egonun, kuramında, saldırganlık içgüdüleri için bir garnizon görevi gördüğünü belirtmiştir (Freud, 1994.143).

Freud saldırganlığı temel bir içgüdü olarak değerlendirmiştir. Ölüm içgüdülerinin enerjisi boşaltılincaya kadar ya açık saldırganlık biçiminde dışa yönelik olarak ya da kendini yok edici hareketler biçiminde içe yönelik olarak organizma içinde birikir. Saldırganlık yok edilemez fakat çeşitli boşaltım yolları (spor yapma...) ile yoğunluğu

hafifletilebilir (Atkinson ve Arkadaşları, 1995:444). Çok küçük bir bebeğin saldırgan dürtülerini ısırma gibi oral dürtülerle boşaltması olağandır. Daha sonra dışkı ile kirletmek, dışkıyı bırakmamak saldırganlık dürtüsünün önemli boşalma yolları olur. Daha büyük çocuklarda penis ve bununla bağıntılı etkinlikler bir silah ve yıkma yolu olarak kullanılır ya da hayalen öyle varsayılır (Brenner, 1993:30-31).

Freud çoğu kez ölüm içgüdüsünü yıkıcılık içgüdüsü ve saldırganlık içgüdüsü ile eş anlamlı tanımlamıştır. Zaman-zaman da saldırganlık içgüdüsünün, ikincil ve kendini yok etme içgüdüsünden türetildiğini, ölüm içgüdüsünün bir bölümünün dışı yansıdığını, saldırganlık ve yıkıcılık içgüdüleri olarak belirlediğini belirtmiştir (Fromm, 1991:150).

İçgüdüler, zihin üzerindeki somatik veya biyolojik talepleri temsil etmektedir. Erotik içgüdüler giderek daha fazla canlı özlerini bir araya getirerek daha büyük bir bütün oluşturmaya çalışırken; ölüm içgüdüleri, bu çabanın tersine canlı özleri inorganik bir duruma dönüştürmeye çabalar. Yaşam süresince bu temel içgüdüler birlikte çalışırlar (örneğin; cinsel eylem bir saldırma eylemi olabilir). Freud insanlardaki saldırganlık eğilimini orijinal içgüdüsel bir özellik olarak görmektedir. Plautus'un "insan insanın kurdudur" anlamına gelen sözünü alıntı olarak vermektedir. Freud'a göre, saldırganlık içgüdüsü ölüm içgüdüsünden türemiştir ve onun en temel temsilcisidir. Uygarlığın evrimi, insanlık tarihindeki ölüm ve yaşam içgüdüleri arasındaki savaşı temsil etmektedir (Nelson-Jones, 1982:88).

Konrad Lorenz, saldırganlık kuramında insanların bireyin ve türün varlığını sürdürmesine yarayan doğuştan bir saldırganlık özelliğine sahip olduklarını belirtirken nörofizyolojik bulgularla da bunu desteklemiştir. Lorenz' e göre insan saldırganlığı sürekli akan bir enerji pınarının beslediği bir içgüdüdür ve dış uyaranlara karşı bir tepkinin sonucu olması beklenmez. Lorenz, içgüdüsel bir harekete özgü enerjinin, o davranış kalıbıyla ilişkili sinir merkezlerinde sürekli olarak biriktiğini ve yeterince enerji birikmişse bir uyaran olmasa bile, bir patlamanın meydana gelme olasılığının bulunduğunu savunmaktadır. Lorenz'e göre saldırganlık esas olarak dış uyaranlara karşı bir tepki değil, insanın içinde gömülü, serbest kalmaya çabalayan ve dış dürtülerin yeterli olup olmamasına bakmaksızın anlatımını bulacak olan bir uyarıdır (Akt. Fromm, 1993:175).

Freud yanlısı geleneğin daha sonraki kuramcıları, saldırganlığın doğuştan gelen bir

dürtü ya da içgüdü olduğu fikrini reddetmiş ve bunun engellenmeden kaynaklanan bir dürtü olduğu önerisini getirmişlerdir. Engellenme-saldırganlık hipotezi, bir hedefe yönelmiş kişinin çabalarını engellemenin, engellemeyi yapan şahıs ya da nesneye zarar vermeye yönelik bir davranışı güdüleyen saldırgan bir dürtü yarattığını varsaymaktadır (Atkinson ve Arkadaşları, 1995:450).

1.1.9.2.Bilişsel-Davranışsal Yaklaşım ve Saldırganlık

Sosyal Öğrenme kuramı, saldırganlığın bir içgüdü ya da engellenmenin yol açtığı bir dürtü olduğu biçimindeki anlayışı reddetmekte ve saldırganlığın diğer öğrenilmiş tepkilerden farklı olmadığını öne sürmektedir. Saldırganlık gözlem ya da taklit yolu ile öğrenilebilir; ne kadar pekiştirilirse meydana gelme olasılığı o kadar yüksek olur. Engellenmiş birey başkalarından yardım isteyebilir, saldırganlık gösterebilir, geri çekilebilir, engeli aşmak için daha çok çabalayabilir ya da kendini alkol ve uyuşturucularla uyuşturabilir. Davranım, geçmişte engellenmeyi en başarılı biçimde ortadan kaldıran davranım olacaktır. Bu görüşe göre, engellenme, özellikle itici olaylara saldırgan tutumlarla ve davranışla tepki vermeyi öğrenmiş insanlarda saldırganlığı kışkırtmaktadır. Sosyal öğrenme kuramının bakış açısına göre, geçmişte başarılı olduğu belirlenen davranışa bağlı olarak, hoş olmayan deneyimlerin neden olduğu duygusal uyarılmışlık hali farklı davranışlara götürebilir. Bilişsel faktörler (geçmiş deneyim sonuçları, olumlu ve olumsuz teşvikler..) kişinin, davranışının sonuçlarını önceden kestirmesini ve buna uygun davranmasını sağlar (Atkinson ve Ark., 1995:380).

Engellenme deneyimi yaşamış çocuklarda saldırgan model izleme saldırganlığın ortaya çıkmasını sağlar. Diğer bireylerin şiddet hareketlerini izleme de saldırganlığın dışavurumunun arttırıcısı olabilir (Sue, Sue ve Sue, 1981:422). Sosyal öğrenme kuramında davranış, çevre ve kişisel etmenlerin karşılıklı etkileşimi, öğrenmeyi doğurur. Bu üçlü etkileşimi anne-babanın saldırganlığı ve çocuk bazında açıklamaya çalışırsak, çocuk anne-babasının davranışını öğrenebilir ve içselleştirerek davranışa dönüştürebilir sonucuna varabiliriz. Ana-babanın birey olarak kişilik özellikleriyle karışımından oluşan aile biriminin yapısı, bir ailenin çocuğa davranış şeklini kısmen belirler. Son yıllarda yapılan araştırmalar kabul-ret boyutu, sıcak (kabul edici ya da onaylayıcı) ya da düşmanca (reddedici ya da onaylamayıcı) olabilen ana-baba davranışları üzerinde odaklaşır. Sıcak bir ilişki çocukların sorumlu ve kendi kendini

denetleyebilir bir kişilik geliştirmelerine yardım eder; düşmanca ilişki ise saldırganlığı destekleme eğilimindedir (Gander ve Gardiner, 1993:275-276).

Bandura (1977), saldırganlığın davranış boyutuna geçmesinde sosyal modelin çok önemli bir yer tuttuğunu, çevresel uyarılar olarak kabul edilebilecek; gürültü, sıcaklık, sosyal ödüller, kalabalık, taklit, aile içinde görülen eksik ve hatalı davranışlarla alevlenen saldırgan düşünce ve ifadelerin saldırgan davranışın oluşumuna katkıda bulunarak sürdürülmesinde ve güçlenmesinde büyük etken olduğunu belirtmiştir. Çocukların tutum ve davranışlarında televizyon, film ve medya gibi sembolik modellerin çok önemli bir yer tuttuğunu bunların saldırganlığın arttırıcısı olabileceğini vurgulamıştır. Bandura, insan davranışının çevrenin belirleyicisi olduğu kadar çevrenin de insan davranışının belirleyicisi olduğunu, saldırganlığın çeşitli koşullar tarafından arttırıldığını vurgulamıştır. Bunlar; yaşantıda karşılaşılan, direkt maruz kalınan, saldırganlık içeren modeller, çevrede strese yol açan kalabalık, gürültü, sıcaklık olarak sıralanabilir. Bu uyarılar psikolojik olarak saldırganlık gücünü arttırır.

Yine "saldırgan aynileşme" adı verilen bir mekanizma sonucu çocuğun içinde yaşadığı ailenin kendisi saldırgan oldukça bu saldırganlığın çocuğun kişilik gelişimini etkilediği, böyle ailelerde yaşayan çocuklarda intihar, suçlu davranışlar, fahişelik, cinsel suçlar ve benzerlerinin ortaya çıktığı yapılan araştırmalar ile ortaya konulmuştur (Ekşi, 1990:15).

Öğrenme psikolojisinin öncülerinden olan B. F. Skinner'e göre kişilik öğrenilmiş davranış modellerinin bir bütünüdür (Feldman, 1993:495). Skinner, davranışın en önemli belirleyicilerinin, organizmanın dışındaki olaylar olduğu ve bu olayları değiştirmekle davranışlara istenen yönün verilebileceğini iddia eder. Bir kişi önemli suçlar işleyebilir, diğeri de insanlığa yararlı işler yapabilir. Thorndike ise insan davranışlarının ödül ve ceza sonucu oluştuğuna inanmıştır (Yanbastı, 1990:53).

Bandura(1989), çocukların saldırgan davranışlarının yetişkin birisinin saldırganca davranışına maruz kalmakla artabileceğini, anaokulu öğrencilerinin yetişkinlerden izledikleri şiddet (örneğin, yumruklama, tekme gibi) davranışları ile daha saldırgan davrandıklarını ortaya koymuştur. Çeşitli televizyon programlarının da çocukların zihinsel gelişimlerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir (Akt. Hetherington, Parke, 1993:9-10).

Çocuklar saldırgan davranışları aile, toplumsal faktörler ve sembolik modellerden öğrenebilir. Ailesel etkiler: evdeki disiplin davranışları, çocuğa verilen cezalar, ana-babanın saldırgan tutum ve davranış sergilemeleri, toplumsal etkiler: çevredeki kişilerin saldırganca davranmaları, kavgalar, diğer fiziksel saldırgan durumlar olarak açıklanırken, sembolik modeller de: medya (sinema, televizyon, basın.) olarak sıralanabilir (Lefkowitz, Eron, Walder, Huesmann, 1977:27).

1.1.9.3.Akılcı-Duygusal Yaklaşım ve Saldırganlık

Akılcı-duygusal yaklaşımda, insandaki kendini gerçekleştirme engelleyen eğilimlerin, insanı düşünmeye teşvik ederek, düşüncelerinin uygulanması sağlanarak giderilebileceğine ve kendini değiştirecek güce ulaşabileceğine inanılmaktadır. Ellis'in insana bakış açısı şöyle özetlenebilir.

- 1- İnsan iyi ve kötü düşünce ve duyguları birlikte taşır. Ancak insanın verimi, başarısı ve mutluluğu rasyonel düşünce ve davranışlarına bağlıdır.
- 2- Düşünce ve duygunun birbirinden ayrı değişik işlevleri yoktur. Duygu, düşüncenin sübjektif, önyargılı, kişisel ve irrasyonel yönüdür.
- 3- Rasyonel olmayan düşünce, insanın biyolojik geçmişinden, sosyal ve kültürel çevrenin öğretisi ve yaşantılarından kaynaklanır. Düşünceler duygularla birlikte olduğuna, her duygunun bir düşünsel boyutu olduğuna göre, duygusal ve algısal bozukluklar insanda rasyonel olmayan düşüncelere yol açar (Özgüven, 2000:148).

Ellis (1977) tüm insanların temelde iki amacının olduğunu ileri sürmektedir: Birincisi canlı kalmak, ikincisi acıdan uzak kalarak görece, kendini mutlu hissetmektir. Mantıklılık, mutluluk ve yaşamı sürdürmek için seçilen amaçlara ulaşmaya yol açan düşünce yollarını içerirken, mantıksızlık, bunlara ulaşmayı engelleyen ve işi karıştıran düşünceleri içermektedir.

Ellis'e göre insanlar mantıksızlığa eğilimli olarak dünyaya gelirler, bununla birlikte bu eğilimleri çevreleri tarafından da beslenmektedir. İnsanların çocukluk döneminde etkilenmeye daha yatkın olduklarını düşünen Ellis bireysel farklılıkları da kabul etmektedir. Çocuğun başka insanların düşünce ve planlarına bağımlı olduğunu, anne-babaların ve diğer aile üyelerinin mantıksız eğilimleri, önyargıları, batıl inançlarını

çocuğa geçirdiklerini ve medyanın da çeşitli öğretilerle bu düşünceleri öğrenmeyi yoğunlaştırdığını belirtmektedir (Akt. Nelson-Jones, 1982:88). Cormier ve Cormier (1985)' e göre, duygusal rahatsızlık ve kişiliğin ABC modeli, RET'in temelini oluşturmaktadır. Buna göre duygularımız ve davranışlarımız şartlara bağlıdır. Bu şartlarda çevremizi şekillendirir. Ellis, insanların temelde etkilenmeye çok yatkın varlıklar olduğunu düşünmekte, özellikle de insanların dış etkilere en çok yatkın olduğu çocukluk döneminde bu faktörlerden daha çok etkilendiklerini ve mantıksız düşüncelerin çeşitli nedenlerden dolayı kazanılmakta olduğunu belirtmektedir.

Ellis insanı hem akılcı hem mantıksız olarak görmektedir. İnsan olaylardan kolaylıkla etkilenmekte ve olumsuz duygulara (kaygı, suçluluk, düşmanlık gibi) kapılabilmektedir. Dolayısıyla insanın duygusal problemleri de onun mantıksız düşüncelerine bağlıdır. İnsan mantık gücünü yükselterek kendini duygusal rahatsızlıktan kurtarabilir. Bu yaklaşıma göre; suçluluk, kaygı ve öfke faydasız ve mantık dışı duygulardır (Akt. Karahan ve Sardoğan, 1994:141).

1.1.9.4. Bütüncül Yaklaşım ve Saldırganlık

Karen Horney, içgüdü kuramına karşıdır. Temel içgüdülerin, yani sevgi ve ölüm içgüdülerinin bütün sosyolojik ve neo-analitik kuramlarda kabul görmediği gözlenir. Horney de bunlardan birisidir. Sevgi ve nefretin, saldırganlık ve yıkıcılığın içsel güçler olmadığı, kültürün bir ürünü olarak kazanıldığını ileri sürer. Bu duyguların insan ilişkilerinde önemli rol oynadığını kabul eder fakat kaynaklarının kalıtsal değil çevreden olduğunu savunur (Yanbastı, 1990:53). Ana-babanın tutumlarının yarattığı nevrotik ortamın özellikleri, çocuğun kendi güvenliğini sağlamak için, boyun eğme, saldırganlık ya da içe kapanma yollarından hangisini seçeceğini belirler (Geçtan, 1993: 181).

Çocuğun gelecekteki tutum ve davranışları aile içi ilişkilere bağlıdır. Sıcak aile atmosferi çocukta olumlu kişilik özellikleri yaratır. Olumsuz aile koşulları, otoriter davranma, çocuğu kişilik olarak algılamadan kendi istek ve arzularını yerine getirmede araç olarak kullanmak çocukta nevrotik eğilimlerin temelini atar. Çocuk daha sonra başkalarına bağımlı ya da başkalarının otoritesi altında yaşama yolunu seçer (Horney, 1998:33).

Horney, bozuk davranışların aile içi ilişkilerdeki birtakım aksaklıklardan ileri geldiğini

savunmuştur. Ayrıca, Oedipus karmaşasının çocukla ana-baba arasında cinsel-saldırgan türde bir çatışma olmadığını, bu karmaşanın ana-babanın çocuğa karşı geliştirdiği reddetme, aşırı koruma ve cezalandırma gibi kusurlu tutumlar sonucu, çocukta oluşan anksiyete sonucunda ortaya çıktığını belirtmiştir (Akt. Karahan ve Sardoğan, 1994:140).

1.2. İlgili Araştırmalar

Çocuklar ve gençler arasında meydana gelen şiddet olaylarının sayısının Birleşik Devletler'in her yerinde gittikçe arttığı bilinmektedir. 1988-1992 yılları arasında adam öldürme suçundan tutuklanan gençlerin sayısı sadece Ohio'da % 101 oranında artmıştır. Çocuklar ve gençler tarafından gerçekleştirilen şiddet olaylarının sokaklarda artma eğilimi artık alarm vermektedir, bu olaylar yavaş yavaş devlet okullarında da yaygınlaşmaktadır. "Ulusal Okul Kurulu Birliği" (National School Board Association) tarafından 700 okulun tarandığı bir araştırmada, okullardaki şiddetin 5 yıl öncesine göre şu anda büyük bir artış gösterdiği belirtilmektedir. Araştırmalar, ABD'de Eylül 1986'dan başlayarak 4 yıllık süre içinde okullarda 71 kişinin tabancayla öldürüldüğünü, 201 kişinin ciddi bir biçimde yaralandığını, 242 kişinin de tabanca kullanılarak rehin alındığını ortaya koymuştur. 100.000 den fazla gencin her gün okula tabanca getirdiği tahmin edilmektedir. 1991'de yapılan başka bir araştırmada da her 18 öğrenciden birinin okula tabanca getirdiği belirtilmiştir (Pietzak ve Petersen, 1998, Akt. Ögülmüş, 1995).

Almanya'da okullarda şiddet eğilimi artıyor. Almanya Federal Kriminal Dairesi BKA'nın okullarda şiddet konusunda hazırladığı rapora göre, öğrencilerin çoğu ufak tefek saldırganlık eğilimleri gösterirken, yüzde 5'lik bir kesim düzenli olarak şiddet, tehdit ve hakarete başvurmaktadır. Rapora göre okul arkadaşlarının sıkıştırılması, hakaret edilmesi, dövülmesi, soyulması, marka giysilerin çalınması ve gruplar hâlinde şiddet uygulanması okullarda giderek günlük olay hâline geliyor (Ögülmüş, 1995).

Yedinci ve sekizinci sınıfa giden yaklaşık 1200 öğrenci arasında yapılan anket sonuçlarına göre; çocukların yüzde 47'si, son altı ay içinde arkadaşları tarafından yumrukladıklarını ya da tekmelendiklerini söylüyor. Yüzde 5'i, bunun sık sık olduğunu, yani en azından haftada bir kez başlarına geldiğini anlatıyor. Bütün dikkatimizi bu gruba çevirmemiz gerekli. Başkalarına oldukça sık acı veren, onlara vuran, aşağılayan, sözlü ve bedensel şiddet uygulayan küçük bir grup bu. Silâh kullanımı da, bugün şiddetin daha sert bir biçimini oluşturuyor. Tabii silâhların olduğu

bir yerde intihar olayları da daha kolay gerçekleşebiliyor, sık sık da cinnet olayları olabiliyor. Gençlerin yüzde 4'ü, başka öğrencileri silâhla tehdit ettiklerini belirtiyor. Yüzde 1'e yakın bir bölümü de bunu düzenli şekilde yaptığını vurguluyor (Krauss, 2003).

İngiltere'de zorbalığa uğrayan öğrenci oranlarını saptamaya dönük pek çok araştırmanın yapıldığı dikkati çekmektedir. Bu araştırmalarda kurban oranlarının % 4 ile % 36 arasında değiştiği görülmektedir. Bu ülkede Yates ve Smith (1989) tarafından ortaokul öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada haftada en az bir kez zorbalığa uğrayanların oran % 10, ayda en az bir kez zorbalığa uğrayan öğrencilerin oran ise % 22 olarak bulunmuştur. Ahmad ve Smith (1990) tarafından orta ve lise öğrencileri karışık yapılan bir araştırmada ise kurban oranlarının % 10 olduğu saptanmıştır. İngiltere'de yapılan bir diğer araştırmada, kurban oranlarının ilkökul öğrencileri için % 10, lise öğrencileri için ise % 4 olduğu ortaya konmuştur (Whitney ve Smith, 1993). Aynı ülkede yapılan bir diğer araştırmada ise, genel olarak zorbalığa uğrayan öğrencilerin oranı % 22, fiziksel zorbalığa uğrayan öğrencilerin oranı % 36, kendilerine küfür edilen öğrencilerin oranı ise % 30 bulunmuştur (Pişkin, 2002).

Okul zorbalığı konusunda ülkemizde Karaman-Kepenekçi ve Çınkır (2001) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin sıkça karşılaştıkları zorbalığın bedensel zorbalık olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin % 44'ü itme, %30'u saç kulak çekme ve %28'i bedene yönelik kaba şakalarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 46'sı ad takma, %40,8'i sürekli takılma ve %29'u lâf atma kategorilerinde yer aldıklarını, yine çalışmaya katılan öğrencilerin % 43'ü cinsel içerikli sözler söylenmesi, % 22'si sarkıntılık olayları ile ara sıra karşılaştıklarını belirtmektedirler.

Dokuz Eylül Üniversitesince Türkiye genelinde 11-16 yaş grubunda yer alan ilköğretim öğrencilerinin katılımıyla yapılan araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin % 44'ünün şiddete maruz kaldığı ve bu şiddet olaylarında, dayanın % 31'lik oranla öne çıktığı belirtilmektedir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin % 47'sini erkeklerin oluşturduğu saptanırken, bu çocukların % 76,55'inin anne ve babasının arasında şiddetli geçimsizlik olduğu ve annenin baba tarafından dövüldüğü ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan çocuklardan % 31,55'inin dayaağı maruz kaldığı, eşyalarına zarar verilenlerin oranının

% 8,52, gaspla karşılaşmaların oranının % 4,27, cinsel bir davranışa zorlananların oranının ise % 1,74 olduğu anlaşılmıştır. Araştırma, % 17,01 ile şiddet olaylarının, daha çok evde geçtiğini ortaya koyarken, bunu % 14,19 ile okul, % 12,09 ile de sokak izlemektedir. Çocukların başkalarına karşı uyguladıkları şiddeti belirlemeyi hedefleyen araştırma ise öğrencilerin % 24,45'inin çabuk sinirlendiğini ortaya koymuştur.

Gazi Üniversitesinde gerçekleştirilen "Orta öğretim kurumlarında fiziksel ceza uygulamaları" isimli araştırmada trajikomik sonuçlar ortaya çıkmıştır. Fakültenin değişik bölümlerinden 1. sınıfta okuyan 200 öğrenci arasında yapılan araştırmaya göre, "erkek, başarısız ve zayıf-çelimsiz öğrencilere" daha fazla şiddet uygulanmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 60T lise yıllarında fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtirken, en çok başvurulan yöntemlerin başında % 52,6 ile tokatlama, % 17,9 ile kulak çekme, % 14,8 ile sopayla vurma gelmektedir. Bu yöntemleri daha düşük oranlarda sille tokat, cetvelle vurma, sarsma izlemektedir. Öğrencilerin % 27,4'ü fiziksel cezanın "sınıf kurallarına uymama", % 15,6'sı "okulda ve sınıfta kavga etme", % 13,5'i "arkadaşların rahatsız etme", % 9,8'i "merasimlere katılmama" gibi nedenlerle uygulandığını ifade etmektedirler. Öğrenciler bu ceza uygulamalarının davranış biçimleri üzerindeki etkisini %41,5 "Davranışları daha da bozuluyordu.", % 43,5 "Hiçbir değişiklik olmuyordu.", % 15 "Davranışları düzeliyordu." şeklinde ifade etmişlerdir (Mahiroğlu ve Buluç, 2003).

İlter-Kiper (1984), saldırganlık türlerinin çeşitli ekonomik, sosyal ve akademik değişkenlerle ilişkisini araştırdığı çalışmasında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngilizce hazırlık sınıfı C kurundan 182 öğrenciyi örnekleme dahil etmiştir. Araştırmada saldırganlığı ölçmek için geliştirdiği envanter ile anket ve tutum ölçeği kullanmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, cinsiyet, ailedeki çocuk sayısı, çocukluğun geçtiği yer, anne eğitim düzeyi, deneklerin okuldaki basanlarını değerlendirmeleri, üniversiteye girmeden önce meslek idealine sahip olup olmaması, babanın evlatlarına karşı farklı tutumları olup olmaması ve babanın toplum içindeki saygınlığı incelendiğinde yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark bulunamamıştır. Babanın eğitim düzeyi ele alındığında ise, babalan daha az eğitim görmüş deneklerin daha çok edilgen saldırganlık gösterdikleri gözlenmiştir. Doğum sırası bakımından incelendiğinde, ailede en büyük olanın daha edilgen saldırgan olduğu bulunmuştur. Aileler aylık gelirleri açısından incelendiğinde de yıkıcı saldırganlık ve

atılganlık ile gelir düzeyi arasında önemli bir fark olmadığı edilgen saldırganlık açısından önemli bir fark olduğu gözlenmiştir.

Hatunoğlu (1994), Erzurum'da, lise son sınıflardan 328 öğrenciyi örnekleme dahil ettiği, ana-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, Buss-Durkee Saldırganlık Ölçeği ve Ana-Baba Tutumu Envanterini kullanarak verileri toplamış ve Ki-Kare Tekniği ve t testi ile verileri analiz etmiştir. Sonuçlar incelendiğinde ana-baba tutumlarının saldırganlıktan bağımsız olmadığı bulunmuş, en fazla saldırganlık eğiliminin otoriter ailelerden gelen bireylerde olduğu gözlenmiştir. Ana-baba tutumlarının saldırganlığın alt boyutlarından bağımsız olup olmadığı incelendiğinde, ana-baba tutumları ile saldırganlığın alt boyutlarının birbirinden bağımsız olmadığı bulunmuştur. Ayrıca demokratik ve otoriter, demokratik ve ilgisiz, otoriter ve ilgisiz ana-baba tutumlarının arasındaki fark incelendiğinde anlamlı farklar bulunmuşken, cinsiyet ve saldırganlık arasındaki ilişki incelendiğinde ise anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmada bulunan bir diğer anlamlı ilişki de ekonomik durum ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkidir.

Singer, Anglin, Song ve Lunghofer (1995), New York şehri devlet okullarında 9 ve 12. sınıfları arasında okuyan bir grup öğrenci ile anket uygulayarak yaptıkları çalışmada öğrencilerin %36'sinin okulda fiziksel zarar verilerek tehdit edildiği, %25'inin okulda, evde ya da çevrelerinde fiziksel istismara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Araştırma sonucu öğrencilerin sıklıkla evde ya da okulda, şiddet ve travmaya maruz kaldıklarını göstermiştir.

Öğülmüş (1995) tarafından şiddet ve zorbalıkla ilgili yapılan araştırmaya 123'ü kız, 153'ü erkek olmak üzere 276 üniversite birinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya katılanların 164'ünün genel lise mezunu, 112'si ise endüstri meslek lisesi mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, okullarda en sık görülen ilk üç olay; “öğrencilerin paralarının çalınması ya da özel eşyalarının kaybolması (%76.40)”, “masa ve sandalyelerin kasıtlı olarak kırılması, üzerinin kazılması ve çizilmesi, tekme atarak duvarları kirleten öğrencilerin bulunması (%74.60)”, “okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar (%64.90)” olarak sıralanmıştır. Araştırmaya katılanların mezun oldukları liselerde en az gördükleri üç olay ise, “okula giderken yanlarında bıçak, muşta, şiş, sopa, zincir, vb. gibi bir alet

taşıma (%12.70)”, “yalnızca acil durumlarda kullanılması gereken alarm düğmelerine basarak asılsız yangın ihbarının yapılması (%8.00)” ve “öğrenciler arasında meydana gelen, herhangi bir öğrencinin ölümüyle sonuçlandığı belirtilen olaylar (%5.10)” şeklinde sıralanmıştır.

Yine Durmuş ve Gürkan(2005), Lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimleri ile ilgili yaptıkları araştırmada şu sonuçlara ulaşmışlardır. Okullarımızda en çok karşılaşılan ya da lise mezunlarının ifadesiyle en sık olduğu ifade edilen ilk dört olay: “Okulun masa ve sandalyelerini kasıtlı olarak kıran, bunların üzerini kazıyan veya çizen, tekme atarak duvarların boya ve badanasını kirleten öğrencilerin bulunması (%70,9)”, “okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar (%70,1)”, “okuldaki çeşitli öğrenci grupları arasında toplu kavga olayları (%70,1)”,okulda bazı öğrencilerin paralarının çalınması ya da özel eşyalarının kaybolması (%63,7)” şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmamızda ortaya çıkan bu durum 1995 yılında Öğülmüş tarafından yapılmış olan benzer nitelikteki bir araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Bu araştırmada birinci sırada çıkan madde (okulun masa ve sandalyelerini kasıtlı olarak kıran, bunların üzerini kazıyan veya çizen, tekme atarak duvarların boya ve badanasını kirleten öğrencilerin bulunması %70,9) 1995’te ikinci sırada (%74,6) yer almaktadır. Bu araştırmada ikinci sırada görülen olay (okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar %70,1) Öğülmüş’ün çalışmasında üçüncü sırada (%64,9), bu araştırmada üçüncü sırada yer alan olay (okuldaki çeşitli öğrenci grupları arasında toplu kavga olayları %70,1) Öğülmüş’ün araştırmasında altıncı sırada (%57,6), yine bu araştırmada dördüncü sırada yer alan olay (okulda bazı öğrencilerin paralarının çalınması ya da özel eşyalarının kaybolması %63,7) 1995’te yapılan araştırmada birinci sırada (%76,4) yer almaktadır. Diğer maddelerde de benzer sonuçların olduğunu görmek mümkündür. Bu sonuçlar 1995’te öğrenci görüşlerine göre ifade edilen şiddet ve saldırganlık olaylarının 2003’te de öğrenci görüşlerine göre aynı yoğunlukta yaşanmış olduğunu göstermektedir.

Liselerde meydana geldiği belirtilen en yaygın olay, “okulun masa ve sandalyelerini kasıtlı olarak kıran, bunların üzerini kazıyan veya çizen, tekme atarak duvarların boya ve badanasını kirleten öğrencilerin bulunması” olayıdır. Öğrencilerin %70,9’u, mezun

oldukları lisede bu şekilde davranarak okula zarar veren bir öğrenci tanıdıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma kapsamında ulaşılan 358 öğrencinin, değişik yerleşim birimlerinde bulunan (ilçe, il, büyük şehir), 14 çeşit okul türünden, beş değişik mezuniyet yılında mezun olduğu göz önünde bulundurulduğunda ne kadar çok sayıda okuldaki durumu ifade ettikleri anlaşılabilir. Okulların temel işlevlerinden biri de öğrencilere, okulda istenen davranışları ve modelleri sunan ve istenmeyenleri ise bünyesinden arındıran bir çevre sunmasıdır. Belirtilen sonuç, öğrenci görüşlerine göre, hem 1995'te, hem de 2003 yılında böyle bir çevrenin maalesef birçok okulda hâlen sunulmadığını ya da yetersiz olduğunu göstermektedir. İkinci sırada “okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar”(%70,1)oranıyla yer almaktadır. Üçüncü sırada “okuldaki çeşitli öğrenci grupları arasında toplu kavga olayları” yine(%70,1)oranıyla yer almaktadır. Öğrencilerin aralarındaki sorunları, gerek okul dışında gerek okul içerisinde gruplar oluşturarak kavga yoluyla çözmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu bulguları destekleyen bazı maddeler ise; “okul sınırları içinde bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan herhangi bir kavga olayı” % 57,3 ile “liseye giderken herhangi bir gün yanında bıçak, muşta, şiş, sopa, zincir vb. gibi bir alet taşıdığı görülen arkadaşın bulunması” %46,9 oranında yedinci sırada yer alması, okul içinde ve dışında olabilecek her türlü kavgaya gençlerin hazırlıklı olarak okula geldikleri ya da kendilerini koruma ve gözdağı verme isteği gibi yorumların yapılmasını olanaklı kılmaktadır. Üstelik “okuldaki herhangi bir öğretmenin bir öğrenci (ya da bir grup öğrenci) tarafından tartaklanması veya dövülmesi” olayının görülme sıklığı %53,1 ile altıncı sırada yer alması, öğrencilerin kendi aralarındaki kavgalarının, öğretmenlerin öğrencilerinin önünde tartaklanması ve dövülmesi gibi olaylara kadar hiç azımsanmayacak şekilde genişlediğini göstermektedir. Bu sonuçlar bize, liselerde okul içi ve dışında asayişin yeterince sağlanamadığını ya da öğrencilerin ve öğretmenlerin “öğrenciler tarafından dövülme, tartaklanma korkusu yaşadıkları” yorumunun yapılmasına imkân verebilir. Öğretmenlerin okulun içinde bu tedirginliği yaşarken, nasıl ders verebileceği, bu öğrencilere nasıl not verebileceği, sınıf içinde disiplini nasıl sağlayacağı, öğrenciler arasında nasıl adil olabileceği tartışılabilir.

Öğülmüş'ün araştırmasında okul sınırları dışındaki kavgalar %64,9 yüzde ile üçüncü sırada, öğrencilerin yanında bıçak, muşta, şiş, sopa, zincir vb. gibi bir alet taşıması olayı

%64,5 yüzde ile dördüncü sırada, bir öğretmenin öğrenciler tarafından tartaklanması ya da dövülmesi olayı ise %58,3 ile beşinci sırada yer almaktadır. Bu bulgulara dayanılarak okullarda görülen şiddet ve saldırganlık davranışlarının öğrencilerin davranışların olumsuz yönde etkileyeceği ve öğrencilerin, zorba denilebilecek bu kişilerin istediklerini yapmak ya da boyun eğmek zorunda kaldıkları söylenebilir.

Karataş (2002) yılında Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkiyi incelemiştir. Bu araştırmada, lise düzeyinde okula devam eden öğrencilerin anne-baba saldırganlık düzeyi, cinsiyet, sınıf düzeyi ve kardeş çifti türü açısından saldırganlık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığına bakmıştır. Uygulamalar Adana Büyükşehir Belediyesi 'nde bulunan orta öğretim okulları arasından Yüreğir ve Seyhan İlçesinden ikişer olmak üzere toplam dört okuldan iki kardeşli ve anne-babalı 276 öğrenci ve onların anne-babaları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmasında anne-baba saldırganlık düzeyleri ile öğrencilerin saldırganlık puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi ve kardeş çifti türü açısından saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Buna karşın sınıf düzeyi ve anne saldırganlık düzeyinin öğrencilerin saldırganlık puanları üzerinde ortak etkisi anlamlı bulunmuştur. Sonuç olarak anne-babanın saldırganlık düzeyi arttıkça öğrencilerinde saldırganlık düzeyleri artmaktadır.

Türkiye'de gençlerin katıldığı şiddet içerikli olayların giderek artması üzerine Uluslararası Politik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi liseli öğrenciler arasında bir anket çalışması yapmıştır.

Küçük kavgalardan başlayan, çete üyeliğine dayanan şiddet olayları artık cinayetle son bulmaya başladı. Bunun üzerine Uluslararası Politik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi 2006 yılı Haziran ayında 17 ilde 1850 lise öğrencisiyle bir anket çalışması yapmıştır. Lise I, II, III öğrencilerine uygulanan anket İstanbul, Erzurum, İzmir, Ankara, Trabzon, Kayseri, Manisa, Rize, Samsun, Giresun, Kütahya, Artvin, Zonguldak, Tokat, İzmit, Hakkari, Gaziantep olmak üzere 17 şehir merkezinde yapılmıştır. Gençlere 38 sorunun yöneltildiği "Gençler Hayatı Nasıl Algılıyor" konulu anketin sonuçlarında öğrencilerin yüzde 66'sı alkol kullanırken, yüzde 65'i ise şiddet kullanıyor. Liseli gençler arasında sigara içenlerin oranı yüzde 72 iken, uyuşturucu kullananlar yüzde 26, okuldan kaçanlar yüzde 71, evden kaçanlar ise yüzde 51 olmuştur.

'Okulda herhangi bir çetenin içinde misiniz' yönündeki soruya öğrencilerin yüzde 60'ı hayır derken, yüzde 26'sı evet cevabını verdi. Ne sıklıkla internete giriyorsunuz yönündeki soruya liseli gençlerin yüzde 44'ü her gün, haftada birkaç kez yüzde 34, arada sırada yüzde 10,2, hiç gitmem diyenlerin oranı ise yüzde 10,3 olmuştur.

Gençlerin yüzde 43'ü internette sohbet odalarını, yüzde 23'ü porno sitelerini, yüzde 15'i oyun sitelerini, yüzde 9'u google arama motorunu, yüzde 8'i ise ödev sitelerini ziyaret ediyor. Anket sonuçlarına göre lise gençlerin yüzde 74'ü ailede şiddet gördüğünü ifade ediyor. Yine yüzde 65'i şiddeti başkalarına uygulamış. Kime uyguladıkları sorulduğunda ise yüzde 31'i kendisini kızdıranlara ve yüzde 25'i kızlara şiddet uyguladığını belirtmişlerdir.

BÖLÜM II: YÖNTEM

Yöntem: Araştırma betimsel yöntem “Okul Survey” yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemde amaç, var olan durumu ve olduğu şekliyle ortaya koymaktır. Bu araştırma ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini belirlemek ve çeşitli değişkenler açısından saldırganlığın farklılaşıp farklılaşmadığını amaçladığından bu yöntem kullanılmıştır.

2.1.Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini 2006–2007 Eğitim Öğretim Yılı ortaöğretim 9–10–11. sınıf öğrencilerinden oluşmuştur. Evrende örnekleme seçmek için aşağıdaki süreç takip edilmiştir. İlk olarak okullardaki toplam öğrenci sayısı belirlenmiştir.

1.Aşama: Bu aşamada küme örnekleme yöntemi kullanılarak aşağıdaki okullar belirlenmiştir. Bu belirlemede sınıflara düşen öğrenci sayısı, öğrenci başına düşen öğretmen sayısı, okulun fiziki imkânları, laboratuvar, kütüphane, oyun sahası, spor salonu, sınıf mevcudu, velilerin okula bakışı gibi özellikler açısından iyi olan, orta olan ve daha alt düzey olan şu okullar seçilmiştir.

Tablo 1.Araştırmaya Katılan Okulların Fiziki Şartları

Okulun Adı	Toplam Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Kütüphane	Oyun Sahası	Spor Salonu	Velilerin Okula Bakışı	Sınıf Mevcudu
Sakarya Anadolu Lisesi	775	55	14	Var	Var	Var	Çok İyi	30
Adapazarı Atatürk Lisesi	1302	60	22	Var	Var	Var	İyi	33
Sakarya Endüstri Meslek Lisesi	1286	134	10	Var	Var	Var	Orta	25
Fatih Endüstri Meslek Lisesi	1129	121	9	Var	Var	Var	Orta	25
Karasu Atatürk Anadolu Lisesi	189	17	11	Var	Var	Var	Çok İyi	20
Karasu Teknik Lise Ve Mesleki Teknik Eğitim Merkezi	697	42	17	Var	Var	Yok	Orta	25
Karasu Lisesi	1218	45	27	Var	Var	Yok	İyi	35

2.aşama: Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğrenciler seçilmiştir. Yapılan işlemler sonucunda örnekleme oluşturan bireylerin okul ve cinsiyet dağılımı tablo 2 de verilmiştir.

Tablo2. Araştırmaya Katılan Okulların Sınıf Düzeylerine Göre Sınıf mevcutları ile Araştırmaya katılan Öğrenci Sayıları

Okulun Adı	Sınıf Düzeyi	Kız	Erkek	Toplam	Uygulamaya Katılan Öğrenci Sayısı
Sakarya Anadolu Lisesi	9	71	109	775	97
	10	81	102		
	11	197	215		
Adapazarı Atatürk Lisesi	9	176	272	1302	96
	10	176	216		
	11	242	220		
Sakarya Endüstri Meslek Lisesi	9	17	440	1286	84
	10	10	409		
	11	13	397		
Fatih Endüstri Meslek Lisesi	9	11	491	1129	125
	10	-	362		
	11	-	265		
Karasu Atatürk Anadolu Lisesi	9	21	8	189	51
	10	53	50		
	11	26	31		
Karasu Teknik Lise Ve Mesleki Teknik Eğitim Merkezi	9	81	207	697	130
	10	69	103		
	11	73	164		
Karasu Lisesi	9	211	280	1218	121
	10	149	126		
	11	203	249		

Araştırmaya katılan 64 öğrencinin cevapları eksik olduğu benzer cevaplar verdikleri için çalışmaya dahil edilmemiştir.

2.2.Verilerin Toplanması

Veriler üç ölçek yardımıyla toplanmıştır.

2.2.1.Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyi, cinsiyetleri, anne ve babalarının eğitim durumları, kardeşlerinin sayıları, kaçınıcı çocuk oldukları, anne ve babalarının birlikte yaşayıp yaşamadıkları, sağ ya da ölü oldukları, anne ve babalarının tutumları, anne ve babalarının kendilerini cezalandırma sıklığı ve cezalandırma türünü tespit etmek amacı

ile araştırma kapsamında bir kişisel bilgi formu hazırlanmıştır.

2.2.2.Saldırganlık Envanteri

Saldırganlık Envanteri Kocatürk(1982) tarafından geliştirilmiştir. Envanter geliştirilmeden önce hangi tür davranışların saldırganlık sayıldığını belirlemek için literatürdeki saldırganlık türleri incelenmiş, Edwards Kişisel Tercih Envanterinin saldırganlıkla ilgili maddelerinden yararlanılarak 67 maddelik bir envanter oluşturulmuştur. Envanter evet-hayır düzeninde olup tersten puanlanan 28 madde dışında evet 1, hayır 0 olarak puanlanmıştır. Envanterde 3, 5, 7, 9, 14, 16, 21, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 40, 42, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 56, 58, 60, 64 ve65. maddeler tersten okunan maddelerdir. Envanterde birbirinin tam zıddı olarak yazılan 28 çift madde vardır. Bu maddeler şunlardır:

(1, 26), (3, 20), (6, 47), (5, 59), (7, 37), (8, 36), (9, 29), (10, 42), (11, 28), (12, 49), (13, 48), (14, 55), (15, 40), (16, 35), (17, 54), 19, 56), (21, 57), (22, 32), (24, 43), (25, 58), (29, 50), (30, 61), (31, 60), (34, 63), (38, 53), (39–64), (46, 66), (51, 65) (Bolataş, Z.2002)

2.2.2.1.Saldırganlık Envanterinin Güvenirlik Çalışması

Saldırganlık Envanterinin güvenilirlik çalışması Kocatürk (1982) tarafından yapılmıştır. Hazırlanmış olan soru çiftlerinden saldırganlıkla ilgili maddelerin iç tutarlılığını saptamak için hazırlanan envanter Ankara'nın merkez liselerinden olan Tuzlu çayır Lisesi'nin son sınıfından 103 öğrenciye uygulanmıştır. Bu uygulama sonunda madde analizi yapılmış, saldırganlıkla ilgili maddelerden sadece 18 maddenin ayırt etme gücünün 0.32 ile 0.59 arasında değiştiği görülmüştür. Yani saldırganlıkla ilgili maddelerin %43'ünün ayırt edicilik özelliğinin bulunmadığı, ayırt edebilen soruların sayısının az olduğu görülmüştür. Bunun üzerine envanterin yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir. İlk envanterde ayırt edemeyen maddeler çıkarılıp yerine yeni maddeler konmuştur. Zorunlu madde tipinden vazgeçilmiş her madde bağımsız olarak yazılmıştır. Anlam bakımından birbirinin zıddı olan maddelerin yerleri değiştirildiği gibi aralarına aynı şekilde saldırganlıktan başka özellikleri içeren maddeler konmuştur. Aynı sayıda madde listesi aynı öğrencilere ikinci defa uygulanmıştır. Yapılan madde analizi sonucunda da ayırt ediciliği 0.28 olan iki madde bulunmuş bunların tüm soruların

%6'sını oluşturduğu görülmüştür. Ayırt edicilik gücü 0.30 ile 0.39 arasında bulunan madde oranı %50'ye çıkmıştır. Geriye kalan maddelerden ayırt edicilik düzeyi 0.40 ile 0.60 arasında olan sorular tüm soruların %43'ünü kapsamaktadır. Madde analizi yapılan envanterin maddelerinin Stanley Formülü ile hesaplanan iç tutarlılık katsayısı. 80 olarak bulunmuştur (Bolataş, Z.2002).

2.2.2.2.Saldırganlık Envanterinin Geçerlik Çalışması

Saldırganlık Envanterinin geçerliliğini saptamada öğrencileri tanıdıkları varsayılan sınıf ve ders öğretmenlerinin öğrencilerin saldırganlık özellikleri hakkındaki yargılarını beşli bir dereceleme ölçeği ile belirtmeleri istenmiştir. Öğretmenlerin yargıları ile envanterden alınan puanlar arasındaki ilişki, nokta çift serili korelasyon tekniği ile. 51 olarak bulunmuştur. Böylece öğretmenlerin yargıları ile envanterden alınan puanlar arasında. 51'lik bir ilişki bulunmuştur (Bolataş, Z.2002).

2.2.3. S-C-L-90-R Ölçeği

Deroges ve arkadaşları tarafından hazırlanan ve ülkemizde bu alanda geçerliği ve güvenilirliği test edilmiş olan belirti tarama listesidir. Listedeki 90 maddenin her biri ruhsal veya bedensel bir belirtiyi içermektedir. Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerden “hiç, çok az, orta derecede, fazla, çok fazla” seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmiştir.

Puanlama: Puanlama her madde için bu seçeneklerin 0-4 arası puanlaması biçiminde yapılmıştır. Bu puanların toplanması ile alt ölçek puanları ve genel belirti düzeyi puanları hesaplanmaktadır.

Somatizasyon: Bu ölçek bedenin herhangi bir parçasında tekrarlanan ve sık sık değişen işlevsel bozukluklardır. İlgili sorular: 1, 4, 12, 27, 40, 42, 48, 49, 52, 53, 56, 58.

Obsesif Kompulsif Bozukluk: Bu ölçek aynı adla anılan standart klinik sendroma ait semptomları yansıtmaktadır. İlgili sorular: 3, 9, 10, 28, 38, 45, 46, 51, 55, 65.

Kişiler Arası Duyarlık: Bu ölçek, yetersizlik duyguları, özellikle başkalarıyla kendini kıyaslamasıyla ilgili duyguları üzerinde odaklaşır. İlgili sorular: 6, 21, 34, 36, 37, 41, 61, 69, 73.

Depresyon: Klinik depresyon belirtilerini yansıtmaya yöneliktir. İlgili sorular: 5, 14, 15, 20, 22, 26, 29, 30, 31, 32, 54, 71, 79.

Anksiyete: Klinikte Anksiyete belirtisi olarak kabul edilenleri içerir. İlgili sorular: 2, 17, 23, 33, 39, 57, 72, 78, 80, 86.

Öfke ve Düşmanlık: Kızgınlığa bağlı olumsuz düşünce ve davranışları kapsar. İlgili sorular: 11, 24, 63, 67, 74, 81.

Fobik Anksiyete: Fobik Anksiyete belirli bir kişi, yer, obje veya duruma karşı sürekli korku tepkisi olarak tanımlanır. İlgili sorular: 13, 25, 47, 50, 70, 75, 82.

Paranoid Düşünce: Düşünce bozukluğuna bağlı paranoid davranışları ortaya koyar. İlgili sorular: 8, 18, 41, 68, 76, 83.

Psikotizm: Kişilerarası ilişkilerden giderek uzaklaşmadan başlayarak, dramatik psikoz belirtilerine doğru kademeli bir gelişme söz konusudur. İlgili sorular: 7, 16, 35, 62, 77, 84, 87, 88, 90, (9)

Ek Maddeler: Yukarda söz edilen alt ölçeklerde yer almayan bu semptomlar bütünün bir parçasıdır ve kendi başlarına değerlendirilmezler. SCL-90-R'nin global değerlerinin hesaplanmasında kullanılırlar. İlgili sorular: 19, 44, 59, 60, 64, 66, 89.

Tablo 3. SCL 90 R Tablosu

Somatizasyon: Bu ölçek bedeninin herhangi bir parçasında tekrarlanan ve sık sık değişen işlevsel bozukluklardır.	1	4	12	27	40	42	48	49	52	53	56	58						
Obsesif Kompulsif Bozukluk: Bu ölçek aynı adla anılan standart klinik sendroma ait semptomları yansıtmaktadır.	3	9	10	28	38	45	46	51	55	65								
Kişiler Arası Duyarlık: Bu ölçek, yetersizlik duyguları, özellikle başkalarıyla kendini kıyaslamasıyla ilgili duyguları üzerinde odaklaşır.	6	21	34	36	37	41	61	69	73									
Depresyon: Klinik depresyon belirtilerini yansıtmaya yöneliktir.	5	14	15	20	22	26	29	30	31	32	54	71	79					
Anksiyete: Klinikte Anksiyete belirtisi olarak kabul edilenleri içerir.	2	17	23	33	39	57	72	78	80	86								
Öfke ve Düşmanlık: Kızgınlığa bağlı olumsuz düşünce ve davranışları kapsar	11	24	63	67	74	81												
Fobik Anksiyete: Fobik Anksiyete belirli bir kişi, yer, obje veya duruma karşı sürekli korku tepkisi olarak tanımlanır.	13	25	47	50	70	75	82											
Paranoid Düşünce: Düşünce bozukluğuna bağlı paranoid davranışları ortaya koyar.	8	18	41	68	76	83												
Psikotizm: Kişilerarası ilişkilerden giderek uzaklaşmadan başlayarak, dramatik psikoz belirtilerine doğru kademeli bir gelişme söz konusudur.	7	16	35	62	77	84	87	88	90	9								
Ek Maddeler: Yukarda söz edilen alt ölçeklerde yer almayan bu semptomlar bütünü bir parçasıdır ve kendi başlarına değerlendirilmezler. SCL-90-R'nin global değerlerinin hesaplanmasında kullanılırlar.	19	44	59	60	64	66	89											

Yorumlanması: SCL-90-R'nin yukarıda açıklanan esas boyutlarının değerlendirilmesi, her birey için o ölçekten alınan toplam puanın, o grupta yer alan soru sayısına bölünmesiyle yapılır. Böylece SCL-90-R den dokuz alt ölçek puanı elde edilir. Alt ölçeklerin yanı sıra, genel Belirti Düzeyi (Global Symptom Index GSI) bozukluğun şiddetini veya hali hazır düzeyini belirlemeye yöneliktir. Yakınmaların yoğunluğunu ölçer. Boş bırakılan seçenekler hariç tüm maddelere yapılan puanlamaların ortalaması olup en önemli göstergedir (Konan, 1997).

Bu araştırmada sadece kişilerarası duyarlık ve öfke düşmanlığı kullanılmıştır .

Kişilerarası duyarlık: 1.,2.,3.,4.,5.,6.,7.,8.,9. maddeler

Öfke ve düşmanlık: 10.,11.,12.,13.,14.,15. maddeler

2.3.Verilerin Analizi

Veriler SPSS For Windows istatistik paket program yardımıyla elde edilmiştir. Ayrıca aşağıdaki istatistikler kullanılarak yapılmıştır.

- 1.Betimsel istatistik
- 2.İki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi
- 3.Varyans analizi
- 4.Çoklu Karşılaştırma (Scheff Testi)
- 5.Korelasyon kat sayısı

BÖLÜM III: BULGULAR

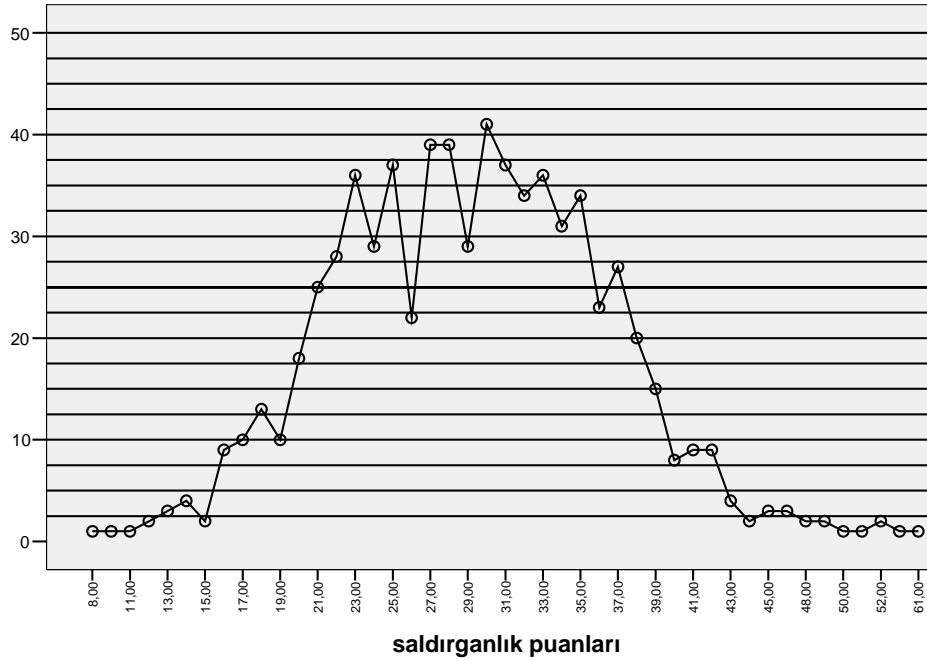
3.1.Problem Durumuna İlişkin Bulgular

3.1.1.Saldırganlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Tablo 4. Saldırganlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

saldırganlık düzeyleridüzeyleri				
N	en düşük puan	en yüksek puan	ortalama	standart sapma
704	8,00	61,00	29,2699	7,30232

Şekil 1. Saldırganlık Düzeyleri

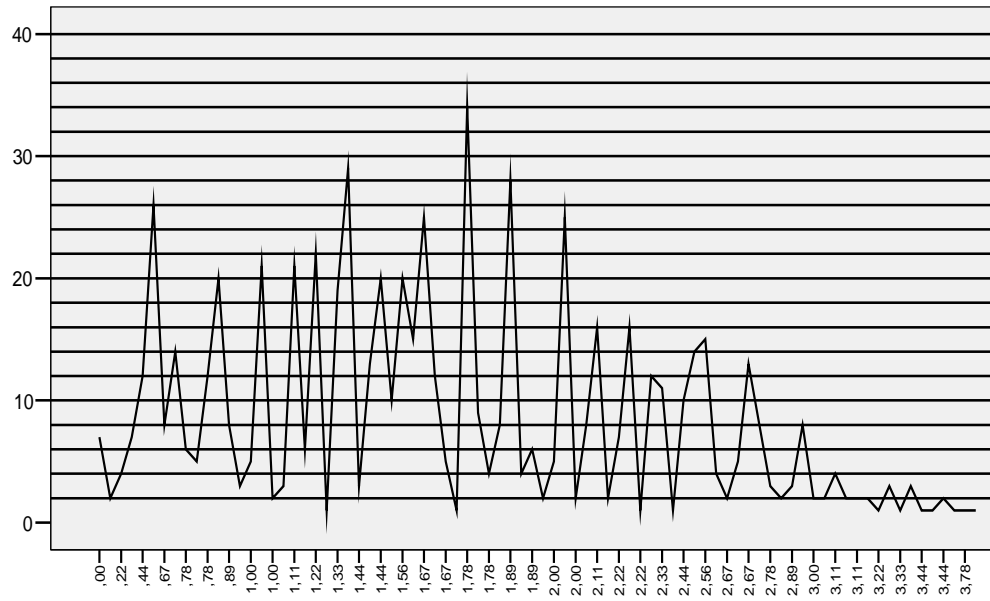
Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri tablo 1’de incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($x= 29,26$) ve standart sapmaları ($S=7,30$) olarak bulunmuştur. Şekil incelendiğinde öğrencilerin saldırganlık puanları 21 ile 41 arasında yoğunlaşmaktadır. En düşük puan 8 ve en yüksek puan 61 olarak bulunmuştur.

3.1.2.Kişilerarası Duyarlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Tablo 5. Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kisilerarasi Duyarlik Düzeyleri				
N	en düşük puan	en yüksek puan	ortalama	standart sapma
704	,00	3,89	1,6443	,73068

Şekil 2. Kişilerarası Duyarlık Düzeyleri

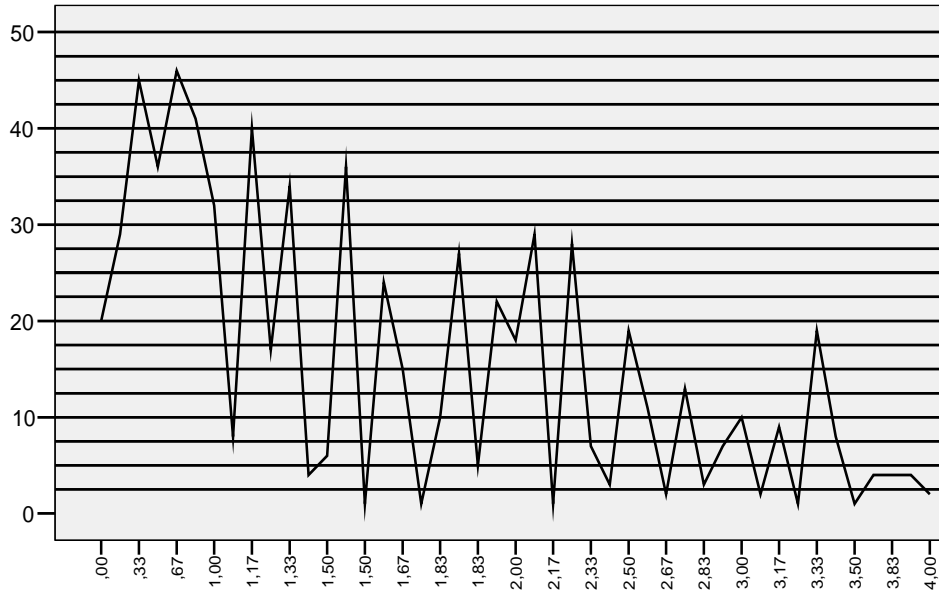
Öğrencilerin “kişilerarası duyarlık” düzeylerine ilişkin bulgular tablo 2’ de incelenmiştir. Buna göre öğrencilerin “kişilerarası duyarlık” puan ortalamaları ($X=1,64$) ve standart sapmaları ($S= 0,73$) olarak bulunmuştur. Öğrencilerin “kişilerarası duyarlık” puanlarının dağılımı şekil 2’de incelendiğinde puanların 1,00 ile 2,00 arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

3.1.3.Öfke Ve Düşmanlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Tablo 6. Öfke ve Düşmanlık Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Öfke ve Düşmanlık Düzeyleri				
N	en düşük puan	en yüksek puan	ortalama	standart sapma
704	,00	4,00	1,5154	,94593

Şekil 3. Öfke ve Düşmanlık Düzeyleri

Öğrencilerin “öfke ve düşmanlık” düzeylerine ilişkin bulgular tablo 3’ de incelenmiştir. Buna göre öğrencilerin öfke ve düşmanlık” puan ortalamaları ($X=1,51$) ve standart sapmaları ($S= 0,94$) olarak bulunmuştur. Öğrencilerin öfke ve düşmanlık” puanlarının dağılımı şekil 3’de incelendiğinde puanların 1.00 ile 2,17 arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

3.2.Alt Problemlere İlişkin Bulgular

3.2.1.Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 7. Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları t Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

	cinsiyet	N	ortalama	standart sapma
SALDIRGANLIK PUANLARI	KIZ	264	26,9091	7,48632
	ERKEK	440	30,6864	6,81562

iki ortalama arsındaki fark için t- testi

t	Sd	P
-6,859	702	,000

Kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri tablo 4’de incelenmiştir. Yapılan incelemede kız öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 26,90$), standart sapmaları ($S= 7,48$), erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 30,68$) ve standart sapmaları ($S= 6,81$) olarak bulunmuştur.

Kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan “iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi t-testi” analizler sonucunda farkın erkek öğrencilerin puan ortalamaları lehine $t_{(702)}= -6,85$, $P<.000$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha saldırgan olduğu söylenebilir.

3.2.2.Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 8. Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

toplam_son			
	N	Ortalama	Standart sapma
1.SINIF	249	28,6586	6,84977
2.SINIF	187	29,3636	7,64019
3.SINIF	268	29,7724	7,45300
TOPLAM	704	29,2699	7,30232

toplam_son					
	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arası	162,349	2	81,175	1,525	,218
Grup içi	37324,372	701	53,244		
Toplam	37486,722	703			

Öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tablo 5’de incelenmiştir. Buna göre, birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 28,65$), standart sapması ($S= 6,84$), ikinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,36$), standart sapması ($S= 7,64$), üçüncü sınıf

öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,77$) ve standart sapması ($S= 7,30$) olarak bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için “tek yönlü varyans analiz” yöntemi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda sınıf düzeylerine göre öğrencilerin puan ortalamaları arasında fark bulunmuştur fakat bu fark $F_{(2-701)}= 1,52$, $P>0,05$ düzeyinde anlamlı değildir.

Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları incelendiğinde, sınıf düzeyi yükseldikçe saldırganlık düzeyinde de artış gözlenmiştir.

3.2.3.Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 9. Anne Eğitim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

toplam_son			
	N	Ortalama	Standart sapma
okur-yazar	79	28,3797	7,24180
ilkokul	408	29,4118	7,18325
ortaokul	88	29,8182	6,22480
lise	83	28,5783	8,08359
yüksekokul	14	29,3571	10,58015
üniversite	32	29,9063	8,15321
Toplam	704	29,2699	7,30232

toplam_son					
	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arası	150,026	5	30,005	,561	,730
Grup içi	37336,696	698	53,491		
Toplam	37486,722	703			

Anne eğitim düzeyine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri tablo 6’da incelenmiştir. Buna göre anneleri okur-yazar olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları ($X= 28,37$), standart sapması ($S= 7,24$), anneleri ilkököl mezunu olan çocukların saldırganlık

puan ortalamaları (X= 29,41), standart sapması (S= 7,18), anneleri ortaokul mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,81), standart sapması (S= 6,22), anneleri lise mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 28,57), standart sapması (S= 8,08), anneleri yüksekokul mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,35), standart sapması (S= 10,58), anneleri üniversite mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,90) ve standart sapması (S= 8,15) olarak bulunmuştur.

Anne eğitim düzeyine göre saldırganlık puan ortalamaları arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için “tek yönlü varyans analiz” yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda anne eğitim düzeyinin öğrencilerin saldırganlık düzeylerine bir faktör olmadığı $F_{(5-698)} = 0,561$, $P > 0,05$ bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilir. Çünkü anne eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları da yükselmektedir.

3.2.4. Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 10. Baba Eğitim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

toplam_son					
	N	Ortalama	Standart sapma		
okur-yazar	19	25,8947	8,79327		
ilkokul	290	29,5931	7,05784		
ortaokul	154	29,2792	6,98972		
lise	138	29,4783	7,73297		
yüksekokul	24	29,5417	7,40728		
üniversite	79	28,4304	7,56118		
Total	704	29,2699	7,30232		

toplam_son					
	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arası	310,192	5	62,038	1,165	,325
Grup içi	37176,529	698	53,262		
Toplam	37486,722	703			

Baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri tablo 7’de incelenmiştir. Buna göre babalar okur-yazar olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 25,89), standart sapması (S= 8,79), babaları ilkokul mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,59), standart sapması (S= 7,05 babaları ortaokul mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,27), standart sapması (S= 6,98), babaları lise mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,47), standart sapması (S= 7,73), babaları yüksek okul mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,54), standart sapması (S= 7,40), babaları üniversite mezunu olan çocukların saldırganlık puan ortalamaları (X= 28,43) ve standart sapması (S= 7,56) olarak bulunmuştur.

Baba eğitim düzeyine göre saldırganlık puan ortalamaları arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için “tek yönlü varyans analiz” yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda baba eğitim düzeyinin öğrencilerin saldırganlık düzeylerine bir faktör olmadığı $F_{(5-698)} = 0,561$, $P > 0,05$ bulunmuştur

3.2.5.Kardeş Sayılarına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 11. Kardeş Sayılarına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

toplam_son			
	N	ortalama	Standart sapma
tek çocuk	28	29,6071	6,01442
iki kardeş	232	29,0603	7,33584
üç kardeş	232	29,5259	7,55122
dört kardeş	131	29,4809	7,01904
bes kardeş	44	26,9773	6,73929
altı kardeş ve üstü	37	30,7027	7,83108
Toplam	704	29,2699	7,30232

toplam_son					
	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arası	341,634	5	68,327	1,284	,269
Gruplar içi	37145,088	698	53,216		
Toplam	37486,722	703			

Öğrencilerin kardeş sayılarına göre saldırganlık düzeyleri tablo 8’de incelenmiştir. Yapılan incelemede tek çocuk olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 26,60$), standart sapmaları ($S= 6,01$), iki kardeş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,06$), standart sapmaları ($S= 7,33$), üç kardeş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,52$), standart sapmaları ($S= 7,55$), dört kardeş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,48$), standart sapmaları ($S= 7,01$), beş kardeş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 26,97$), standart sapmaları ($S= 6,73$), altı kardeş ve üstü kardeşe sahip olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 30,70$) ve standart sapmaları ($S= 7,80$) olarak bulunmuştur.

Kardeş sayılarına göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan “tek yönlü varyans” analizi sonucunda dünyaya geliş sırasının öğrencilerin saldırganlık düzeylerine bir faktör olmadığı ($F_{(5-698)}= 0,561$, $P>0,05$) bulunmuştur.

3.2.6. Dünyaya Geliş Sırasına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 12. Dünyaya Geliş Sırasına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

toplam_son			
	N	Ortalama	Standart sapma
ilk çocuk	300	29,1567	6,71633
ikinci çocuk	214	29,1776	7,43398
üçüncü çocuk	111	30,3514	8,11581
dördüncü çocuk	46	28,6522	7,99505
besinci çocuk	20	29,0000	9,36398
son çocuk	13	26,7692	4,12621
Toplam	704	29,2699	7,30232

toplam_son					
	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arası	235,793	5	47,159	,884	,492
Gruplar içi	37250,929	698	53,368		
Toplam	37486,722	703			

Dünyaya geliş sırasına göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri tablo 9’da incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. İlk çocuk olarak dünyaya gelen öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,15), standart sapmaları (6,71), ikinci çocuk olarak dünyaya gelen öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,17), standart sapmaları (7,43), üçüncü çocuk olarak dünyaya gelen öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları (X= 30,35), standart sapmaları (8,11), dördüncü çocuk olarak dünyaya gelen öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları (X= 28,65), standart sapmaları (7,99), beşinci çocuk olarak dünyaya gelen öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları (X= 29,00), standart sapmaları (9,36), son çocuk olarak dünyaya gelen öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları (X= 26,76) ve standart sapmaları (4,12) olarak bulunmuştur.

Dünyaya geliş sıralarına göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan “tek yönlü varyans” analizi sonucunda kardeş sayısının öğrencilerin saldırganlık düzeylerine bir faktör olmadığı ($F_{(5-698)}= 0,561, P>0,05$) bulunmuştur.

3.2.7. Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış ve Anne-Babadan Birinin Ölme Durumuna Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 13. Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış-Anne-Babadan Birinin Ölmüş Olma Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

toplam_son			
	N	Ortalama	Standart sapma
birlikte	678	29,2227	7,20919
bosanmis	19	30,2105	9,33083
anne-babadan biri ölmüş	7	31,2857	10,70380
Toplam	704	29,2699	7,30232

toplam_son					
	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arasi	46,765	2	23,382	,438	,646
Gruplr içi	37439,957	701	53,409		
Toplam	37486,722	703			

Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış ve Anne-Babadan birinin ölme durumuna göre öğrencilerin Saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 10'da incelenmiştir. Yapılan incelemede anne-babası birlikte olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,22$), standart sapması ($S= 7,20$), anne-babası boşanmış olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 30,21$), standart sapması ($S= 9,33$), anne-babasından biri ölmüş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 31,28$) ve standart sapması ($S= 10,70$) olarak bulunmuştur.

Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış ve Anne-Babadan birinin ölme durumuna göre öğrencilerin Saldırganlık puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan “tek yönlü varyans” analizi sonucunda Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış ve Anne-Babadan birinin ölme durumunun öğrencilerin saldırganlık düzeylerine bir faktör olmadığı ($F_{(2-701)}= 0,561$, $P>0,05$) bulunmuştur.

Ortalamalar dikkate alındığında Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış ve Anne-Babadan birinin ölme durumuna göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri en yüksekten en düşüğe doğru sıralaması, anne-babadan biri ölmüş olan öğrenciler birinci sırada, boşanmış aileden gelen öğrenciler ikinci sırada ve saldırganlık düzeyi en düşük olan öğrencilerin anne-babalarının birlikte olduğu görülmektedir.

3.2.8. Anne-Babanın Sağ ve Ölmüş Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 14. Anne-Babanın Sağ veya Ölmüş Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları t- Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

	Anne			Baba		
	N	X	S	N	X	S
Sağ	697	29,22	7,27	681	29,26	7,26
Ölmüş	7	34,14	8,82	23	29,39	8,40
Sd	702			702		
P	$P>0,05$			$P>0,05$		
Anne ölmüş-baba ölmüş				$P<0,05$		
Anne ölmüş-baba sağ				$P<0,05$		

Anne-Babanın sağ ve ölmüş olma durumuna göre öğrencilerin Saldırganlık düzeyleri

arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 11’de incelenmiştir. Buna göre, annesi sağ olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,22$), standart sapmaları ($S=7,27$), annesi ölmüş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 34,14$), standart sapmaları ($S=8,82$), babası sağ olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,26$), standart sapmaları ($S=7,26$), babası ölmüş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,39$), standart sapmaları ($S=8,40$), olarak bulunmuştur.

Annesi sağ ve ölmüş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasında yapılan iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi t-testi sonucunda farkın ($t_{(702)}=0,076$, $P>0,05$) düzeyinde anlamlı olmadığı bulunmuştur. Babası sağ ve ölmüş olan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasında yapılan iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi t-testi sonucunda farkın ($t_{(702)}= 0,076$, $P>0,05$) düzeyinde anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Annesi-babası ölmüş ve annesi ölmüş babası sağ öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasındaki fark ($t_{(702)}= 1,36$, $P<0,05$) düzeyinde anlamlıdır. Annesi ölmüş olan öğrencilerin daha saldırgan oldukları bulunmuştur.

3.2.9. Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 15. Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

toplam_son			
	N	Ortalama	Standart sapma
1. baskici-otoriter	115	30,3913	6,43278
2. demokratik	252	28,7222	7,43539
3. koruyucu	314	28,9777	7,29542
4. dengesiz-tutarsiz	14	33,8571	7,46126
5. ilgisiz	9	33,3333	10,12423
Toplam	704	29,2699	7,30232

toplam_son					
	KT	df	KO	F	P
Gruplar arasi	690,216	4	172,554	3,278	,011
Gruplar içi	36796,505	699	52,642		4-2, 4-3, 5-2 ve 5-3
Toplam	37486,722	703			

Algılanan Anne-Baba tutumlarına göre öğrencilerin Saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 12’de incelenmiştir. Buna göre, anne-baba tutumunu baskıcı otoriter olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 30,39$), standart sapmaları ($S= 6,43$), anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 28,72$), standart sapmaları ($S= 7,43$), anne-baba tutumunu koruyucu olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 28,97$), standart sapmaları ($S= 7,43$), anne-baba tutumunu dengesiz-tutarsız olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 33,85$), standart sapmaları ($S= 7,46$), anne-baba tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 33,33$) ve standart sapmaları ($S= 7,30$) olduğu görülmektedir.

Algılanan Anne-Baba tutumlarına göre öğrencilerin Saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda farkın ($F_{(4-699)}= 3,27, P<0,01$) düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Farkın hangi algılanan anne-baba tutumundan kaynaklandığını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma sonucunda anne-baba tutumunu dengesiz – tutarsız olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları anne-baba tutumunu koruyucu ve demokratik olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca anne – baba tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları anne-baba tutumunu koruyucu ve demokratik olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

3.2.10. Anne-Babaların Ceza Verme Sıklığına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo. 16. Anne-Babaların Ceza verme Sıklığına Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

toplam_son			
	N	Ortalama	Standart sapma
HIÇ	246	29,1382	7,28075
ARA SIRA	286	29,0699	7,06029
BAZEN	142	28,8662	7,16594
SIK SIK	15	31,1333	4,22352
HER ZAMAN	15	37,2000	11,23896
TOPLAM	704	29,2699	7,30232

toplam_son					
	KT	df	KO	F	P
Gruplar arasi	1034,228	4	258,557	4,958	,001
Gruplar içi	36452,493	699	52,149		5-1, 5-2, 5-3, 5,4
Toplam	37486,722	703			

Anne-Babaların ceza verme sıklığına göre öğrencilerin Saldırganlık düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 13’de incelenmiştir. Anne-babası tarafından hiç cezalandırılmayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,13$), standart sapmaları ($S=7,28$), Anne-babası tarafından ara sıra cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,06$), standart sapmaları ($S=7,06$), anne-babası tarafından bazen cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 28,86$), standart sapmaları ($S=7,16$), anne-babası tarafından sık sık cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 31,13$), standart sapmaları ($S=4,22$), anne-babası tarafından her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 37,20$) ve standart sapmaları ($S=11,23$) olarak bulunmuştur.

Anne-Babaların ceza verme sıklığına göre öğrencilerin Saldırganlık puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda en az bir faktörün diğerlerinden farklı olduğu ve bu farkın ($F_{(4-699)}= 4,95$, $P<0,001$) düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Farkın hangi algılanan anne-baba tutumundan kaynaklandığını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma sonucunda anne-babası tarafından her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları diğer

cezalandırılma sıklığına sahip olan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

3.2.11. Anne-Babaların Cezalandırma Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 17. Anne-Babaların Cezalandırma Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyler

toplam_son			
	N	Ortalama	Standart sapma
1.dayak	79	31,3924	8,25774
2.azarlama	243	29,9342	7,05086
3.konusmama	149	28,6779	7,53126
4.haklardan mahrumiyet	233	28,2361	6,87888
Toplam	704	29,2699	7,30232

toplam_son					
	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arası	764,386	3	254,795	4,857	,002
Gruplar içi	36722,336	700	52,460		1-4,
Toplam	37486,722	703			

Anne-Babaların cezalandırma türlerine göre öğrencilerin Saldırganlık düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki farka ilişkin tablo 14’de incelendiğinde; anne-babasından dayak (fiziksel şiddet) gören öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 31,39$), standart sapmaları ($S= 8,25$), annesi babası tarafından azarlanan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 29,93$), standart sapmaları ($S= 7,05$), kendisi ile konuşulmayarak cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 28,67$), standart sapmaları ($S= 7,53$), haklarından mahrum edilerek cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları ($X= 28,23$) ve standart sapmaları ($S= 6,87$) olarak bulunmuştur.

Anne-Babaların cezalandırma türlerine göre öğrencilerin Saldırganlık puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda cezalandırma şeklinin öğrencilerin saldırganlığı için bir faktör olduğu ($F_{(3-700)}= 4,85$, $P<0,002$)

bulunmuştur. Farkın hangi yöntemden kaynaklandığını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma sonucunda farkın dayak(fiziksel şiddet ile haklardan mahrumiyet arasından kaynaklandığı bulunmuştur.

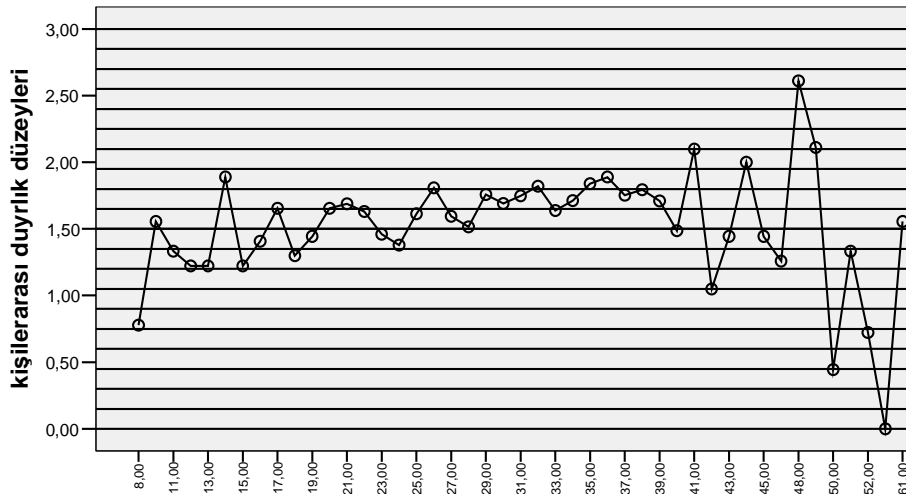
3.2.12.Öğrencilerin “Kişilerarası Duyarlık” Düzeyleri İle “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 18. Öğrencilerin “Kişilerarası Duyarlık” Düzeyleri İle “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Katsayıları

		kisilerarasi_ duyarlik	Saldirganlik
kisilerarasi duyarlik	pearson momentler	1	,074*
	P(önemlilik düzeyi)		,050
	N	704	704
Saldirganlik	pearson momentler	,074*	1
	P(önemlilik düzeyi)	,050	
	N	704	704

*. korelasyon 0,05 düzeyinde manidardir

Şekil 4. Öğrencilerin “Kişilerarası Duyarlık” Düzeyleri İle “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişki

Öğrencilerin “Kişilerarası Duyarlık” düzeyleri ile “Saldırganlık” düzeyleri arasındaki ilişkiye ait bulgular tablo 15’de incelenmiştir. Kişilerarası duyarlığın saldırganlık için bir faktör olup olmadığını belirlemek için person momentler çarpımı korelasyon yöntemi ile yapılan analizler sonucunda kişilerarası duyarlığın saldırganlık için bir

faktör olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin kişilerarası duyarlılık düzeyleri arttıkça saldırganlaştıkları söylenebilir.

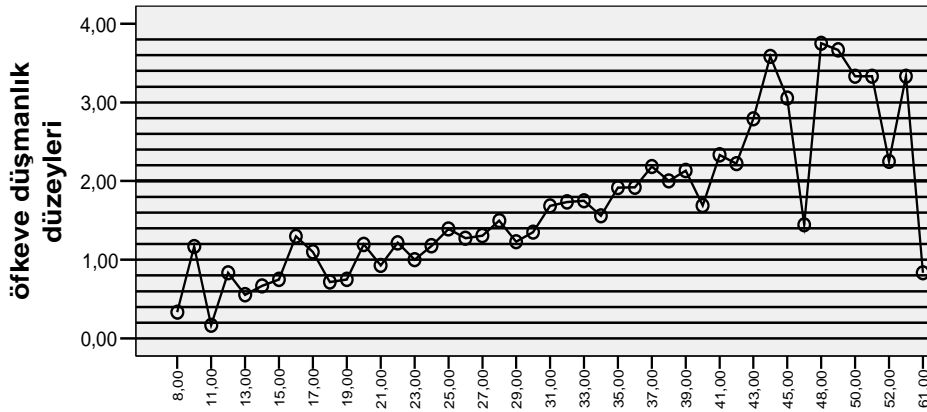
3.2.13.Öğrencilerin “Öfke ve Düşmanlık” Düzeyleri ile “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 19. Öğrencilerin “Öfke ve Düşmanlık” Düzeyleri İle “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Katsayıları

		öfke ve düşmanlık	saldırganlık
öfke ve düşmanlık	pearson momentler	1	,440**
	P (aönemlilik düzeyi)		,000
	N	704	704
saldırganlık	pearson momentler	,440**	1
	P (aönemlilik düzeyi)	,000	
	N	704	704

** korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlidir

Şekil 5. Öğrencilerin “Öfke ve Düşmanlık” Düzeyleri İle “Saldırganlık” Düzeyleri Arasındaki İlişki

Öğrencilerin “öfke ve düşmanlık” düzeyleri ile “Saldırganlık” düzeyleri arasındaki ilişkiye ait bulgular tablo 16’da incelenmiştir. Öfke ve düşmanlığın saldırganlık için bir faktör olup olmadığını belirlemek için pearson momentler çarpımı korelasyon yöntemi ile yapılan analizler sonucunda öfke ve düşmanlığın saldırganlık için bir faktör olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin öfke ve düşmanlık düzeyleri arttıkça saldırganlaştıkları söylenebilir.

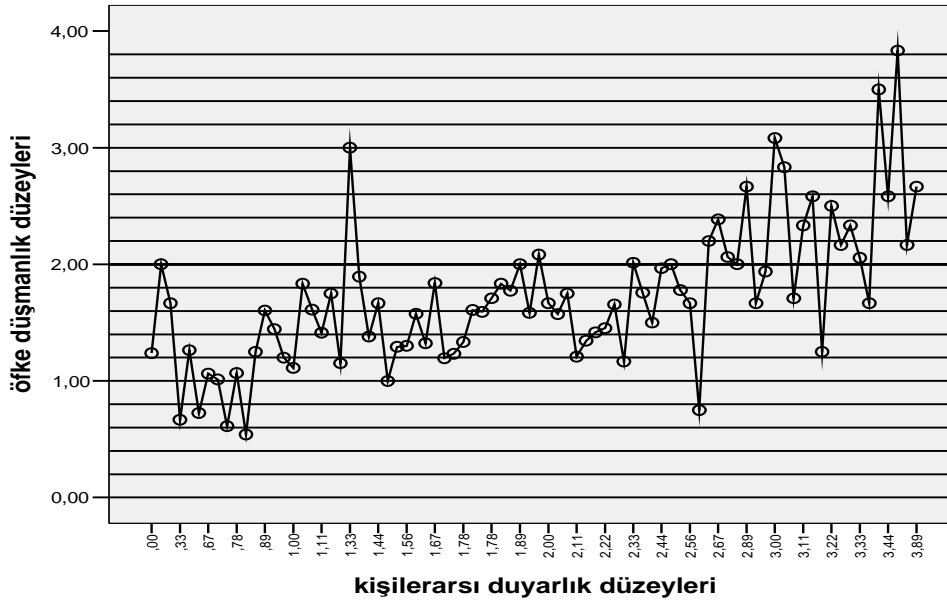
3.2.14.Öfke Ve Düşmanlık İle Kişilerarası Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 20. Öfke Ve Düşmanlık İle Kişilerarası Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Katsayısı

		öfke düşmanlık	kişilerarası duyarlık
öfke ve düşmanlık	pearson momentler	1	,340**
	P (önemlilik düzeyi)		,000
	N	704	704
kişilerarası duyarlık	pearson momentler	,340**	1
	P (önemlilik düzeyi)	,000	
	N	704	704

** . korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır

Şekil 6.Öfke ve Düşmanlık İle Kişilerarası Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki

Öfke ve düşmanlığın kişilerarası duyarlık için bir faktör olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler tablo 17’de verilmiştir. Analizler sonucunda öfke ve düşmanlığın kişilerarası duyarlık için bir faktör olduğu bulunmuştur. Öfke ve düşmanlık ile kişilerarası duyarlık arasında yüksek düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı ($r=.340^{**}$) bir ilişki olduğu bulunmuştur.

3.2.15.Kız ve Erkek Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 21. Kız Ve Erkek Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları t- Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

	cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma
öfke ve düşmanlık	KIZ	264	1,4122	,91344
	ERKEK	440	1,5773	,96061
kisilerarası duyarlık	KIZ	264	1,6848	,71248
	ERKEK	440	1,6199	,74112

iki ortalama arasındaki fark için t-testi

	t	Sd	P
öfke ve düşmanlık	-2,247	702	,025
kisilerarası duyarlık	1,140	702	,255

Kız ve erkek öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 18’ de verilmiştir. Buna göre, kız öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,41$), standart sapmaları ($S= 0,91$), erkek öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,57$) ve standart sapmaları ($S= 0,96$) olarak bulunmuştur.

Kız ve erkek öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları arasında farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda farkın ($t_{(702)} = -2,24$, $P<0,05$) düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre öfke ve düşmanlık düzeyleri daha yüksek ve bu fark istatistiksel olarak manidardır.

Kız öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,68$), standart sapmaları ($S= 0,71$), erkek öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,61$) ve standart sapmaları ($S= 0,74$) olarak bulunmuştur.

Kız ve erkek öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları arasında farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda farkın ($t_{(702)} = 1,40$, $P>0,05$) düzeyinde anlamlı olmadığı görülmüştür.

3.2.16.Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 22. Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

		N	Ortalama	Standart sapma
öfke düşmanlık	1.SINIF	249	1,5388	,97542
	2.SINIF	187	1,4510	,84267
	3.SINIF	268	1,5386	,98668
	TOPLAM	704	1,5154	,94593
kisilerarasi duyarlik	1.SINIF	249	1,7430	,71242
	2.SINIF	187	1,7481	,72342
	3.SINIF	268	1,4801	,72528
	TOPLAM	704	1,6443	,73068

		KT	Sd	KO	F	P
öfke_düşmanlık	Gruplar arasi	1,056	2	,528	,590	,555
	Gruplar içi	627,971	701	,896		
	Toplam	629,028	703			
kisilerarasi_duyarlik	Gruplar arasi	11,664	2	5,832	11,242	,000
	Gruplar içi	363,662	701	,519		1.SINIF-3.SINIF, 2.SINIF-3.SINIF
	Toplam	375,325	703			

Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 19’da incelenmiştir. Buna göre, birinci sınıf öğrencilerinin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,53$), standart sapmaları ($S= 0,97$), ikinci sınıf öğrencilerinin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,45$), standart sapmaları ($S= 0,84$), üçüncü sınıf öğrencilerinin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,53$) ve standart sapmaları ($S= 0,98$) olarak bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre öfke ve düşmanlık puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlık olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda farkın ($F_{(2-701)} = .59, P>0,05$) düzeyinde anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Birinci sınıf öğrencilerinin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,74$), standart sapmaları ($S= 0,71$), ikinci sınıf öğrencilerinin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,74$), standart sapmaları ($S= 0,72$), üçüncü sınıf öğrencilerinin Kişilerarası

duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,48$) ve standart sapmaları ($S= 0,72$) olarak bulunmuştur.

Sınıf düzeylerine göre Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlık olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda farkın ($F_{(2-701)} = 11,24, P>0,00$) düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Farkın birinci sınıf ile üçüncü sınıf ve ikinci sınıf ile üçüncü sınıf arasında olduğu çoklu karşılaştırma sonucu bulunmuştur.

3.2.17. Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 23. Anne Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

		N	Ortalama	Standart sapma
öfke ve düşmanlık	okur-yazar	79	1,5549	,79650
	ilkokul	408	1,5343	,95499
	ortaokul	88	1,4811	,95172
	lise	83	1,3956	1,02863
	yüksekokul	14	1,4762	1,02085
	üniversite	32	1,5990	,94077
	Toplam	704	1,5154	,94593
kisilerarasi duyarlik	okur-yazar	79	1,8003	,70078
	ilkokul	408	1,6667	,74647
	ortaokul	88	1,6465	,65432
	lise	83	1,4699	,72453
	yüksekokul	14	1,2937	,75183
	üniversite	32	1,5729	,71959
	Toplam	704	1,6443	,73068

		KT	df	KO	F	P
öfke ve düşmanlık	Gruplar arası	1,809	5	,362	,403	,847
	Gruplar içi	627,219	698	,899		
	Toplam	629,028	703			
kisilerarasi duyarlik	Gruplar arası	6,536	5	1,307	2,474	,031
	Gruplar içi	368,789	698	,528		
	Toplam	375,325	703			

Anne eğitim düzeyine göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 20’de incelenmiştir. Yapılan inceleme

sonucunda; anne eğitim düzeyi okur-yazar olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,55$), standart sapmaları ($S= 0,79$), anne eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,53$), standart sapmaları ($S= 0,95$), anne eğitim düzeyi ortaokul olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,48$), standart sapmaları ($S= 0,95$), anne eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,39$), standart sapmaları ($S= 1,02$), anne eğitim düzeyi yüksekokul olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,47$), standart sapmaları ($S= 1,02$), anne eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,59$) ve standart sapmaları ($S= 0,94$) olarak bulunmuştur.

Anne eğitim düzeyi okur-yazar olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,80$), standart sapmaları ($S= 0,70$), anne eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,66$), standart sapmaları ($S= 0,74$), anne eğitim düzeyi ortaokul olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,64$), standart sapmaları ($S= 0,65$), anne eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,46$), standart sapmaları ($S= 0,72$), anne eğitim düzeyi yüksekokul olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,29$), standart sapmaları ($S= 0,75$), anne eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,57$) ve standart sapmaları ($S= 0,71$) olarak bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi öfke ve düşmanlık ve kişilerarası duyarlık için faktör değildir.

3.2.18.Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.

Tablo 24. Baba Eğitim Düzeyine Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

		N	Ortalama	Standart sapma
öfke ve düşmanlık	okur-yazar	19	1,6228	,97633
	ilkokul	290	1,5379	,94875
	ortaokul	154	1,5617	,95314
	lise	138	1,4517	,97103
	yüksekokul	24	1,5000	,99029
	üniversite	79	1,4325	,87116
	Total	704	1,5154	,94593
kisilerarasi duyarlik	okur-yazar	19	1,7193	,67012
	ilkokul	290	1,7126	,74476
	ortaokul	154	1,6623	,74312
	lise	138	1,5725	,71656
	yüksekokul	24	1,7269	,73116
	üniversite	79	1,4402	,66153
	Total	704	1,6443	,73068

		KT	df	KO	F	P
öfke ve düşmanlık	Gruplar arası	1,805	5	,361	,402	,848
	Gruplar içi	627,222	698	,899		
	Toplam	629,028	703			
kisilerarasi duyarlik	Gruplar arası	5,677	5	1,135	2,144	,059
	Gruplar içi	369,648	698	,530		
	Toplam	375,325	703			

Baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 20’de incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda; baba eğitim düzeyi okur-yazar olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,62$), standart sapmaları ($S= 0,97$), baba eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,53$), standart sapmaları ($S= 0,94$), baba eğitim düzeyi ortaokul olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,56$), standart sapmaları ($S= 0,95$), baba eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,45$), standart sapmaları ($S= 0,97$), baba eğitim düzeyi yüksekokul olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,50$), standart sapmaları ($S= 0,99$), baba eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,43$) ve standart sapmaları ($S=$

0,87) olarak bulunmuştur.

Baba eğitim düzeyi okur-yazar olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,71$), standart sapmaları ($S= 0,67$), baba eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,71$), standart sapmaları ($S= 0,74$), baba eğitim düzeyi ortaokul olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,66$), standart sapmaları ($S= 0,74$), baba eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,57$), standart sapmaları ($S= 0,71$), baba eğitim düzeyi yüksekokul olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,72$), standart sapmaları ($S= 0,73$), baba eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,44$) ve standart sapmaları ($S= 0,66$) olarak bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi öfke ve düşmanlık ve kişilerarası duyarlık için faktör değildir.

3.2.19.Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 25. Kardeş Sayısına Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

		N	Ortalama	Standart sapma		
öfke ve düşmanlık	1.tek çocuk	28	1,4226	,81584		
	2.iki kardeş	232	1,3994	,92903		
	3.üç kardeş	232	1,5740	,99235		
	4.dört kardeş	131	1,5725	,93509		
	5.bes kardeş	44	1,5114	,78289		
	6.altı kardeş ve üstü	37	1,7477	1,02185		
	Toplam	704	1,5154	,94593		
kişilerarası duyarlık	1.tek çocuk	28	1,6071	,64822		
	2.iki kardeş	232	1,4478	,68738		
	3.üç kardeş	232	1,7605	,73348		
	4.dört kardeş	131	1,7481	,78831		
	5.bes kardeş	44	1,6263	,62261		
	6.altı kardeş ve üstü	37	1,8288	,71271		
	Toplam	704	1,6443	,73068		
		KT	df	KO	F	P
öfke ve düşmanlık	Gruplar arası	6,584	5	1,317	1,477	,195
	Gruplar içi	622,444	698	,892		
	Toplam	629,028	703			
kişilerarası duyarlık	Gruplar arası	14,817	5	2,963	5,738	,000
	Gruplar içi	360,508	698	,516		3-2, 4-2
	Toplam	375,325	703			

Kardeş sayılarına göre öğrencilerin öfke ve düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeyleri tablo 22’de incelenmiştir. Yapılan incelemeye göre; tek çocuk olan öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,42$), standart sapmaları ($S= 0,81$), iki kardeş olan öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,39$), standart sapmaları ($S= 0,92$), üç kardeş olan öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,57$), standart sapmaları ($S= 0,99$), dört kardeş olan öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,57$), standart sapmaları ($S= 0,92$), beşkardeş olan öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,51$), standart sapmaları ($S= 0,78$), altı kardeş ve üstü kardeşe sahip olan öğrencilerin öfke düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,74$), standart sapmaları ($S= 1,02$), olarak bulunmuştur. Bu ortalamalar arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler farkın ($F_{(5-698)}= 1,47$, $P>0,05$) düzeyinde manidar değildir.

Tek çocuk olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,60$), standart sapmaları ($S= 0,64$), iki kardeş olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,44$), standart sapmaları ($S= 0,68$), üç kardeş olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,76$), standart sapmaları ($S= 0,73$), dört kardeş olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,74$), standart sapmaları ($S= 0,78$), beşkardeş olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,62$), standart sapmaları ($S= 0,62$), altı kardeş ve üstü kardeşe sahip olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,82$), standart sapmaları ($S= 0,71$), olarak bulunmuştur. Bu ortalamalar arasındaki farkın önemli olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler farkın ($F_{(5-698)}= 5,73$, $P<0,05$) düzeyinde manidar olduğu bulunmuştur. Üç kardeş ve dört kardeş olanların kişilerarası duyarlık düzeyleri iki kardeş olanlardan daha yüksek bulunmuştur.

3.2.20. Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış veya Birinin Ölmüş Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 26. Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış veya Birinin Ölmüş Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

		N	Ortalama	Standart sapma
öfke ve düşmanlık	1.birlikte	659	1,4863	,92193
	2.bosanmis	16	2,1979	1,05623
	3.anne-babadan biri ölmüş	29	1,7989	1,23473
	Toplam	704	1,5154	,94593
kisilerarası duyarlık	1.birlikte	659	1,6447	,72154
	2.bosanmis	16	1,6458	,85319
	3.anne-babadan biri ölmüş	29	1,6322	,88297
	Toplam	704	1,6443	,73068

		KT	df	KO	F	P
öfke ve düşmanlık	Gruplar arası	10,340	2	5,170	5,858	,003
	Gruplar içi	618,688	701	,883		2-1.
	Toplam	629,028	703			
kisilerarası duyarlık	Gruplar arası	,004	2	,002	,004	,996
	Gruplar içi	375,321	701	,535		
	Toplam	375,325	703			

Anne-Babanın birlikte-boşanmış veya birinin ölmüş olma durumuna göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 23’de incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda; anne-babası birlikte olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X=1,48$), standart sapmaları ($S=0,91$), anne-babası boşanmış olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X=2,19$), standart sapmaları ($S=1,05$), anne-babası anne-babasından biri ölmüş olan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X=1,78$) ve standart sapmaları ($S=1,23$) olarak bulunmuştur. Anne-Babanın birlikte-boşanmış veya birinin ölmüş olma durumuna göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda farkın boşanmış aileden gelen öğrenciler ile anne-babası birlikte yaşayan ailelerden gelen öğrenciler arasında ($F_{(2-701)}=5,17, P<0,01$) olduğu görülmüştür.

Anne-babası birlikte olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X=1,64$),

standart sapmaları (S=0,72), anne-babası boşanmış olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları (X=1,64), standart sapmaları (S=0,85), anne-babası anne-babasından biri ölmüş olan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları (X=1,63) ve standart sapmaları (S=0,85) olarak bulunmuştur. Kişilerarası duyarlık puan ortalamaları arasındaki fark ($F_{(2-701)} = .004, P > 0,05$) düzeyinde anlamlı değildir.

3.2.21. Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 27. Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

		N	Ortalama	Standart sapma
öfke ve düşmanlık	1.baskıcı-otoriter	115	1,6971	,91035
	2.demokratik	252	1,5410	,97890
	3.koruyucu	314	1,3790	,90459
	4.dengesiz-tutarsız	14	2,0000	,90818
	5.ilgisiz	9	2,4815	,84346
	Toplam	704	1,5154	,94593
kisilerarasi duyarlik	1.baskıcı-otoriter	115	1,8551	,79160
	2.demokratik	252	1,5489	,69428
	3.koruyucu	314	1,6016	,69460
	4.dengesiz-tutarsız	14	1,9921	,59671
	5.ilgisiz	9	2,5679	1,11312
	Toplam	704	1,6443	,73068

		KT	df	KO	F	P
öfke ve düşmanlık	Gruplar arası	21,493	4	5,373	6,182	,000
	Gruplar içi	607,535	699	,869		1-3 ve 5-3
	Toplam	629,028	703			
kisilerarasi duyarlik	Gruplar arası	17,345	4	4,336	8,467	,000
	Gruplar içi	357,981	699	,512		1-2, 1-3, 5-2 ve 5-3.
	Toplam	375,325	703			

Algılanan anne-baba tutumuna göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki farka ilişkin bulgular tablo 24'de incelenmiştir. Yapılan incelemede anne-baba tutumunu baskıcı-otoriter olarak algılayan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları (X= 1,67), standart sapmaları (S=0,91), anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları

($X= 1,54$), standart sapmaları ($S=0,97$), anne-baba tutumunu koruyucu olarak algılayan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,37$), standart sapmaları ($S=0,90$), anne-baba tutumunu dengesiz-tutarsız olarak algılayan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 2,00$), standart sapmaları ($S=0,90$), anne-baba tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 2,48$) ve standart sapmaları ($S=0,84$) olarak bulunmuştur. Algılanan anne-baba tutumlarına göre öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda ($F_{/4-699}= 6,18$, $P<0,001$) düzeyinde anlamlıdır. Farkın baskıcı – otoriter ile koruyucu ve ilgisiz ile koruyucu tutum arasında olduğu görülmektedir.

Anne-baba tutumunu baskıcı-otoriter olarak algılayan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,85$), standart sapmaları ($S=0,79$), anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,54$), standart sapmaları ($S=0,69$), anne-baba tutumunu koruyucu olarak algılayan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,60$), standart sapmaları ($S=0,69$), anne-baba tutumunu dengesiz-tutarsız olarak algılayan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 1,99$), standart sapmaları ($S=0,69$), anne-baba tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X= 2,56$) ve standart sapmaları ($S=1,11$) olarak bulunmuştur. Algılanan anne-baba tutumlarına göre öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda ($F_{/4-699}= 8,46$, $P<0,001$) düzeyinde anlamlıdır. Farkın, baskıcı – otoriter ile demokratik, baskıcı-otoriter ile koruyucu ve ilgisiz ile demokratik- ilgisiz ile koruyucu tutum arasında olduğu bulunmuştur.

3.2.22. Anne-Babanın Ceza Verme Sıklığına Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 28. Anne-Babanın Ceza Verme Sıklığına Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

		N	Ortalama	Standart sapma
öfke ve düşmanlık	1.HIÇ	246	1,4099	,98498
	2.ARA SIRA	286	1,5268	,87362
	3.BAZEN	142	1,5070	,91930
	4.SIK SIK	15	2,1000	1,01731
	5.HER ZAMAN	15	2,5222	1,10351
	TOPLAM	704	1,5154	,94593
kisilerarasi duyarlik	1.HIÇ	246	1,4539	,70742
	2.ARA SIRA	286	1,6834	,69437
	3.BAZEN	142	1,8192	,72210
	4.SIK SIK	15	2,1259	,69499
	5.HER ZAMAN	15	1,8815	1,10192
	TOPLAM	704	1,6443	,73068

Anne-babanın ceza verme sıklığına göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki farka ilişkin bulgular 25’de verilmiştir. Buna göre; hiç ceza almadığını belirten öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X=1,40$), standart sapmaları ($S=0,98$), ara sıra ceza aldığını belirten öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X=1,52$), standart sapmaları ($S=0,87$), bazen ceza aldığını belirten öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X=1,50$), standart sapmaları ($S=0,91$), sık sık ceza aldığını belirten öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X=2,10$), standart sapmaları ($S=1,01$), her zaman ceza aldığını belirten öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X=2,52$) ve standart sapmaları ($S=1,10$) olarak bulunmuştur. Öğrencilerin ceza alma sıklığına göre öfke ve düşmanlık puan ortalamaları arasındaki fark ($F_{(4-699)}= 6,66$, $P<0,001$) düzeyinde anlamlıdır. Farkın her zaman ceza alan öğrenciler ile hiç, ara sıra ve bazen ceza alan öğrenciler arasında olduğu bulunmuştur.

Hiç ceza almadığını belirten öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X=1,45$), standart sapmaları ($S=0,70$), ara sıra ceza aldığını belirten öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X=1,68$), standart sapmaları ($S=0,69$), bazen

ceza aldığını belirten öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X=1,81$), standart sapmaları ($S=0,72$), sık sık ceza aldığını belirten öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X=2,12$), standart sapmaları ($S=0,69$), her zaman ceza aldığını belirten öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X=1,88$) ve standart sapmaları ($S=1,10$) olarak bulunmuştur. Öğrencilerin ceza alma sıklığına göre kişilerarası duyarlık puan ortalamaları arasındaki fark ($F_{(4-699)}= 8,81$, $P<0,001$) düzeyinde anlamlıdır. Farkın ara sıra, bazen ve sık sık ceza alan öğrenciler ile hiç ceza almayan öğrenciler arasında olduğu bulunmuştur.

3.2.23.Cezalandırılma Türüne Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık ve Kişilerarası Duyarlık Düzeylerine Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 29. Cezalandırılma Türüne Göre Öğrencilerin Öfke-Düşmanlık Ve Kişilerarası Duyarlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyleri

		N	Ortalama	Standart sapma
öfke ve düşmanlık	1.dayak	79	1,6603	1,08487
	2.azarlama	243	1,5727	,89135
	3.konusmama	149	1,4161	,93634
	4.haklardan mahrumiyet	233	1,4700	,95319
	Toplam	704	1,5154	,94593
kisilerarasi duyarlik	1.dayak	79	1,6132	,83563
	2.azarlama	243	1,7540	,68400
	3.konusmama	149	1,5846	,78593
	4.haklardan mahrumiyet	233	1,5784	,69382
	Toplam	704	1,6443	,73068

		KT	df	KO	F	P
öfke ve düşmanlık	Gruplar arasi	4,408	3	1,469	1,647	,177
	Gruplar içi	624,620	700	,892		
	Toplam	629,028	703			
kisilerarasi duyarlik	Gruplar arasi	4,541	3	1,514	2,858	,036
	Gruplar içi	370,784	700	,530		2-4.
	Toplam	375,325	703			

Cezalandırılma türüne göre dayak atılan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,66$), standart sapması ($S=1,08$), azarlanan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,57$), standart sapması ($S=0,89$), konuşmama şeklinde cezalandırılan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,41$), standart sapması ($S=0,93$), haklarından mahrum edilerek cezalandırılan öğrencilerin öfke ve düşmanlık puan ortalamaları ($X= 1,47$) ve standart sapması ($S=0,95$) olarak

bulunmuştur. Bu ortalamalar arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda cezalandırılma şeklinin öğrencilerin öfke ve düşmanlık düzeyleri için istatistiksel olarak bir faktör ($F_{(3-700)} = 1,67, P > 0,05$) değildir.

Cezalandırılma türüne göre dayak atılan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X = 1,61$), standart sapması ($S = 0,83$), azarlanan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X = 1,75$), standart sapması ($S = 0,68$), konuşmama şeklinde cezalandırılan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X = 1,58$), standart sapması ($S = 0,78$), haklarından mahrum edilerek cezalandırılan öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları ($X = 1,57$) ve standart sapması ($S = 0,69$) olarak bulunmuştur. Bu ortalamalar arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda cezalandırılma şeklinin öğrencilerin kişilerarası duyarlık düzeyleri için istatistiksel olarak bir faktör ($F_{(3-700)} = 1,67, P > 0,05$) olduğu bulunmuştur. Farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda azarlanarak cezalandırılan öğrencilerin kişilerarası duyarlık düzeyleri haklarından mahrum edilerek cezalandırılan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

3.2.24.Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Tablo 30. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Puan Ortalamaları Standart Sapmaları F Değerleri ve Önemlilik Düzeyler

toplama_son

	N	Ortalama	Standart sapma
Karasu Tek. Lise Mes. ve Tek. Egt. Mer.	130	29,4538	7,08433
Adapazari Fatih End. Mes. Lisesi	125	30,9920	7,33693
Skaray End. Mes. Lisesi	84	30,4762	7,10926
Karasu İbrahim Abanoz Lisesi	121	28,1074	6,58255
Adapazari Atatürk Lisesi	96	28,2917	6,97049
Karasu Anadolu Lisesi	51	28,8431	7,62987
Sakarya Anadolu Lisesi	97	28,4021	8,27982
Toplam	704	29,2699	7,30232

toplama_son

	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar arası	835,053	6	139,175	2,647	,015
Gruplar içi	36651,669	697	52,585		
Toplam	37486,722	703			

Öğrencilerin Lise türleri 1Meslek Lisesi”, “Düz Lise” ve “Anadolu Lisesi” şeklinde gruplandırıldığında saldırganlık düzeyleri saldırganlık ortalama puanlar dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada meslek liselerinde okuyan öğrenciler, ikinci sırada Anadolu lisesinde okuyan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık düzeyi en düşük olan düz liselerde okuyan öğrenciler olduğu görülmüştür. Bu ortalamalar arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda farkın [$F_{(6-697)}=2,67, P<0,05$] düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur.

SONUÇ VE TARTIŞMA

1. Genel olarak tüm öğrencilerin saldırganlık düzeyi orta derecede bulunmuştur. Bilindiği gibi ergenlik döneminde dönemin en belirgin özelliği otoriteye başkaldırmaktır. Gençlerin otoriteye başkaldırmasının birçok nedeni vardır. Bunların başında gencin kendini tanıma ve kendini bulma çabası gelir. Gençlik otoriteyle birlikte topluma ve aileye de başkaldırmaktadır. Ergenlik dönemindeki genç, bir yandan ailesine olan içsel bağımlılığından kurtulmaya çalışır. Dolayısıyla ailesiyle çatışmaya girer. Ailesiyle bağımlılık sorunlarını önemli ölçüde çözümlenmiş olan gençliğin çatışması kendi benliğiyle toplum arasındadır. Türkiye'de gençlerin katıldığı şiddet içerikli olayların giderek artması üzerine Uluslararası Politik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi liseli öğrenciler arasında bir anket çalışması yapmıştır. Lise I, II, III öğrencilerine 38 sorunun yöneltildiği "Gençler Hayatı Nasıl Algılıyor" konulu anketin sonuçlarında öğrencilerin yüzde 66'sı alkol kullanırken, yüzde 65'i ise şiddete başvuruyor. Liseli gençler arasında sigara içenlerin oranı yüzde 72 iken, uyuşturucu kullananlar yüzde 26, okuldan kaçanlar yüzde 71, evden kaçanlar ise yüzde 51 olmuştur. 'Okulda herhangi bir çetenin içinde misiniz' yönündeki soruya öğrencilerin yüzde 60'ı hayır derken, yüzde 26'sı evet cevabını verdi. Ne sıklıkla internete giriyorsunuz yönündeki soruya liseli gençlerin yüzde 44'ü her gün, haftada birkaç kez yüzde 34, arada sırada yüzde 10,2, hiç gitmem diyenlerin oranı ise yüzde 10,3 olmuştur. Gençlerin yüzde 43'ü internette sohbet odalarını, yüzde 23'ü porno sitelerini, yüzde 15'i oyun sitelerini, yüzde 9'u google arama motorunu, yüzde 8'i ise ödev sitelerini ziyaret ediyor. Anket sonuçlarına göre lise gençlerin yüzde 74'ü ailede şiddet gördüğünü ifade ediyor. Yine yüzde 65'i şiddeti başkalarına uygulamış. Kime uyguladıkları sorulduğunda ise yüzde 31'i kendisini kızdıranlara ve yüzde 25'i kızlara şiddet uyguladığını belirtmişlerdir. Bu da saldırganlığın içinde bulunulan dönemin bir özelliği olduğunu bize göstermektedir.

2. Öğrencilerin kişilerarası duyarlık düzeyi ile öfke ve düşmanlık düzeyleri orta derecede bulunmuştur. Ergen duygusal yönden bazı çelişkiler zıt kutuplu duygular yaşamaktadır. Bir gruba katılma özleminin yanı sıra yalnızlıktan hoşlanma, ebeveynin hoşlanmadığı şeyleri sevme, yetişkini hor görme, arkadaşlarının kendisini engellediği hissederse duyduğu öfke ve nefrete karşı ait olmayı isteme, geleceğe karşı coşkuyla yönelişe karşın endişe ve umutsuzluk taşıma bu evrenin çelişkili duyguları arasında sayılmaktadır.

Duyguları hızlı bir iniş çıkış gösterir. Çabuk sevinir çabuk üzülür. Çabuk sinirlenir, olur olmaz şeyi sorun yapar. Tepkileri önceden kestirilemez olur. Derslere ilgisi azalmış, çalışma düzeni bozulmuştur. İstekleri artmıştır. Kendisine tanınan hakları yetersiz bulur. Evdeki kuralların çokluğundan ve sıklığından yakınıır. Ana-babanın uyarılarına birden tepki gösterir, ters yanıtlar verir. Sürekli bir gidiş geliş içindedir. Arkadaşlarıyla gizli konuşmaları ve fısıldamaları olur. Kardeşlerini yanına sokmaz, tersleyip uzaklaştırır. Kendinden habersiz mektuplarının ve yazdıklarının okunmasına büyük tepkiler gösterir. Yine bu bulgu da bize ergenlerin içinde buldukları dönemden kaynaklanan bir özellik olduğunu göstermektedir.

3. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran daha saldırgan olduğu tespit edilmiştir. Ergenlik döneminde ergen, yetişkin beğenisinden çok, yaşlılarının beğenisini kazanma yolundadır. Erkek çocuklar daha çok dışarıya bağımlı, kızlar olgun evcil bir görünüme bürünmüştür. Bu konuyla ilgili olarak Kurç (1989), yaptığı bir araştırmada Lise öğrencilerinin uyum alanları ve uyum yöntemlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yeri ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumu ve diğer etmenlerden değişik derecelerde etkilendiğini bildirmektedir. Araştırma da kız öğrencilerin uyma davranışlarına erkek öğrencilerden daha fazla sahip olduğunu tespit etmiştir. Otoriteye karşı kızlar, erkeklerden biraz daha fazla uzlaşım gösteriyorlar. Kız çocukta uzlaşım derecesi arttığı halde, erkek çocukta karşı süreç saptanabiliyor. Sosyo-ekonomik çevre daha aşağı oldukça erkek çocuk daha uysaldır ve otoriteyi daha çok kabul etmektedir. Kız çocuklarda ise bu sınıf farkı görülmez. Gelişimsel farklılığın da bu durumda etken olduğu düşünülebilir. Çünkü kızlar erkeklerden daha önce ergenlik dönemine girmekte daha erken yaşlarda dönemi tamamlamaktadır. (www.agriram.org.tr.tc).

4. Araştırma sonucunda öğrencilerin sınıf düzeylerine göre saldırganlık öfke düşmanlık ve kişiler arası duyarlık puanları incelendiğinde sınıf düzeyi yükseldikçe saldırganlık, öfke düşmanlık ve kişiler arası duyarlık düzeylerinde de artış gözlenmiştir. Bunda sınıf seviyesi arttıkça öğrencilerin fiziki özelliklerinin değişmesi etkili olabildiği gibi ileri sınıftaki öğrencilerin hâkimiyet kurmalarının daha kolay olması da önemli etkendir. Lise 1 öğrencileri liseye geldiklerinde yepyeni bir ortama girmektedir. Okulu tanımamakta, kuralları bilmemektedir. Lise 2 ve Lise 3 deki öğrencilerse okulu çok iyi

bilmekte, öğretmenleri, idareyi ve kuralları daha iyi tanımamaktadır. Dolayısıyla bu durum davranışlarında etkili olmaktadır. Öğrenciler okulda toplumsal öğrenmeyi de gerçekleştirmektedirler. Öğrencilerimiz toplumsal yaşamı zora sokmayı da maalesef okullarımızda öğrenmektedirler.

5. Anne eğitim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilir. Çünkü anne eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları da yükselmektedir. Bunun nedenleri arasında da annelerin çocukla geçirdikleri zamanın kısa olması, çocukların anne tarafından büyütülmemesi olabilir. Aynı faktöre babalar açısından bakıldığında ise babaların eğitim düzeylerinin çocuğun saldırganlık düzeyini etkilemediği tespit edilmiştir. Bu faktöre ilişkin olarak çocukların kendilerini babalarıyla ilişkilendirmediği söylenebilir. Çocuklar anneye kıyasla babayla çok daha az etkileşimde bulunmaktadırlar. Ok (1989), İzmir –Şirinler Çocuk Islah Evindeki 176 suçlu çocukla görüşmüş ve bu çocukların %52,72 sinin hırsızlık ve gasp gibi mala karşı işlenen suçları işlediğini bulmuştur. Hedef kitlenin çoğu, babalarının ihtiyaçlarını karşıladığını fakat babalarıyla anlamlı bir iletişim ve ilişki kuramadıklarını ve sorunlarını babalarıyla paylaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

6. Kardeş sayılarının ve dünyaya geliş sıralarının saldırganlığı etkileyip etkilemediğine bakıldığında herhangi bir etkinin varlığı tespit edilememiştir. Öyle anlaşılıyor ki saldırganlık eğiliminin olup olmaması üzerinde bu etkenlerin hiçbir faktörü bulunmamaktadır. Ancak kardeş sayılarının kişilerarası duyarlık ile öfke ve düşmanlık seviyesine etkide bulunduğu görülmüştür. Bu durumda da ergenlik döneminin kendine has özelliklerini etken olarak söyleyebiliriz. Çünkü bu dönemde ergen kardeşlerini yanına sokmaz, tersleyip uzaklaştırır. Kendinden habersiz mektuplarının ve yazdıklarının okunmasına büyük tepkiler gösterir(Baltaş ve Baltaş, 1990). Adler ailedeki diğer çocukların varlığı çocuğun gelişimi etkilemektedir. Ona göre ; Çocuğun dünyaya geliş sırası beraberinde bazı sorunları getirir. En büyük çocuk; Tacını yitirmiş kraldır. Yaşamının ilk yıllarında çevresinin ilgi merkezindeyken ve her türlü yardım ve destek yalnız kendisine sağlanırken yeni gelen kardeş bu düzeni bozar. Artık yeni doğan bebek gözdedir, üstelik ondan büyük olarak anlayışlı olmasını isterler. En büyük çocuk yetişkin yaşama ulaştığında otoriteden ve sahip olduğu durumları başkalarına kaptırmaktan ürkebilir. İkinci çocuk; Anne baba bu çocuğa birinci çocuğa oranla daha ılımla

davranırlar, bu yüzden bu çocukların otoriteyle fazla bir sorunu olmaz, yetenekli olmadığını düşünür, bu inancı ilerki yaşamında tepkici, başkaldırıcı ve kendisini aşma çabası içerisinde bir insan olmasına ya da yenilgiyi kolay kabul ederek ezik ve karamsar bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. En Küçük çocuk; Kendinden sonra gelen kardeşi olmadığı için yarışmak ve anne ilgisini paylaşmak zorunda kalmaz, ailenin oyuncak bebeğidir ve şımartılır. Çevrenin sevimli çocuğudur, böyle bir durum onun benmerkezci yetişmesine ve kendi büyüklerinin daha güçlü olduğunu düşünerek yetersizlik duygusu yaşamasına neden olur. Tek çocuk; Toplumsal davranışların gelişmesi için gerekli olan alışveriş ortamından yoksundur. İlerde de aynı şeyi çevresinden bekler, şımartıldığı için tek çocuk için ciddi bir tehlikede çocuk sevmeyen anne babanın bu duygularının yöneldiği tek nesne olarak istenmeyen ve sevilmeyen çocuk durumunu yaşamasıdır. Sağlıklı koşullarda ana baba çocuğa sevgi verir, gelişim yeteneğini ve kendine güvenini kazanabilmesi için onu destekler. Çocuğa ne çok az ne de çok fazla yardım eder. Böyle bir ana babanın sağladığı disiplin ve eğitimin etkileri olumludur. Çocuğun aşırı davranışları anlayışla karşılanır ve yumuşak bir yaklaşımla düzenlenir. Böyle bir ortamda çocuk yürekli ve topluma yönelik bir insan olarak yetişir, yaşamını yapıcı çabalar üzerinde kurmayı öğrenir(www.pdrciyiz.biz,2008)

7. Araştırma sonucunda ortalamalar dikkate alındığında Anne-Babanın Birlikte-Boşanmış ve Anne-Babadan birinin ölme durumuna göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri en yüksekten en düşüğe doğru sıralaması, anne-babadan biri ölmüş olan öğrenciler birinci sırada, boşanmış aileden gelen öğrenciler ikinci sırada ve saldırganlık düzeyi en düşük olan öğrencilerin anne-babalarının birlikte olduğu görülmüştür. Ana babalar son derece önemlidir. Onlar, büyüyen gençlerin yaşama ilişkin tutumları, değerleri, inançları, benlik duyguları ve kişisel değerleri için birincil olan referans kaynaklarıdır (Onur,1995). Erkek ve kız çocukların kendilerini ana babaları ile özdeşleştirme dereceleri, onların kişiler arası ilişkilerini ve kendilerine ilişkin duygularını olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Erkek ve kız çocukların ergenlik dönemindeki uyumunun, bir derece, çocuğun hemcins ebeveyni ile arasındaki duygusal bağlarla ilişkili olduğunu gösteren kanıtlar vardır. Çocukluğundan beri babasızlık yaşamış gençler, benliğini ve cinsel kimliğini kazanmada güçlükler yaşayabilmektedir. Aramayan, sormayan bir babaya karşı düşmanca duygular birikmekte ve gençlik döneminde bu duygular tüm erişkinlere genelleştirilebilmektedir.

Çocukluğunu ana babasız geçiren çocukların uyum sorunları hep vardır. Ana baba yoksunluğu ile suç işleme arasında sıkı bir ilişki vardır. Dokuz Eylül Üniversitesince Türkiye genelinde 11-16 yaş grubunda yer alan ilköğretim öğrencilerinin katılımıyla yapılan araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin % 44`ünün şiddete maruz kaldığı ve bu şiddet olaylarında, dayanın % 31`lik oranla öne çıktığı belirtilmektedir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin % 47`sini erkeklerin oluşturduğu saptanırken, bu çocukların % 76,55`inin anne ve babasının arasında şiddetli geçimsizlik olduğu ve annenin baba tarafından dövüldüğü ortaya çıkmıştır.

8. Algılanan Anne-Baba tutumlarına göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Farkın hangi algılanan anne-baba tutumundan kaynaklandığını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma sonucunda anne-baba tutumunu dengesiz - tutarsız olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları anne-baba tutumunu koruyucu ve demokratik olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca anne – baba tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları anne-baba tutumunu koruyucu ve demokratik olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Aile için de ergene yöneltilen farklı tutumlar, ergenin dengesizlik ve kararsızlığını artırır. Örneğin, bir gün: “Sen daha çocuksun, bunu bilmezsin!” diyen bir yetişkinin, bir başka gün: “Kocaman bir adam oldun, hala bilemiyorsun!” şeklindeki suçlaması, ergeni dengesizliğe iten bir sebeptir. Aynı olaylar karşısında anne babanın tutarsız davranışları ergenin sağlıklı karar vermesinde tereddüde düşürmektedir. Sağlıklı karar vermekte zorlanan ergen hırçınlaşmaktadır. Hatunoğlu (1994), Erzurum'da, lise son sınıflardan 328 öğrenciyi örnekleme dahil ettiği, ana-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, ana-baba tutumlarının saldırganlıktan bağımsız olmadığı bulunmuş, en fazla saldırganlık eğiliminin otoriter ailelerden gelen bireylerde olduğu gözlenmiştir. Ana-baba tutumlarının saldırganlığın alt boyutlarından bağımsız olup olmadığı incelendiğinde, ana-baba tutumları ile saldırganlığın alt boyutlarının birbirinden bağımsız olmadığı bulunmuştur. Ayrıca demokratik ve otoriter, demokratik ve ilgisiz, otoriter ve ilgisiz ana-baba tutumlarının arasındaki fark incelendiğinde anlamlı farklar bulunmuştur

9. Anne-Babaların ceza verme sıklığına göre öğrencilerin saldırganlık düzeylerine bakıldığında ise anne-babası tarafından her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları diğer cezalandırılma sıklığına sahip olan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Yine ceza alma sıklığının kişilerarası duyarlık düzeyinde anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiş ve bu farkın ara sıra, bazen ve sık sık ceza alan öğrenciler ile hiç ceza almayan öğrenciler arasında olduğu bulunmuştur. Aile, yetişkin ve çocukların etkileşimde buldukları, birbirlerini etkiledikleri bir birimdir. Bireyin rahatsızlığı, aslında içinde yaşadığı rahatsız bir ailenin ve kötü işleyen bir aile etkileşiminin belirtisidir (Onur, 1995). Aile tutum ve davranışları da çocuk üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Otoriter tutum ve davranış sergileyen, cezalandırıcı, katı prensipleri olan ailelerin çocukları insanlardan uzak, düşmanca ve içine kapanık tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Her ne kadar şiddete verilen ilk tepki korku olsa da, bir süre sonra bu uyarılara verilen tepkilerde yetersizlik ortaya çıkar, şiddetin, bir katarsis aracı olarak işlev görebildiği gibi çocuklar aynen gördükleri şiddeti uygularlar (Yavuzer (1991), aşırı baskıcı ve otoriter tutum ile dengesiz ve tutarsız ana-baba tutumları ile yetiştirilen çocuklarda saldırgan davranışlara daha fazla rastlanıldığını belirtmiştir. Bununla ilgili olarak üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ana-babalarını demokratik olarak algılayanların kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerinin diğerlerine göre daha düşük olduğu bulunmuştur (Yavuzer, 1991) .

10. Araştırma sonucunda kişiler arası duyarlık ile öfke ve düşmanlığın saldırganlık için bir faktör olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre öğrencilerin kişiler arası duyarlık ile öfke ve düşmanlık düzeyleri arttıkça saldırganlaştıkları söylenebilir. Yine çalışmada öfke ve düşmanlığın kişiler arası duyarlık için bir faktör olduğu bulunmuştur. Ergenin duygularının yoğunluğunda artma olur. Üzüntü, sevinç, öfke, korku gibi duygularını ifade ederken bu yoğunluk göze çarpar. Artan duygululuk ve coşku hali ergende duygularını dışa vurma ve ifade etme ihtiyacını doğurur. Olumsuz duygular el, kol hareketleri, yüz ifadesi ve bağırma gibi sözlü ve sözsüz davranışlarla dışa vurulurken, heyecan, coşku ve karşı cinse yönelik duygular şiir veya öykü yazma, hatıra defteri tutma aracılığı ile kâğıda yansıtılır. Bu dönemde duygular ergenin tüm yaşamında etkili olurlar. Küçük bir kırıklık ergenin yakın çevresindeki ilişkilerini doğrudan etkiler. Çocuklukta öfke ve kızgınlık duygusunu yaratan durum ve olaylarla bu duyguların dışa vurumu anne-baba ve ailedeki diğer yetişkinlerin taklit edilmesi ile öğrenilir. Öfke ve

kızgınlığın her durumda dışa vurulmasının olumlu bir davranış olmadığı gene aile ve yakın çevrenin etkisi ile çocuğa ve ergene kazandırılır. Böylece ergen öfke ve kızgınlığını ne zaman kimlere karşı dışa vuracağını, ne zaman da bastıracağını bilerek yetişir. Türk kültüründe erkeklerin öfke ve kızgınlık duygularını saldırganca söz ve hareketlerle dışa vurması kızlara oranla daha çok teşvik görmektedir. Çocuk ve ergenin yaşı da öfke ve kızgınlığın dışa vurumunda ebeveyn tutumlarını etkiler. Ergenler büyüdükçe kızgınlığını açığa vurma bakımından daha fazla hoş görürler. Anne- baba ile olan ilişkilerinde bağımsızlık isteklerinin engellenmesi, baskıcı, otoriter davranması, evdeki yasaklar, kısıtlamalar, ergeni öfkelenendirir. Gururun zedelenmesi hem üzüntü ve kırıklık yaratır hem de öfke doğurur. Kısaca herhangi bir durum birey için engelleyici olarak algılanıyorsa kızgınlık ve öfkeye neden sebep olur. Öfke duygusuna, saldırganca davranışlar gösterme tepkisi eşlik eder. Öfkeyi doğuran kişi ile olan ilişkileri veya bulunduğu çevre koşulları yüzünden ergenler öfkelerini gizlemek ve geciktirmek zorunda kalırlar. Bazı ergenler dıştan sakin görünmelerine rağmen çok gergin ve hırçın bir iç dünyaları olabilir. Bu durumda öfke ve düşmanlık duygularını ya kendilerine yöneltecekler ya da kendilerini daha güçlü hissettikleri çevrelerde, daha güçsüz kişilere yansıtacaklardır.

11. Araştırma sonucunda anne baba eğitim düzeyi ile öfke ve düşmanlık ve kişiler arası duyarlık için faktör olmadığı gözlenmiştir. Aynı etkenin saldırganlık açısından incelenmesinde ise anne eğitim düzeyinin saldırganlık düzeyini pozitif yönde etkilediği tespit edilmişken baba eğitim düzeyinin herhangi bir etkisi tespit edilmemiştir.

12. Kardeş sayısına göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Üç kardeş ve dört kardeş olanların kişilerarası duyarlık düzeyleri iki kardeş olanlardan daha yüksek bulunmuştur. Bu durumu da daha önce de bahsettiğimiz ergenlik döneminin özellikleriyle açıklayabiliriz. Ergenlik döneminde ergenler kardeşlerini yanlarına sokmazlar, terslerler. Duvarlara beğendikleri sanatçıların posterlerini asarlar. Uzun uzun düş kurarlar. Günlük tutmaya başlarlar, bol bol öykü, şiir yazarlar. Mektuplarının ve yazdıklarının okunmasına büyük tepki gösterirler. Kardeş sayısı arttıkça anne – baba tutumları farklı algılanabiliyor. İlişkilere daha duyarlı olunuyor. Kardeş sayısı mahremiyeti azaltıyor. Ergenin kişisel alanı ihlal ediliyor. Adler ailedeki diğer çocukların varlığı çocuğun gelişimi

etkilemektedir. Ona göre; Çocuğun dünyaya geliş sırası beraberinde bazı sorunları getirir. En büyük çocuk; Tacını yitirmiş kraldır. Yaşamının ilk yıllarında çevresinin ilgi merkezindeyken ve her türlü yardım ve destek yalnız kendisine sağlanırken yeni gelen kardeş bu düzeni bozar. Artık yeni doğan bebek gözdedir, üstelik ondan büyük olarak anlayışlı olmasını isterler. En büyük çocuk yetişkin yaşama ulaştığında otoriteden ve sahip olduğu durumları başkalarına kaptır-maktan ürkebilir. İkinci çocuk; Anne baba bu çocuğa birinci çocuğa oranla daha ılımla davranırlar, bu yüzden bu çocukların otoriteyle fazla bir sorunu olmaz, yetenekli olmadığını düşünür, bu inancı ilerki yaşamında tepkici, başkaldırıcı ve kendisini aşma çabası içerisinde bir insan olmasına ya da yenilgiyi kolay kabul ederek ezik ve karamsar bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. En Küçük çocuk; Kendinden sonra gelen kardeşi olmadığı için yarışmak ve anne ilgisini paylaşmak zorunda kalmaz, ailenin oyuncak bebeğidir ve şımartılır. Çevrenin sevimli çocuğudur, böyle bir durum onun benmerkezci yetişmesine ve kendi büyüklerinin daha güçlü olduğunu düşünerek yetersizlik duygusu yaşamasına neden olur. Tek çocuk; Toplumsal davranışların gelişmesi için gerekli olan alışveriş ortamından yoksundur. İlerde de aynı şeyi çevresinden bekler, şımartıldığı için tek çocuk için ciddi bir tehlikede çocuk sevmeyen anne babanın bu duygularının yöneldiği tek nesne olarak istenmeyen ve sevilmeyen çocuk durumunu yaşamasıdır. Sağlıklı koşullarda ana baba çocuğa sevgi verir, gelişim yeteneğini ve kendine güvenini kazanabilmesi için onu destekler. Çocuğa ne çok az ne de çok fazla yardım eder. Böyle bir ana babanın sağladığı disiplin ve eğitimin etkileri olumludur. Çocuğun aşırı davranışları anlayışla karşılanır ve yumuşak bir yaklaşımla düzenlenir. Böyle bir ortamda çocuk yürekli ve topluma yönelik bir insan olarak yetişir, yaşamını yapıcı çabalar üzerinde kurmayı öğrenir(www.pdrçiyiz.biz,2008).

13. Anne-Babanın birlikte-boşanmış veya birinin ölmüş olma durumuna göre öğrencilerin öfke-düşmanlık ve kişilerarası duyarlık düzeylerine arasındaki farka bakıldığında ise bu farkın anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Bu ilginç bir sonuçtur. Çünkü aynı faktör saldırganlığı artıran bir etken olarak görülmüştür. Ergenlerin aile ortamı ve içinde bulunduğu sosyal çevredeki dengesizlik onlarda huzursuzluk ve sağlıksız bir kişiliğin oluşmasına neden olmaktadır. Ana baba ayrılığı çocuğu mutsuz kılmakta ve bu çocuklar büyük çoğunlukla gerek çocukluk gerek ergenlik döneminde uyumsuz, hırçın, kötümser, saldırgan davranışlar gösteren problemlerle ergen olarak karşımıza çıkarlar. Ana

ya da baba öldüğünde çocuk onu yüceltirken, boşanmada evden ayrılan ebeveyn değerini yitirebilmektedir. Böylece çocuk yitirdiği kişinin aslında önemli birisi olmadığına kendisini inandırmaya çalışmaktadır. Bazen bunun tersi de olabilmektedir. Çocuk terk eden ebeveyne duyduğu öfkeyi bilinç dışında tutabilmek için onu yüceltmektedir. Ancak her iki durumda da abartılmış ana baba imgesi çocukta özdeşim sorunlarına yol açar. Ergenler ailelerinin ayrılığına ve boşanmalarına kendi yaş gruplarına özgü eşsiz bir dizi endişe, suçluluk, kaygı ve korkuyla karşılık vermektedirler. Ergen bu tür aile problemlerinden utanç ve sıkıntı duymaktadır. Bu nedenle sıkıntılarını en yakın arkadaşlarıyla bile paylaşmamaktadırlar.

14. Araştırmada algılanan anne-baba tutumlarına göre öğrencilerin kişilerarası duyarlık puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Farkın, baskıcı - otoriter ile demokratik, baskıcı-otoriter ile koruyucu ve ilgisiz ile demokratik- ilgisiz ile koruyucu tutum arasında olduğu bulunmuştur. Aile tutum ve davranışları da çocuk üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin; otoriter tutum ve davranış sergileyen, cezalandırıcı, katı prensipleri olan ailelerin çocukları insanlardan uzak, düşmanca ve içine kapanık tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Aşırı baskıcı ve otoriter tutum ile dengesiz ve tutarsız ana-baba tutumları ile yetiştirilen çocuklarda saldırgan davranışlara daha fazla rastlanılır. Öztürk (1990)'ün üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada ana-babalarını demokratik olarak algılayanların kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerinin diğerlerine göre daha düşük olduğu bulunmuştur (Yavuzer, 1991). İki durum arasındaki baş etme düzeyi de bu farklılığı ortaya çıkarabilir.

15. Araştırma sonucunda cezalandırılma şekli öğrencilerin kişilerarası duyarlık düzeyleri için bir faktör olarak bulunmuştur. Farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda azarlanarak cezalandırılan öğrencilerin kişilerarası duyarlık düzeyleri haklarından mahrum edilerek cezalandırılan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Anne babaların büyük kısmı, tehdit, sert sözler, yasaklar ya da dayak ile çocuklarının saldırganlıklarını yok etmeye çalışmaktadırlar. Bu tür yaptırımlar çocuklarda hayal kırıklığı ve öfke durumu yaratır. Çocuk daha uysal olacağı yerde daha çok hırçınlaşır. Çocuklar saldırgan içerikli cezaları taklide yönelebilirler. Ceza saldırganlığın bastırılmasına yol açar fakat, uysallaştırmaz. Çocuk sadece otorite olarak algıladığı kişilerin yanında uysal, dışarıda diğer çocuklarla

birlikteyken korkulan tehlikeli bir kişidir. Bundan farklı olarak çocuk dışarıda ve içeride uysal tavırlar sergileyebilir. Çekingen, utangaç, bazen de depresif olur. Depresyonları da içe dönük saldırganlık olarak algılanabilir. Çocuk korkuyu hissettiğinde ise, saldırganca davranacağı zaman yetişkin müdahalesi ya da içinden gelen adil olmadığı düşüncesi ile davranışından vazgeçebilir. Fakat korku yalnızca saldırganlık freni olarak değil saldırganlık motoru olarak da etki edebilir. Kişi ne kadar korkarsa korksun intikam alma arzusu ile dolabilir (Stein, 1997).

16. Okul türlerine göre öğrencilerin Saldırganlık düzeyleri arasındaki farka bakıldığında ise Öğrencilerin Lise türleri Meslek Lisesi”, “Düz Lise” ve “Anadolu Lisesi” şeklinde gruplandırıldığında saldırganlık düzeyleri saldırganlık ortalama puanlar dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada Meslek Liselerinde okuyan öğrenciler, ikinci sırada Anadolu lisesinde okuyan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık düzeyi en düşük olan düz liselerde okuyan öğrenciler olduğu görülmüştür.

ÖNERİLER

Araştırma sonucunda ortaya çıkan durumlara ve gelecek araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler yapılmıştır.

1.Aileler çocuklara yönelik şiddetin özellikle psikolojik sonuçları hakkında bilgilendirilmelidir. Okullardaki yöneticiler ve öğretmenler çocuklara yönelik şiddetin özellikle psikolojik sonuçları hakkında bilgilendirilmelidir.

2.Saldırgan davranan çocuklara yönelik olarak psikolojik sağaltım verilmelidir.

3.Şiddete maruz kalan çocuklara yönelik ruh sağlıklarını koruyacak önlemler alınmalıdır.

4.Ortaöğretim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve daha işlevsel hale getirilmesine yönelik çalışma yapılmalıdır. Bunun için okullarda görev alacak Psikolojik danışman sayılarının nitelik ve nicelik yönünden artırılması gerekir. Fakat buraya yapılacak atamaların alandan gelmesine dikkat edilmelidir.

5.Saldırganlığı önlemeye yönelik etkinlikler düzenlenmeli ve öğrencinin okulda kalma

süresi artırılmalıdır.

6. Benzer çalışma ilköğretim düzeyi için de yapıp ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri araştırılabilir.

7. Bu araştırmada incelenen değişkenler dışındaki değişkenlerle (ergenlerin kendine ait odası olup olmaması, kardeşi algılama, sınıfların kalabalık olması gibi) ilişkilendirilerek yapılabilir.

8. Benzer araştırma yükseköğretim öğrencilerine yönelik de yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AHMED, E., BRAITHWAITE, V. (2004), Bullying And Victimization: Cause For Concern For Both Families And Schools. *Social Psychology of Education*,
- AKAY, Nuray. (1990), *Lise Öğrencilerine İlişkin Bazı Niteliklerin Sosyal ve Kişisel Uyum Düzeyleri Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Ankara.
- ALTUN AKBABA, Sadegül, Oya GÜNERİ YERİN ve Özgür BAKER ERDUR, (2006). *Basındaki Yansımaları ile Okulda Şiddet*, Eğitim Araştırmaları, ULAKBİM.
- ATKINSON, R. L., ATKINSON, R. C., HILGARD, E. R. (1995), *Psikolojiye Giriş 1*, Çev., K. Ataköy, M. Ataköy, A. Yavuz, Sosyal Yayınları, İstanbul.
- BALCIOĞLU, İbrahim (2000), *Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açından Şiddet*, Yüce Yayın, İstanbul.
- BALTAŞ, Zuhale ve Acar BALTAŞ (1990), *Gençlik Çağı ve Stres*, (Der.) B. Dikeçligil ve A. Çiğdem. Aile Yazıları- Birey Kişilik ve Toplum, Devran Matbaası, İstanbul.
- BALTAŞ, Zuhale ve Acar BALTAŞ (1992), *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- BANDURA, Albert (1977), *Social Learning Theory*, New Jersey: Prentice-Hall,
- BAŞARAN, İbrahim Ethem (1996), *Eğitim Yönetimi*, Yargıcı Matbaası, Ankara.
- BİLGİN, Fazilet Nilgün (1989), *Lise Öğrencilerinin Kaygı ve Uyum Düzeyleri ile Bazı Değişkenlerin Sigara İçme Alışkanlıklarına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Ankara.
- BORG, M. G. (1998), Secondary School Teachers Perception of Pupils Undesirable Behaviours. *British Journal of Educational Psychology*,
- BOSTAN, Sezgin (1993), 14–16 Yaş Ergenlerinin Uyum Düzeylerinin ve Ana- Baba Tutumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Ankara.
- BRENNER, C. (1993), *Psikanaliz*, Çev., I. Savaşır, Y. Savaşır), Medikomat Basım Yayın, Ankara.
- BULUÇ, B. (2006), ‘‘Okullarda Suç ve Şiddet’’, Editör: Ş.Şule ERÇETİN, *Okullarda*

Şiddet ve Çocuk Suçluluğu Eğitim ve Şiddet, Hegem Yayınları, Ankara.

BUHLER, C., SPIEGEL P. K., ve THOMAS, K., (1987), *Ergenlik Dönemine Toplu Bakış*, (Der.) B. Onur, **Ergenlik Psikolojisi**, Genişletilmiş 2. Baskı, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara.

BÜKER, Seçil ve Ayşe KIRAN (1999), *Reklamlarda Kadına Yönelik Şiddet*, Alan Yayıncılık, İstanbul.

COLE, L., MORGAN, J., John B. (2001), *Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi*, Çev., Belkız Halim Vassaf, M.E.B, İstanbul.

CÜCELOĞLU, Doğan. (1993), *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÇINKIR, Şakir ve Yasemin KEPENEKÇİ (2003), *Öğrenciler Arası Zorbalık Eğitim Yönetimi*, Pegem Yayıncılık, Ankara.

DÖNMEZER, İbrahim (1999), *Ailede İletişim Ve Etkileşim*, 1.Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

DÖNMEZER, İbrahim (1997), *Eğitim Psikolojisi*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.

DURMAZKUL, Aysel (1996), "Ergenlikte Karşı Cinsle İletişimin Önemi", Türk Psikoloji Bülteni,s.2-4-109- 111.

DURMUŞ,Emine ve Uğur Gürkan (2005), *Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri*, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2005,3(3):253-269

ENÇ, MİTAT. (1984), *Ruh Sağlığı Bilgisi*, İnkılap Yayınları, İstanbul.

EKŞİ, Aysel (1990), *Çocuk, Genç, Ana Babalar*, 1.Basım, Bilgi Yayınevi, 15, İstanbul.

ERDOĞAN, Emine (1990), *Ergenlik Dönemindeki Gençlerin Sosyal ve Psiko- Seksüel Gelişimleri*, Uzmanlık Tezi, H.Ü. Ankara.

FELDMAN, R. S. (1993), *Understanding Psychology*, New York: McGraw-Hill Companies,

FREUD, Sigmund (1994), *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri 2*, Çev., S. Budak, Öteki Yayınevi, Ankara.

- FROMM, Eric (1991), *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*, Çev., A. Arıtan, 3. Basım, Arıtan Yayınevi, İstanbul.
- FROMM, Eric. (1993), *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*, Çev., Ş. Alpagut, 2. Basım, Payel Yayınevi, İstanbul.
- GANDER, J. M., GARDNER, H.W. (1993), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Editör: B. Onur, İmge Kitabevi Ankara.
- GENÇTAN, Engin (1993), *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- GENÇTAN, Engin (1984), *Psikanaliz ve Sonrası*, Maya Yayınları, Ankara.
- GÖKÇE, Birsen (1984), *Ortaöğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, MEGSB Yayınları, No:270, Ankara.
- HETHERINGTON, E. M., PARKE, R D. (1993), *Child Psychology*, Nev York: McGraw-Hill,
- HORNEY, Karen (1998), *Kendi Kendine Psikanaliz*, Çev., S. Budak, Öteki Matbaası, Ankara.
- HOROWITZ, T., & TOBALY, D. (2003). **School vandalism**: Individual and social context. Adolescence <http://agri.meb.gov.tr/agsis> , 24/12.2008
- <http://agri.meb.gov.tr/agsis/htm> , 24.12.2008
- http://digm.meb.gov.tr/uaorgutler/OECD/OECD_onrapor_TR,12.01.2008.
- <http://tkntr.net/kisisel-gelisim/34891-ergenlik.html>.12.02.2008.
- <http://www.pdrciyiz.biz/archive/index.php?t-1832.html>.15.03.2008)
- HURLOCK, E. B. (1956), *Child Development*, NewYork: Mc Graw Hill Book Company İnc.
- İLTER-KİPER, İpek (1984), *Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KARAHAN, T. Fikret ve Mehmet E. SARDOĞAN (1994), *Psikolojik Danışma Kuramları*, Birsen Yayınevi, İstanbul.
- KARAKUŞÇU, M. Nail (1988), *Genel Psikoloji ve Normal Davranışlar*, 1. Basım, Bağlan Yayıncılık Pazarlama ve Tic. Ltd. Şti. , Ankara.
- KARAMAN, F, Y. KEPENEKÇİ ve Ş. ÇINKIR (2003), ‘‘Öğrenciler Arası Zorbalık’’, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Bahar 2003,
- KARATAŞ BOLAT, Zeynep (2002), *Anne Baba Saldırganlığı İle Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- KILIÇCI, Yedigâr (1981), *Üniversite Öğrencilerinin Kendini Kabullerini Etkileyen Bazı Değişkenler*, Basılmamış Doçentlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- KILIÇCI, Yedigâr (1989), *Okulda Ruh Sağlığı*, Şafak Ofset, Ankara.
- KRAUSES, W. (2003), ‘‘Almanya’da Okullarda Şiddet Eğilimi Artıyor’’, [www.DW-WORLD_DE Türkçe.htm](http://www.DW-WORLD_DE_Türkçe.htm).12.02.2006.
- KÖKNEL, Özcan (1992), *Dolu Dolu Yaşamak*, 1.Basım, Altın Kitaplar , İstanbul.
- KÖKNEL, Özcan (1997), *Ergenlik Dönemi, Ana-Baba Okulu*, 9. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan (1998), *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KURÇ, Güzin (1989), *Bazı Kişisel, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Değişkenlerin Lise Öğrencilerinin Uyum Alanları ve Uyum Yöntemlerine Etkisi*, Doktora Tezi, H.Ü. Ankara.
- LEFKOVVİTZ, M. M., ERON, L. D., WALDER, L. O., HUESMANN, L. R. (1977), *Growing Up To Be Violent*, New York: Pergamon Press Inc
- MAHİROĞLU, A., BULUÇ, B. (2004), ‘‘Şiddet Araştırmasında Trajikomik Sonuçlar’’, <http://www.haberturk.com/htm> 25.12.2007.
- NELSON- JONES, R. (1995), *Danışma Psikolojisi Kuramları*, Editör: F. Akkoyun, 72 TDFO Ltd. Şti, Ankara.

- ONUR, Bekir (1995), *Ergenliği Anlamak*, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- ONUR, Bekir (1993), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- ONUR, Bekir (1991), *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*, 2. Baskı, V Yayıncılık, Ankara.
- ONUR, Bekir (1985), *Ergenlik Psikolojisi*, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara.
- ÖĞÜLMÜŞ, Selahiddin (1995), *Okullarda (Liselerde) Şiddet ve Saldırganlık*, Yayınlanmamış Araştırma Raporu.
- ÖĞÜLMÜŞ, Selahiddin (1995), *Tahripçilik*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ÖZBAY, Yaşar ve Mustafa ŞAHİN (1997), ‘‘Üniversite Öğrencilerinin Empatik Sınıf Atmosferine İlişkin Algılamalarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi’’, *IV. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 1-3 Eylül, Ankara
- ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem (2000), *Evlilik ve Aile Terapisi*, PDREM Yayınları, Ankara.
- PİŞKİN, Metin (2002), ‘‘Okul Zorbalığı: Tanımı, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler’’, *Eğitim Bilimleri Dergisi* 2(2), Ankara.
- ROGERS, R. C. (1961), *On Becoming a Person*, Boston: Houghton Mifflin.
- SERDAROĞLU, S. (1998), ‘‘Acının Ötesine Geçmek’’, *Hürriyet Pazar*, 22 Kasım.
- SUE, D., SUE. W., SUE, S. (1981), *Understanding Abnormal Behavior*, Boston; Dallas, Houghton Mifflin Company,
- SWETS, P. W. (1998), *Ergen Çocuğunuzla Konuşma Sanatı*, Çev., B. Atlamaz, 1.Basım, Varlık Yayınları, İstanbul.
- TEZCAN, Mahmut (1986), ‘‘Ülkemizdeki Toplumsal Değişmelerin Ailede Çocuk Eğitimine Yansıması’’, *Aile ve Çocuk*, Feray Matbaası, Ankara.
- ÜNLÜOĞLU, Gülören (1987), *Ergenliğin Psikopatolojisi, Ergenlik Psikolojisi*, Genişletilmiş 2. Baskı, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara.

- WENAR, C. (1971), *Personality Development*, NewYork: Houghton Mifflin Company
- WHITNEY, I., SMITH, P. K. (1993), ‘‘A Survey of the Nature and Extent of Bully/Victim Problems in Junior/Middle and Secondary Schools’’, *Educational Research*
- YAMAN, Erkan (2007), *Üniversitelerde Bir Eğitim Yönetim Sorunu Olarak Öğretim Elamanının Maruz Kaldığı İnfomal Cezalar :Nitel Bir Araştırma*, Doktora Tezi, M.Ü , İstanbul.
- YANBASTI, Gülgün (1990), ‘‘Kişilik Kuramları’’, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, İzmir.
- YAVUZER, Haluk (1998), *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Yayınları İstanbul.
- YAVUZER, Haluk (1997), *Ana- Baba ve Çocuk*, 10. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YAVUZER, Haluk (1993), *Çocuk Psikolojisi*, 9. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur (2000), *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, M.E.B.,Ankara.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay. (1996), ‘‘Gençlik Çağı’’,Özgür Yayınları , İstanbul
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (1990), *Gençlik Çağı. Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, Özgür Yayın-Dağıtım, İstanbul.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (1988) ‘‘Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunları’’, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, 5.Baskı, Ankara.
- YÜCEDAĞ, Şükran (1994), *Ergenlik Dönemi Problemleri ile Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişki*, *Yüksek Lisans Tezi*, M.Ü. İstanbul.

EKLER

1.BİLGİ FORMU

Sınıfınız :

Cinsiyetiniz:

Annenin Eğitim Durumu

Okur yazar() İlkokul () Ortaokul () Lise() Yüksekokul () Üniversite ()

Babanın Eğitim Durumu

Okur yazar() İlkokul () Ortaokul () Lise() Yüksekokul () Üniversite ()

Kaç Kardeşiniz:

Kaçıncı Çocuksunuz:

Anne Baba

Birlikte Yaşıyor () Ayrı () Boşanmış ()

Anne Sağ () Anne Ölü()

Baba Sağ () Baba Ölü()

Anne ve Babanız size davranışlarında aşağıdaki tutumlardan hangisini benimsemektedirler?

Baskıcı-Otoriter() Demokratik () Koruyucu () Dengesiz-Tutarsız () İlgisiz ()

Anne ve Babanızın sizi cezalandırma sıklığı nedir?

Hiç () Arasıra() Bazen () Sık sık () Her zaman ()

Cezalandırma Türü :

Dayak () Azarlama () Konuşmama () Haklardan mahrumiyet() Diğer ()

2.ENVANTER

YÖNERGE

Sevgili Arkadaşlar,

Bu envanter kişilere uygun bazı etkinlikleri ya da duygusal durumları içeren ifadelerden oluşmuştur. Bu ifadeler şu anda yaptığınız, ya da gelecekte yapmak istediğiniz davranış ya da durumlara uygunsuzsa "Evet", uygun değilse "Hayır" seçeneğini işaretleyiniz. Vermiş olduğunuz bilgiler, araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için oldukça önemlidir. Ne kadar içtenlikle ve doğru cevap verirsiniz araştırmaya o kadar katkı sağlamış olur, kendinizi de tanıma fırsatı bulmuş olursunuz.

Teşekkürler

Evet Hayır

1.	Kendime kazandığım başarı derecesine göre önem veririm		
2.	Her tanıdığımı sevmem.		
3.	Benden üstün olan insanların yanında mutlu olurum		
4.	Yumuşak olmaktan korkuyorum.		
5.	Kavga ve çatışmalardan kaçınırım.		
6.	Benimkine zıt olan görüşleri alt etmekten hoşlanırım.		
7.	İnsanlar iyiliksever ve yumuşaktırlar.		
8.	Beni kıran insanların mahvolduğunu görmek isterim		
9.	Hiç elime geçeni atıp kırmak isteyecek kadar öfkelenmem.		
10.	İnsanları eğitmek için hatalarını cezalandırmak gerekir.		
11.	İnsanlar bencil ve acımasızdırlar.		
12.	İşlerin kötü gittiğinde çevremdekileri sorumlu sayarım.		
13.	Bana hakaret eden insanı yumruklayıp yere sermek isterim.		
14.	Konuşurken karşımdakinin anlamını bilmeyeceğini düşündüğümü kullanmaktan kaçınırım.		
15.	İnsanın kendi çıkarını kollaması doğaldır		
16.	Başkalarının görüşümü kabul etmemeleri beni rahatsız etmez.		
17.	Eleştiri insanın kendine duyduğu saygıyı zedeleyebilir.		
18.	Karşılık göreceğimden emin olmadan sevgimi açığa vurmam		
19.	Sık-sık küfür ederim		
20.	Benden üstün olan insanların yanında huzursuz olurum		
21.	Bir yarışmada kazanamadığım zaman nerelerde hata yaptığımı araştırırım		
22.	Karşımdakiler üstünlüğümü kabul etmedikleri zaman bozulurum		
23.	İnsanın yaradılıştan bu yana çatışma eğiliminde olduğuna inanıyorum		
24.	Haklı olan kimse er geç ayırt edilir ve hak ettiği kendisine verilir		
25.	Gazetelerde özellikle cinayet haberlerini okuyorum		
26.	Başarılı olmasam da kendimi değerli bulurum		
27.	Hatalarımı kolay-kolay kabul edemem		

28.	İnsanın aslında iyi ve güvenilir olduğuna inanıyorum		
29.	Bazen elime geçeni atıp kıracak kadar öfkelenirim		
30.	Aptalca işler yapan insanlar kendi hallerine bırakılmalı		
31.	Televizyonda cinayet haberlerini seyretmekten hoşlanırım		
32.	Karşımdakilerin üstünlüğümü kabul etmemelerine aldırış etmem		
33.	Sokakta kavga eden insanları gördüğümde hemen durup seyredirim		
34.	İnsanların yanıtlayamayacakları soruları sormaktan kaçınırım		
35.	Başkaları görüşümü kabul etmedikleri zaman bozulurum		
36.	Beni kıran insanları bağışlar onlarla anlaşmaya çalışırım		
37.	İnsanlar aslında kötüdürler		
38.	Herhangi bir alanda başarısız olmaktan korkuyorum		
39.	Davranışlarımla başkalarına zarar verip vermediğimi düşünmem		
40.	Davranışlarımda kendi çıkarlarımı ön plana aldığım zaman suçluluk duyarım		
41.	Başkalarını önemsemeyen insanların kusurlarını bulup çevredeki insanlara söylerim		
42.	İnsanları eğitmek için iyi davranışları ödüllendirilmen		
43.	İnsanlar zaman-zaman haksızlık edebilirler. Bunun için suçluluk duymaya gerek yoktur		
44.	Bu dünyada yaşamak istiyorsa insan sert ve acımasız olmalı		
45.	Hakkımı yedirmektense hak yemiş olmayı tercih ederim		
46.	Kızdığım insanlardan uzak durmaya çalışırım		
47.	Benimkine zıt görüşleri dinlemekten hoşlanmam		
48.	Bana birisi hakaret edince söylediği sözü kendisine iade etmekle yetinirim		
49.	İşlerim kötü gittiğinde kendimi sorumlu tutarım		
50.	Hiç elime geçeni atıp kırmak isteyecek kadar öfkelenmem		
51.	Üstünlüğümü kabul eden insanlarla beraber olmak isterim		
52.	İnsanlar aslında ne iyi ne kötüdürler		
53.	Başarısızlığa uğramaktan korkmuyorum		
54.	Eleştiriyi bir yetiştirme fırsatı sayıp hoş karşılarım		
55.	Çoğunlukla başkalarının anlamını bilmedikleri kelimeleri Kullanmaktan hoşlanırım		
56.	Hemen-hemen hiç küfür etmem		
57.	Bir yarışmayı kazanmadığım zaman rakibimin zayıf yanlarını ortaya koyarak avunurum		
58.	Gazetelerde özellikle sanat ve kültür etkinliklerine ilişkin haberleri okurum		
59.	İnsan dünyada hakkını bilek gücü ile alır		
60.	Filmlerdeki cinayet sahnelerine bakamam		
61.	Aptalca işler yapan kimseler alaya alınmaya mahkûmdur		
62.	Bende hata bulanın hatasını hemen yüzüne vururum		
63.	İnsanlara yanıtlayamayacaklarını bildiğim sorular sorarım		
64.	Başkalarına zarar vermektan korkarım		
65.	Benimle aynı düzeyde olan insanlarla beraber olmak isterim		
66.	Kızdığım insanların kusurlarını bulur çevremdekilere anlatırım		
67.	Gelecek ancak bugünkü yaşamıma bağlı olduğu sürece anlam kazanır		

3.ENVANTER

Aşağıda zaman zaman herkeste olabilecek yakınmaların ve sorunların bir listesi vardır. Lütfen her birini dikkatle okuyunuz. Sonra bu durumun bugün de dâhil olmak üzere son üç ay içerisinde sizi ne ölçüde huzursuz ve tedirgin ettiğini gösterilen şekilde numaralandırarak giriniz.

Hiç:0 Çok Az: 1 Orta Derecede: 2 Oldukça Fazla: 3 İleri Derecede:4

1.	Başkaları tarafından eleştirilme duygusu	
2.	Karşı Cinsten kişilerle ilgili utangaçlık ve rahatsızlık hissi	
3.	Duygularınızın kolayca incitilebilmesi hali	
4.	Başkalarının sizi anlamadığı veya hissedemeyeceği duygusu	
5.	Başkalarının sizi sevmediği ya da dostça olmayan davranışlar gösterdiği hissi	
6.	Kendini başkalarından aşağı görme	
7.	İnsanlar size baktığı ya da hakkınızda konuştuğu zaman rahatsızlık duyma	
8.	Başkalarının yanında kendini çok sıkılgan hissetme	
9.	Toplum içerisinde yer içerken huzursuzluk hissi	
10.	Kolayca gücenme , rahatsız olma hissi	
11.	Kontrol edilmeyen öfke patlamaları	
12.	Bir başkasına vurmak, zarar vermek, yaralamak dürtülerinin olması	
13.	Bazı şeyleri kırıp dökme isteği	
14.	Sık sık tartışmaya girme	
15.	Bağırma ya da eşyaları fırlatma	

ÖZGEÇMİŞ

Canan BAŞARAN 1973 yılında Trabzon'da doğdu. Babası serbest meslek sahibi annesi ise ev hanımı olup yedi çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğudur. İlköğrenimini Trabzon İli Akçaabat İlçesi Akçakale İlkokulunda, Ortaokulu Trabzon Cumhuriyet Ortaokulunda tamamladı. Ortaöğretim Kurumları Sınavını kazanarak Trabzon Sağlık Meslek Lisesinde öğrenimini sürdürdü ve bu okuldan 1991 yılında birincilikle mezun olup Trabzon Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesinde ebe olarak göreve başladı. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünü kazandı. Üniversite öğrenimi süresince ebe olarak devlet memurluğu görevini sürdürdü ve 1995 yılında bölümünden birincilikle mezun oldu. 1995 yılı Ağustos ayında devlet memurluğu görevinden istifa ederek özel öğretim kurumunda Rehber Öğretmen unvanı ile çalışmaya başladı. 1998 yılında devlet memurluğuna geri dönüş yaptı. Milli Eğitim Bakanlığının emrine Rehber Öğretmen Ve Psikolojik Danışman olarak atandı. Altı buçuk yıl Sakarya ili Karasu İlçesi İnönü İlköğretim Okulunda, bir buçuk yılda Karasu Lisesinde görev yaptı. 2005 yılında müdür yardımcılığı sınavını kazanarak Karasu Teknik Lise, Mesleki Teknik Eğitim Merkezi ve MEM de müdür yardımcısı olarak çalışmaya başlamış olup halen burada görev yapmaktadır. 2005 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Hizmetler Bölümünde Yüksek Lisansa başladı. 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığının açmış olduğu uzmanlık sınavını kazanarak “Uzman Öğretmen” unvanını aldı. Evli olup bir kız bir de erkek çocuğu annesidir.